

L'ESGLÉSIA DE LINYOLA

L'ESGLÉSIA DE LINYOLA

Esteve Mestre – Maria Garganté - Joan Yeguas

© dels textos i les imatges, els autors

Edita: Ajuntament de Linyola

Imprimeix: Arts Gràfiques de la Diputació de Lleida

Dipòsit Legal:

ISBN: 978-84-695-3199-0

Dibuix portada:

Joan Gessé

Crèdits fotogràfics:

Joan Yeguas, Maria Garganté, Arxiu Esteve Mestre, Història gràfica de Linyola, Història gràfica de Bellpuig, Fons Salvany (Biblioteca de Catalunya), Fons editorial Albert Martín (Biblioteca de Catalunya), Arxiu Parroquial de Linyola, Inés Banegas, Jesús Rocandio, Magdalena Mària, Jaume Balcells, Josep Sendra.

Índex

Pròleg

Alberto Velasco González

L'església de Linyola, reviu. 11

Esteve Mestre i Roigé

Història del temple de Linyola 1586-2012. 17

1.- La primitiva església medieval. 17

2. El nou temple construït al segle XVI (1586-1600). 19

2. 1.- *Fortuna historiogràfica.*

2. 2.- *El 1585 Linyola es decideix a fer una nova església.*

2. 3.- *Detalls del contracte pel nou temple (1586).*

2. 4.- *Subcontractació (frustada?) el mateix 1586.*

2. 5.- *Problemes i millores introduïdes a l'obra (1595-1596).*

2. 6.- *L'entrega de l'obra (1600).*

3.- Vida quotidiana i avatars del temple des del 1600 fins a l'actualitat. 26

3. 1.- *El temple a càrrec dels linyolencs. Rector i beneficiats.*

3. 2.- *Visites parroquials o pastorals.*

3. 3.- *Confraries de l'església.*

3. 4.- *Guerra de successió i robatoris.*

3. 5.- *Un incendi a la sagristia l'any 1728.*

3. 6.- *Precarietat a l'edifici del temple (1788).*

3. 7.- *Venda de l'hospital per obres a l'església (1793) i les obres fetes el 1802.*

3. 8.- *Obres entre 1854 i 1860.*

3. 9.- *Obres i compres a la fi del segle XIX i inicis del XX.*

3. 10.- *La postguerra (1940-1957).*

3. 11.- *La tasca de Mn. Antoni Naudí (1964-1972).*

3. 12.- *Obres entre 1973 i 2012.*

3. 13.- *El rellotge i les campanes.*

4.- Llista de capellans, rector i beneficiats documentats a Linyola. 52

Maria Garganté i Llanes

L'església parroquial de Linyola i el gòtic català del seu temps.	55
5.- Un estil ben arrelat a Catalunya: la pervivència del gòtic a l'època moderna.	55
6.- La geografia del gòtic “modern”.	58
7.- L'església de Linyola: un exemple paradigmàtic.	66
8.- El campanar.	76
8. 1.- <i>Un exemplar únic a la plana urgellenca.</i>	
8. 2.- <i>Un campanar per “comunir”.</i>	
8. 3.- <i>Semblances i connexions: altres campanars “germans”.</i>	
9.- El constructor de l'església de Linyola: Bartomeu Roig, ciutadà de Barcelona.	87
9. 1.- <i>Bartomeu Roig I: l'iniciador de la nissaga?</i>	
9. 2.- <i>Precisions genealògiques.</i>	
9. 3.- <i>Bartomeu Roig II: arribada a Linyola i altres aspectes biogràfics.</i>	
9. 4.- <i>Altres mestres d'obres vinculats al temple linyolenc.</i>	

Joan Yeguas i Gassó

Escultura, orfebreria i vidre a l'església de Linyola.	95
10.- Portada de l'església. Andrea Fortunato de Peregrinis (1601).	95
11.- Retaules i capelles de l'església. Distribució i advocacions.	100
11. 1.- <i>Retaule major de l'església (1604). Claudi Perret, Francesc Rubió i Miquel Rubiol.</i>	
11. 2.- <i>Retaule de sant Sebastià (1610-1645).</i>	
11. 3.- <i>Retaule de sant Pere (1640-1660).</i>	
11. 4.- <i>Retaule de la Mare de Déu amb el Nen. Josep Argemir (1682).</i>	
11. 5.- <i>Retaule de Santa Cecília (1675-1700).</i>	
11. 6.- <i>Retaule del Santíssim o del Sant Crist (1690-1710).</i>	
11. 7.- <i>Retaule del Sagrat Cor (1710-1730).</i>	
12.- La creu de terme gòtica de Linyola (1500-1530).	112
12. 1.- <i>Retaule de la Misericòrdia de les Penelles. Obra del Mestre de Linyola.</i>	
13.- Una custòdia a la sagristia de Linyola (1690-1740).	121
14.- El vitrall de la Creació. Yukiko Murata – Gerard Balcells (1996).	122

L'església de Linyola, reviu.

“(…) avui, més que mai, han de reviure en quan sigui possible els sants temples (...)”
(Josep Puig, rector de Linyola, 2 de març de 1864)

Tenia raó el rector de Linyola quan el 1864, en una carta adreçada al seu bisbe, comentava que les esglésies havien de reviure. Malgrat la cita –extreta d'un document que es publica en el present llibre– l'hem descontextualitzada en benefici del nostre interès, volem manifestar que no podem estar-hi més d'acord. Els temples han de reviure. El patrimoni ha de renéixer cada dia dins de tots nosaltres. I amb llibres com el que el lector té a les mans, la fita s'aconsegueix amb escriure. Una monografia dedicada a una església és un homenatge a tots aquells que la van aixecar i als que la van mantenir, als artistes que la van embellir i als manobres que la van reparar, als vilatans d'èpoques pretèrites que van contribuir a que s'erigís i als rectors i preveres que van donar el millor d'ells mateixos per la cura d'ànimes i per garantir una bona gestió dels recursos parroquials.

Un llibre que parla d'una església, no és un aplec de documents i lletres sobre filades de pedres ben escairades i sobre fets allunyats que res tenen a veure amb nosaltres, tot i que algú ho pugui pensar. Un llibre que parla d'una església, és una història del poble i del país, una visió parcial de temps pretèrits que ajuda a comprendre el que van ser els nostres avantpassats i el que som avui en dia. Independentment de la nostra formació acadèmica i dels nostres interessos intel·lectuals i vitals, la lectura d'aquest llibre hauria de ser imprescindible per a tot aquell que es considera linyolenc i que s'estima el seu poble. Estem obligats a conèixer el nostre passat per saber el que som, i aquest acte de militància històrica i cultural hauria de ser un gest no forçat, natural. La història fa país i la fem tots nosaltres: vivint-la, escrivint-la i, és clar, llegint-la.

Ja fa un grapat d'anys que a Catalunya proliferen les monografies sobre temples parroquials, un fenomen que s'entén dins un desenvolupament lògic de diverses línies de recerca en història local. Es tracta d'obres que permeten un desenvolupament de continguts ampli i divers, que va des de la història social a la història econòmica, passant per la història de l'art, i altres disciplines. Escollir un temple com a pretext per escriure una història d'un poble és una opció gratificant per a qui escriu l'obra, per les possibilitats discursives que li ofereix; però també ho és per a aquells que la

llegiran, ja que coneixeran la història d'un edifici a partir dels perfils humans i vitals de tots aquells que van contribuir a bastir-lo, i a més, perquè faran un viatge en el temps que els permetrà conèixer els diferents contextos socials, històrics i polítics que han acompanyat la vida de la parròquia i el poble. Aquesta història de l'església de Linyola, és modèlica perquè té tot el que un llibre com aquest ha de tenir, ni més ni menys, no li falta ni li sobra res. És una inversió immillorable en temps de crisi i trinxera, ja que els linyolencs en trauran un rèdit i un profit que no es paga amb diners.

El 1585, el rei Felip II, va passar per Linyola i és llavors, segurament, que els vilatans van acordar la construcció d'un nou temple, ja que la vella església romànica era petita, indecent i amenaçava ruïna, segons atesten els documents. El projecte fou obra de l'arquitecte Bartomeu Roig II, i es desenvolupà entre 1587 i 1600. Al capítol del present llibre que signa Esteve Mestre, l'egregi i polifacètic estudiós de la història de Linyola, s'hi treballa l'abundosa i valuosa documentació sobre el procés constructiu i, a banda, se'ns parla sobre el dia a dia de la comunitat de preveres que va regir l'església en segles passats. Mestre fa honor al seu cognom i analitza les dades amb fruïció i detallisme, explotant-les al màxim, amb la qual cosa aconsegueix que el llibre superi el marc estricte de l'edifici i s'endinsi en els problemes i la vida diària de la parròquia i, per extensió, del poble. Fonts documentals com les visites pastorals, esdevenen una bona radiografia de l'estat de conservació dels altars i del mobiliari litúrgic, així com del dia a dia de la comunitat. Aquesta quotidianitat obligava a enfrontar-se amb successos dramàtics com l'incendi de 1728, o amb els habituals problemes de conservació, que van obligar a l'Ajuntament a sol·licitar ajut pecuniari a la duquessa de Sessa en veure que l'edifici amenaçava ruïna el 1788. Rebuda la carta, la duquessa demanà assessorament a un dels seus administradors a Catalunya, que li aconsellà no fer cap donació en metàl·lic, ja que l'Ajuntament tenia molts deutes i podria ser que destinés els diners a una altra cosa. Una situació, no cal dir-ho, que esdevé una històrica picada d'ullet a la que vivim actualment amb l'endeutament de molts dels nostres consistoris municipals.

Des del punt de vista de la història de l'art, el lector del llibre aviat veurà que tot es tracta amb veritable perícia, atès que Maria Garganté i Joan Yeguas són dos dels baluards sobre els quals se sustenta la història de l'art modern a les terres de Ponent, dues persones que duen a la motxilla infinitat de treballs publicats sobre l'art en l'època del Renaixement i el Barroc a casa nostra, un període que havia estat histò-

ricament menystingut i sobre el qual hi havia –i encara hi ha– molt a dir i descobrir. Tots dos investigadors han aportat molt coneixement a l'art produït entre els segles XVI i XVIII en terres lleidatanes, i ho han fet des d'unes palestres ben elevades com són la universitat i el Museu Nacional d'Art de Catalunya. En aquest cas, el bosc no els ha impedit veure els arbres, i la seva implicació i militància amb la terra que els va veure néixer és un mèrit que se'ls ha de reconèixer.

Maria Garganté és l'encarregada de posar la cosa arquitectònica a lloc, i ho fa magistralment, ja que amb pas ferm i arguments ben sòlids emplaça l'església de Linyola dins la pervivència del gòtic en l'arquitectura del segle XVI, un fenomen ben atestat a tota Europa i en especial a Catalunya. I ho fa a partir d'una acurada anàlisi de les estructures de l'edifici i de la comparació sagaç amb temples contemporanis i més o menys propers. L'autora explica amb claredat meridiana una situació d'impàs i canvi que no sempre és fàcil de narrar, la del pas de la vella tradició gòtica a les novetats aportades pel classicisme. El gòtic era un estil amb una força tan gran a Catalunya que, d'entrada, barrà el pas a l'avantguarda cincentista. Els promotors i comitents, a més, no estaven a la page pel que fa a novetats, i a això cal afegir la pervivència del sistema de producció gremial entre els arquitectes i la seva submissió als models coneguts. Ho veiem molt clarament amb Bartomeu Roig I, oriünd de l'Albi i pare de l'autor del projecte de Linyola, que quan contractà el projecte de Sant Joan de Valls va triar com a model de referència l'església del convent de Sant Agustí de Barcelona, una obra del segle XIV! Veiem, doncs, que la fidelitat a la tradició era màxima, amb tot el que això comportava.

Tanmateix, trobem casos en què en aquests temples aixecats en llenguatge gòtic, determinats elements ja es plantegen segons els cànons del Renaixement, com per exemple l'estructuració de façanes i portalades que, a voltes, segueixen els cànons de Sebastiano Serlio i on comencen a aparèixer frontons, entaulaments, volutes, fornícules apertxinades i altres elements propis de la decoració renaixentista. Ho remarca Garganté per a l'església de Linyola, on veiem que s'incorporen les novetats a la portalada, però també en diferents elements de l'interior, com els arcs de mig punt que obren les capelles laterals a la nau, o en les pilastres dels espais entre capelles, afins a l'ordre dòric o toscà. Ja ho diu l'autora: es tracta d'una "juxtaposició sense violència entre dos estils diferents". Sigui com sigui, la mixtura es produeix amb certes dissonàncies i problemes, ja que els mestres d'obres es van esforçar per introduir uns elements nous que desconeixien gairebé per complet. Podria dir-se que, en ocasions,

els van buidar de contingut d'una forma similar a com ho van fer els pintors catalans de la primera meitat del segle XVI en entrar en contacte amb les novetats italianes. Aquest gòtic “modern” a Catalunya té focus molt rellevants al Camp de Tarragona, al Maresme, a la Catalunya Central i en terres gironines. A Lleida també tenim exemples notoris entre els quals sobresurt la imponent església de Santa Maria de Balaguer, a més de les de Miralcamp, Anglesola, Bellpuig, Belianes, Preixana, Torà, Tremp, Talarn o el santuari del Miracle de Riner, entre altres. Es tracta de temples estructuralment gòtics, diàfans i amplis en l'interior, molts d'ells amb voltes estrellades curulles d'efectisme i, la majoria, amb portalades de tall classicista. El resultat és un hibridisme ben característic i peculiar conseqüència de lleugeres experimentacions amb la modernitat d'un conjunt d'arquitectes formats en la tradició gremial, amb unes fórmules de taller pròpies del gòtic que donaven bons resultats i que no havien de menester d'estirabots avantguardistes. Aquest llenguatge mixturat es perllongarà fins al segle XVII, quan encara es van aixecar temples que podem considerar gòtics en essència.

El majestuós campanar de l'església de Linyola és un altre dels vincles patents amb la tradició gòtica, amb un esquema vuitavat hereu de l'emprat a Santa Maria de Cervera i Santa Maria de Balaguer. En aquest punt no podem menystenir l'influx del campanar de la Seu Vella de Lleida, que fou agafat com a model per a altres projectes de renom, com el ja esmentat de Cervera i, fins i tot, el celebrat Miquelet de València, tal com revela la documentació. Destaquen els quatre torricons que trobem a cadascun dels quatre costats, els quals substitueixen el comunidor previst al contracte. Aquests torricons havien de servir “per a poder entrar lo capellà dins (...) a comunir lo temps”, és a dir, foragitar les tempestes i calamarsades a partir d'oracions i exorcismes llençades als quatre vents. Segons apunta Garganté, aquests elements singularitzen el campanar de Linyola entre la majoria de campanars catalans –només ho retrobem als de les esglésies de Palafrugell i Tivissa– i el posen en contacte amb l'entorn aragonès.

La tercera part del llibre la signa Joan Yeguas, que se centra en l'estudi de l'escultura i els béns mobles de l'església, iniciant el seu recorregut per la sòbria i elegant portalada de la façana, que ja fa uns anys va atribuir amb encert a l'escultor italià –oriünd de Roma– Andrea Fortunato de Peregrinis, qui el 1601 residia a Linyola. Solament conservem una segona obra d'ell, el retaule del Roser a l'església parroquial de San Martín del Río (Terol), que serveix de pauta a Yeguas per resseguir amb pas ferm,

l'estil del mestre en les figures de l'Anunciació de la portalada linyolenc. El 1936 l'església fou incendiada, la qual cosa suposà la crema del conjunt de retaules que embellien els altars del temple i la resta del mobiliari litúrgic. Avui només els podem estudiar a partir de fotografies antigues. Una de les pèrdues més lamentables és la del retaule major, executat cap a 1604 per Francesc Rubió, Claudi Perret i Miquel Rubiol, artistes de trajectòries ben conegudes i documentades. Es tractava d'una obra que combinava pintura i escultura afí al denominat "segon Renaixement català", de la qual només hem conservat uns fragments dels atlants del bancal rescatats sàviament per Robert Pérez als anys setanta del segle XX, i que Yeguas va atribuir fa uns anys a Miquel Rubiol, tot i que ara es decanta per Claudi Perret. Era igualment interessant el retaule, segurament dedicat al Roser, que Yeguas relaciona amb l'escultor barceloní Josep Argemir, que l'hauria executat cap al 1682; o els retaules de sant Sebastià, sant Pere, santa Cecília, del Santíssim, i el del Sagrat Cor, tots ells d'autoria desconeguda, i per als quals l'autor aporta unes cronologies acurades i precises a partir de l'anàlisi de l'estil, un camp on sempre s'ha mogut amb solvència.

Entre la resta d'elements mobles conservats a l'església, Yeguas dedica la seva atenció al capitell o magolla d'una creu de terme del primer terç del segle XVI, segurament la del portal de Lleida, la base de la qual es conserva al cementiri municipal de Linyola. A banda del seu estudi material, al voltant d'aquesta obra aclareix alguna confusió generada entre un misteri del Viacrucis i la pròpia creu de terme. L'aportació més interessant, tanmateix, és l'atribució de l'obra al mateix escultor que va executar un petit retaule en pedra conservat a la parròquia de les Penelles, dedicat a la Mare de Déu de la Misericòrdia, la iconografia del qual mai s'havia precisat correctament. Igualment, l'autor analitza la bella custòdia conservada a la parròquia, un dels millors exemples d'orfebreria barroca dels preservats a les esglésies de la comarca, la qual fou donada per Francesc Coberas. Clou, finalment, el seu capítol amb l'estudi del vitrall de la rosassa de la façana, obra de Yukiko Murata i Gerard Balcells.

En resum, els tres autors que signen aquest llibre, cadascun en el seu àmbit, aconseguen que l'església de Linyola avui se'ns configuri com un edifici amb un passat conegut i, de retop, ben estudiat, a diferència d'altres temples veïns que, o bé per manca de documentació, o bé per l'absència d'algun estudiós pedraferit que pui en la seva història, romanen en la inòpia de l'oblit. La vila de Linyola i tots els linyolencs, poden estar orgullosos –i si se'ns permet, envanits– pel treball d'aquests tres

historiadors de trajectòries dilatades, exitoses i reconegudes, que amb la suma del seus esforços han aconseguit que avui l'església parroquial de Linyola esdevingui un edifici amb una història tangible i palpable en forma de llibre. Hem iniciat aquest pròleg evocant les paraules pronunciades per Mn. Josep Puig el 1864, que reclamava una nova vida per als temples de la diòcesi. Avui, més que mai, l'església de Linyola reviu.

Alberto Velasco González
Albatàrrec, dissabte de glòria de 2012

Història del temple de Linyola 1586-2012

1.- La primitiva església medieval

Al segle IX, quan Linyola era el centre del Mascançà, la vila tenia una mesquita a la part alta del castell. Després de la conquesta (1076) per part dels Comtes d'Urgell, es va substituir el temple islàmic per un temple cristià, una església que tingué un campanar, doncs, l'any 1716, consta que una de les places del castell era anomenada la del Campanar Vell. Després, però, amb el creixement demogràfic i urbanístic de la vila, es va construir una nova església, probablement romànica.¹ Una edificació medieval que queda clarament palesa al contracte signat el 1585 per a la construcció del temple del segle XVI, ja que els habitants de Linyola afirmen que “tenir per avui, com de fet tenen, una casa d'oració, temple i església, tant defectuosa i indecent per l'habitació d'un tan gran i poderós senyor com és Déu Omnipotent, no sols per ésser fàbrica de poca i petita alçada, però, encara per la indecent factura d'aquella, per ser com és tan vella i cansada de servir que totalment en algunes parts d'aquella, denota ruïna”. Quan es feia una despesa d'aquest tipus, era habitual justificar el canvi a través de tres grans motius: 1) l'estat ruïnós i tronat de l'església vella (“vella i cansada de servir... denota ruïna”; 2) la petitor de la mateixa (“poca i petita alçada”); 3) el gust havia canviat i l'obra vella no arribava al llistó (“tant defectuosa i indecent”).

El contracte per a la construcció del nou temple, que després analitzarem en detall, signat el 1586, estipula que s'havia de fer “en lo lloch hon vuy esta edificada la sgllessia parrochial de dita vila y en lo circuit y ambit li dessignaran dits convocats” (en el mateix lloc i el perímetre seria marcat). Es tracta d'un punt documental que indica clarament com l'obra es va realitzar de nova planta i des dels fonaments. A més, cal tenir en compte com l'edifici té un estil artístic absolutament uniforme, és a dir, que fou bastit en un determinat moment històric, on no s'observen alteracions anteriors i poques de posteriors. Tot i això, Bach afirmava que als laterals de l'actual església “hi ha encara les parets del primitiu temple romànic, que s'aprofitaren en

---

¹ Esteve MESTRE, “Linyola i la Canònica de Solsona”, *Barret Picat*, 19, juliol 1982.

la nova construcció”.² Argumentació que es basava en la pedra desgastada de dues petites finestres amb arc de mig punt, ubicades a les petites capelles que hi ha entre la nau i el presbiteri. Però és una teoria poc creïble, ja que contradiu la documentació i la lògica, a banda de que la pedra desgastada d'aquestes finestres està igualment erosionada que la d'altres parts exteriors del mateix temple, fet que només indica que la pedra té una única procedència.

Skyline de Linyola amb els contraforts del Montsec de fons

El temple medieval també tindria mobiliari litúrgic. El 24 de maig de 1388, Arnau d'Altés, habitant de Linyola, atorga testament amb el rector de la vila, anomenat Guillem Bruc; llega 40 sous, i fa diverses donacions a l'església de Santa Maria de Linyola, entre les quals destaca la institució d'una capella sota la invocació de Sant Miquel Arcàngel.³ En el segle XV sabem que hi havia sis beneficis, fet que podria indicar l'existència dels seus corresponents altars i retaules. En aquella mateixa època, concretament el 1453, Ramon Costa, argenter de Barcelona, contractava la confecció d'una creu d'argent, segurament processional.⁴ L'única peça medieval conservada es troba a la sagristia de l'església; es tracta d'un fragment escultòric

---

² Antoni BACH i RIU, *Bellpuig i la seva antiga baronia al Pla d'Urgell*, Barcelona, 1972, p. 53.

Afirmació que ha tingut ressò en: Joan CIVIT i ESMATGES, "El temple parroquial de Santa Maria de Linyola", *Urtx. Revista Cultural de l'Urgell*, Tàrraga, 22, 2009, p. 84-86.

³ Pergamins: catàleg de l'Arxiu Municipal de Lleida. *Documents de l'Arxiu Municipal de Lleida*, Lleida, 1998, p. 268 (document 606).

⁴ Esteve MESTRE i ROIGÉ (coord.), *Història de Linyola*, Lleida, 1987, p. 54.

**Cap d'una escultura medieval conservada
a la sagristia, 1350-1400**

d'estil gòtic, amb formes pròpies del segle XIV, que amida 12'5 x 9'5 x 12 cm, en pedra calcària. No sabem si seria una escultura arquitectònica, és a dir, que podria decorar un element arquitectònic (capitell, mènsula, etc.), o seria el bocí d'una figura que hauria format un retaule. El seu estil recorda algunes obres que s'han atribuït a un taller itinerant, potser d'origen francès, que treballaria a Catalunya, Aragó i Navarra. Més que taller, es tracta de diferents obres amb afinitats tipològiques, però amb clares diferències d'estil. La peça linyolencà té analogies amb una marededéu de la façana principal de la catedral d'Osca, amb una altra de procedència desconeguda i conservada al Museu Frederic Marès de Barcelona, i amb la marededéu de Tàrraga. Vegeu les semblances en la manera de fer als ulls allargassats, la boca tancada, i, sobretot, els rissos dels cabells.⁵

Mare de Déu de l'església de Santa Maria de l'Alba a Tàrraga

2. El nou temple construït al segle XVI (1586-1600)

2. 1.- Fortuna historiogràfica

Fins a l'exhumació documental del contracte de l'església, publicat el 2009, la majoria d'autors havien afirmat que es tractava d'una obra gòtica del segle XV.

⁵ Joan YEGUAS, "Fragments d'art: vària linyolencà, el calze de Camillo Valota, aportacions als catàlegs de Lluís Bonifàs i Francesc Albareda II", *Quaderns de «El Pregoner d'Urgell»*, 23, Bellpuig, 2010, p. 67-68.

Bach comentava: “L'església parroquial de Linyola fou construïda la primera meitat del segle XV”.⁶ El propi Mestre afirmava: “Probablement les obres de l'església començaren a la fi del segle XV”.⁷ Albagés explica que a la façana de l'església hi ha una placa que hi posa: “Temple construït en el segle XV. Restaurat i consolidat el 1969-1971”; a més, diu que “L'església està construïda en pedra arenisca del país, molt erosionable pel vent, cosa que malmet en poc temps tots els relleus i figures”.⁸ Gallart i Santanach fan una descripció de l'església: “Consta d'una sola nau de 34 m de llargada per 10,5 m d'amplada (...). Les parets exteriors están construïdes amb carreus regulars de pedra arenisca per vents, pluges i humitats”.⁹

Primera foto coneguda de l'església de Linyola (publicada el 1908)

2. 2.- El 1585 Linyola es decideix a fer una nova església

Encara que no ho sembli, el segle XVI és una època amb abundant construcció arquitectònica, religiosa i civil. Pocs anys abans, Ferran de Cardona i d'Anglesola, senyor de Linyola, havia fet erigir una nova església a Bellpuig. Però, la decisió per fer l'obra linyolenca s'hauria pres després de la visita que va realitzar a la vila el rei Felip II per la vigília de Sant Joan de 1585.¹⁰ El seguici del rei sumat als habitants de Linyola deuriem fer que l'interior del temple esdevingués molt petit. Després

6 A. BACH RIU, *Bellpuig i la seva antiga baronia...* (Op. Cit.), p. 53.

7 E. MESTRE (coord.), *Història de Linyola...* (Op. Cit.), p. 55.

8 Josep M. ALBAGÉS i OLIVART, “L'església de Linyola”, *Barret Picat*, 38, setembre 1986.

9 Josep GALLART i FERNÁNDEZ - Joan SANTANACH i SOLER, “Troballa de terrissa medieval a Linyola”, *Butlletí Informatiu de Ceràmica*, 49, Barcelona, 1991, p. 38-43. Des mateixos autors, vegeu-ne una versió del text a *Barret Picat*, 69, desembre de 1991.

10 Enrique COOK, “Las tierras de Lérida en el siglo XVI”, *Ilerda*, 1944. A partir de: Alfredo MOREL-FATIO i Antonio RODRÍGUEZ VILLA (eds.), *Relación del viaje hecho por Felipe II, en 1585, a Zaragoza, Barcelona y Valencia, escrita por Henrique Cock, notario apostólico y archero de la guardia del Cuerpo Real*, Madrid, 1876.

d'aquesta determinació, es va decidir fer un temple singular, que serviria de referència per a tota la Plana d'Urgell, i es va triar el constructor: l'arquitecte Bartomeu Roig.

2. 3.- Detalls del contracte pel nou temple (1586)

Abans de signar, els linyolencs discutiren com s'havien de capitular les obres, per això es reuniren a la Casa del Consell, que estava situada a la zona que nosaltres anomenem el Castell. Finalment, per tal d'il·luminar els seus pensaments decidiren fer una missa per a les ànimes del purgatori i una altra en honor de l'Esperit Sant. La solució es va trobar el 27 de gener de 1586 davant d'un notari de Prats de Rei, Jaume Sbert. El poble de Linyola, encapçalat pel seu batlle, paers i eclesiàstics signaren un contracte amb Bartomeu Roig per fer l'església de Linyola amb 78 punts, en el qual es tracten tots els detalls de l'obra.¹¹

A l'inici s'especifica que el contracte era pel temple de l'església i per la torre del campanar. Roig es comprometia a realitzar l'obra en 7 anys, mentre els caps de casa de la vila s'obligaven a pagar una onzena part de la collita de cereals, raïm, olives i altres fruits. Roig rebria aquest pagament en espècies, però, a canvi, havia de costejar-se totes les despeses de la construcció, inclosos els materials (pedra, fusta, calç, arena, grava, aigua, guix, rajoles, bastides i tot allò necessari). S'estipulà que la nova església tindria el portal cap a la part de ponent, una porta lateral a la part de migdia, que el presbiteri estaria a la part del sol ixent, i el campanar s'aixecaria a la part de tramuntana. Les obres havien de començar en un termini màxim de tres mesos després de signar el contracte. Un cop iniciades les obres “no alçaria la mà fins que estigués l'església acabada”.

La llargada del temple havia de ser de 21 canes i 2 pams (aproximadament 32'85 metres en mida de Barcelona, l'estipulada), i cada volta havia de fer 6 canes i 6 pams. L'alçada del temple seria de 10 canes, fins a la clau de la volta. El presbiteri seria vuitavat (8 costats) i de 5 canes i 4 pams, amb 6 nervadures, i en cada espai faria una “spillera o lluernà” per facilitar l'entrada de llum. L'amplada de les parets seria de 3 pams (60 cm aproximadament), i tindria dues finestres per banda. Faria deu

---

11 Vegeu la transcripció sencera del contracte: Esteve MESTRE, “La construcció de l'església de Linyola 1587-1600”, *Urtx. Revista d'Humanitats de l'Urgell*, 23, Tàrraga, 2009, p. 208-219.

Església de Linyola vista des de la Plaça Àngel Guimerà

capelles, cinc per banda, de 14 pams de fons (uns 2'80 metres), 19 pams d'amplada (uns 3'80 metres) –l'espai que havia entre arcs-, i 5 canes d'alçada; menys les més properes a la porta principal, que havent-hi el cor, deixaria el que pogués. Pel que fa als fonaments, fixa que s'havia de fer d'una profunditat de 2 pams, arribant fins “en lo més fondo de la rocha”. Per sobre de les capelles s'havia de fer el que s'anomena “un ampit o barana”, que s'hauria d'identificar amb la línia d'imposta. Sobre el campanar, vegeu l'apartat monogràfic que Maria Garganté li dedica pàgines més endavant.

Als punt 14, 15 i 16 se li mana fer diferents gàrgoles per a evacuar l'aigua de les teulades (s'especifica que s'agafi model de les que s'havien fet recentment a l'església de Bellpuig): 16 gàrgoles –vuit per banda- a les voltes de l'església, 9 gàrgoles damunt de cada capella i 2 gàrgoles a la façana (representant una a un lleó i l'altra a una àguila). En el punt 30, es comprometia a cobrir tota la teulada, voltes, presbiteri i sagristia amb

Vista d'una gàrgola al fons d'una foto dels anys 50

rajola, o teula italiana o lloses de pedra dolça, que no permetria entrar ni a les aigües pluvials, ni als freds, ni altres tempestes. En els punts 32 i 33, havia de pavimentar l'església, presbiteri, sagristia i capelles; al presbiteri faria dos graons per accedir-hi, i dins del presbiteri altres dos graons més per habilitar un espai

Rosassa de la façana

pels preveres. En el punt 35, se li explica com havia de ser la trona de l'església, feta amb pedra d'Arbeca. En el 36, que havia de deixar forats en diferents llocs de les voltes per a pujar corrioles que subjectarien les llànties. En el punt 37, es fa referència a la pica baptismal, també en pedra d'Arbeca, de 4 pams d'amplada. En el 38, una pica d'aigua beneïda, al costat de la porta principal, en pedra arbequina. En el 43, que la taula d'altar que presidiria el presbiteri seria una pedra de 18 o 20 pams de llarg per 6 de fons. En el punt 45, s'estipula que l'interior de l'església seria pintat de color blanc o negre, segons el que manessin els paers. En el punt 47, es parla de la rosassa ("luerna o claravoya"), feta amb pedra d'Arbeca. En el punt 48, se li mana que faci un portal de pedra a la façana de l'església, tal com constava en un pergami que tenia el batlle. En el punt 49, se li manava fer la porta lateral, agafant el model en la porta que hi havia a la casa d'un mercader de la vila de Bellpuig, el frontispici de la qual havia d'acollir una imatge de Sant Sebastià màrtir. En els punts 75 i 76, esmenten les obres en fusta: portes, bancs i faristol del cor.

2. 4.- Subcontractació (frustada?) el mateix 1586

Com hem dit abans, el contracte fou signat el 27 de gener de 1586, però 8 mesos i escaig després, el 9 de novembre de 1586, Bartomeu Roig II va subcontractar l'obra

de l'església a uns altres mestres de cases. Es tracta d'un document de l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona, localitzat per Marià Carbonell, que posa de manifest que si bé la "factura y revestiment" de l'església havien estat contractats per Bartomeu Roig l'any 1586, aquest mateix any Roig traspassava l'obra als també barcelonins Joan i Josep Ferrer, pare i fill, que es comprometien a fer l'església segons les mateixes condicions i seguint la traça de Bartomeu Roig, al que li pagarien, a canvi, quatre-cents vint-i-cinc lliures en tres terminis.¹²

Tot i aquesta incògnita dins la relació de Bartomeu Roig II amb la construcció de l'església de Linyola, pensem que per causes que desconeixem, aquest document de subcontractació devia ser anul·lat poc després, ja que a tota la documentació posterior és Bartomeu Roig qui apareix com a mestre d'obres responsable de la nova església i només s'esmenta a Josep Ferrer com a visurador per part de Bartomeu Roig, juntament amb Montserrat Santacana. Deixem, doncs, a Bartomeu Roig, la plena autoria de l'església linyolenc.

2. 5.- Problemes i millores introduïdes a l'obra (1595-1596)

El contracte signat el 1586, estipulava que Bartomeu Roig havia de rebre l'onzè de la collita, i després ho podia comercialitzar després de pagar els impostos corresponents al duc de Sessa. A inicis de 1595, el governador de la baronia comunicava a Roig que no podia treure el gra de Linyola, sense abans pagar una multa de 1.500 lliures. El 28 de febrer de 1595, es reuniren el Consell municipal de Linyola i Roig; el mestre d'obres va explicar que estava realitzant una obra amb millors condicions que les pactades. Roig, aviat va comprovar que moltes de les pedres tenien humitat i estaven carregades de salobre, per la qual cosa es clivellaven. A causa d'això, va voler fer el temple amb pedra picada procedent d'Arbeca, tant a l'interior com a l'exterior, que li donava més seguretat per la perennitat de l'obra. Unes millores no plasmades al contracte, i que Roig volia que el poble li reconegués per escrit. Cal esmentar que l'obra s'estava allargant, ja que el 1586 prometia fer l'obra en 7 anys. Amb tot, la vila de Linyola es compromet a peritar l'obra realitzada per uns arquitectes, i que aquests fossin els qui diguessin quan li havien de donar de més, a part

---

12 AHPB: Not. Montserrat Mora. Manual de 1586 (9 de novembre). Citat per: Marià CARBONELL, Marià CARBONELL BUADES, *Arquitectura classicista Catalunya (1545-1659)*. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1989 [tesi doctoral inèdita], p. 855-857.

dels fruits en espècie, en el termini de cinc mesos. Roig es comprometia a entregar l'església acabada pel Nadal de 1595.

El 18 de desembre del mateix 1595, com que el temple no havia estat visurat, Roig es plantava i aturava les obres. Eren unes dates difícils, doncs, el propi 1595 els paers de Linyola demanaren diners per poder fer front a la sequera que es vivia a Catalunya, especialment a l'Urgell. La visura va anar a càrrec de diferents perits arquitectes, uns representant a la vila de Linyola i altres a Bartomeu Roig. Els visuradors assenyalaren la diferència que s'havia d'abonar per les millores introduïdes, però els de Linyola es negaren a fer-ho fins que l'obra no estigués acabada. Segons es desprèn de la documentació, quedava poc per finalitzar l'església. A la concòrdia del 7 de febrer de 1596, en el *Memorial de la hechura del campanar i portalada de l'església de Linyola* s'acordava que es deixava de fer el comunidor (per conjurar tempestes, ventades i altres inclemències meteorològiques); a canvi, es decidiren realitzar unes torretes del campanar. La descripció minuciosa i detallada de com havia de ser la portalada es troba en el capítol *Lo modo de la portalada de dita església*. A la mateixa visura del febrer de 1596, els representants del poble, després d'observar els fonaments de l'església, diuen que hi ha llocs on s'ha complert amb escreix allò pactat, però a altres llocs ho hauria de reforçar; a més, li demanen que havia d'omplir dues sitges que estaven sota la paret del fonament, "allí on es veu que no ha arribat a la roca i hagi d'enfondir i treure la terra fluixa fins a la roca i paredar-lo de pedra i argamassa".

2. 6.- L'entrega de l'obra (1600)

Les incidències anteriorment relatades van retardar l'acabament de l'obra. A principis del mes de juny de l'any 1600, es tornaren a reunir els perits arquitectes per les dues bandes. Els representants de la vila de Linyola eren l'aragonès Juan de Zamudio i Giralt del Rey; els de Bartomeu Roig foren Josep Ferrer i Montserrat Santacana. Però aquest cop s'incorporaren dos visuradors nous, per la part del duc de Sessa, que havien de ser independents i fer de mediadors per arribar a un acord per les dues bandes; els noms d'aquests foren Joan Pexau i Joan Munter, que no havien de parlar amb cap de les dues parts i disposarien d'una habitació tancada per parlar. Es valoraren les tasques realitzades de més i no estipulades al contracte, i també les que no havia portat a terme (com pintar de blanc o negre tot l'interior de l'església).

A la fi acordaren que la vila de Linyola havia de pagar 2.089 lliures 4 sous i 6 diners. Tracte que fou incomplet, ja que Bartomeu Roig va emprendre un plet contra Linyola, i degut a això la documentació ha arribat als nostres dies.

3.- Vida quotidiana i avatars del temple des del 1600 fins a l'actualitat

3. 1.- El temple a càrrec dels linyolencs. Rector i beneficiats

A partir del moment en què la fàbrica de l'església esta acabada, el Comú del poble és l'encarregat de pagar totes les reparacions que fessin falta al temple i de fer que els seus servidors, el rector i la seva comunitat (formada fins a la desamortització per una mitjana de tres membres) tinguessin les robes necessàries i decents per celebrar els sants oficis. Obligacions que canviaren després del concordat amb la Santa Seu de 1851.

A diferència de les altres poblacions, on els seus rectors eren nomenats pel seu senyor, el rector de Linyola era nomenat pel bisbe de la Seu d'Urgell. El rector vivia a l'abadia o rectoria del poble. Tenia com a emolument principal la primícia, impost amb el qual li pertocava 1/34 part dels cereals recollits, -quan s'havia cobrat la primícia, aquesta es dividia en quatre parts, dos eren pel rector, una pel bisbe de Solsona i

Capellà fent el sermó des de la trona

una pels canonges de la Col·legiata de Balaguer- a banda dels ingressos per misses i del producte de les terres de la rectoria. El bisbe de Solsona, a la partida dels Horts tenia uns 100 jornals de terra, on només ell cobrava el delme i el rector la primícia sencera.

Hi havia famílies que tenien un altar o fundaven un benefici en un altar del seu sant o patró, al qual podien assignar unes terres o una quantitat de diners. Amb les rendes produïdes per les terres o amb els diners, es tenia cura de l'altar i es deien les misses dedicades al patró. Aquestes famílies tenien autorització per nomenar un prevere –normalment de la família- que havia de dir les misses encomanades. Si els emoluments que rebia eren suficients, el capellà beneficiat es quedava a viure al poble, en una casa del mateix benefici o bé en llogava una. Aquests beneficiats ajudaven al rector en els diferents oficis de l'església. Normalment, per acabar d'arrodonir el seu sou, feien de mestres per uns quants infants.

El rector i la comunitat de preveres vivien d'un impost menor del que collien els pagesos, de les donacions que rebien i del que cobraven per dir les misses que els seus fidels deixaven o fundaven per tal d'anar al cel. Les misses resades i cantades eren tan abundants, que dues o tres vegades per segle, s'havia de fer una reducció de les misses, ja que es feia impossible complir amb les seves obligacions. Periòdicament el rector i la comunitat es reunien en diferents llocs de l'església; a través de la documentació sabem com en diferents èpoques es trobaven: a la sagristia, al presbiteri, al cor de l'església o prop de les graus del cor de l'església.

Vista de Linyola als anys 20 des del tossalet del Massot

L'any 1721, sobre els emoluments que es cobraven del molí d'oli, l'Ajuntament en consignava al rector i beneficiats de l'església per il·luminar el temple; en concret, es declarava que el rector rebia pel dret de primícia 34 quarteres, i per altres drets 29 quarteres i 4 quartans de cereals. El 1750, dels arrendaments d'herbes, els regidors cedien 50 lliures per comprar roba per l'església. Degut a una picabaralla ocorreguda l'any 1780 entre l'Ajuntament i el rector, els primers presentaren una sentència arbitral d'arxiu, atorgada el 13 de febrer de 1735 "*en auto del Rdo. Domingo Martí, pbro, y secretario del auto de visita del oficialato de Balaguer, con autoridad y decreto del ordinario Diocesano, del 10 de febrero*", i en el capítol 21 s'ordenava que fer i conservar les robes, cera i altres ornaments de l'església i sagristia de dita vila, havien d'anar a càrrec dels regidors de Linyola.

El rector, la comunitat de beneficiats i les confraries vivien de les donacions que rebien dels seus fidels. En alguns casos, aquestes donacions eren peces de terra i cases que s'arrendaven o es venien. Segons el cadastre de 1737, els béns eclesiàstics eren:

- La rectoria: 8 peces de terra i 1 casa
- Benefici de Sant Pere: 5 peces de terra i 1 casa
- Benefici de Sant Miquel: 15 peces de terra i 2 cases
- Benefici de Sant Jaume: 8 peces de terra i 1 casa
- Benefici de Sant Nicolau: 20 peces de terra i una casa
- Benefici de Sant Llorenç: 7 peces de terra i 1 casa
- Benefici de Sant Crist: 3 peces de terra.
- Capella de Santa Quitèria: 2 peces de terra.

L'any 1748, des de l'església reclamaren el pagament de les misses que els devia el duc de Sessa, des de feia 18 anys, per la institució de 309 misses fetes per Ramon de Fernández de Córdoba, senyor de dita vila, a la Capella del Sant Crucifix; per això, un notari es va presentar a la dita capella per examinar "dos llibres i dos còdexs llevadors de reduccions de misses i aniversaris" que hi havia a l'arxiu de dita Capella (en el foli 119 del primer llibre va trobar l' anotació, així com els folis 19 i 99 del

segon, on el duc pagava 18 lliures el 15 d'agost de cada any).

Des de temps immemorials, la comunitat de preveres de Linyola havia deixat a l'Ajuntament de la vila 2.480 lliures i 18 sous, a un 5 % d'interès, per les quals s'havia de pagar 124 lliures de pensió anual. Un interès que havia disminuït per la Reial Pragmàtica del 6 de juliol de 1750, però el 1754, el govern espanyol encara va reduir més aquests interessos, fins al 3%, per la qual cosa el poble va passar a pagar 74 lliures i 8 sous. El mateix any 1754, el poble de Linyola va reconèixer que es devien encara un total de 5.000 lliures –capital més interessos-, i, per pagar aquesta renda i condonar el deute, va cedir a la comunitat l'arrendament de les herbes del Vedat.¹³ No va variar fins l'any 1772, quan es va prohibir als comuns pagar qualsevol quantitat sense que fos aprovada per l'Intendent de Catalunya. I com que no es van poder trobar els títols o escriptures primitives a l'arxiu de l'església, els regidors deixaren de pagar. Això va comportar l'inici d'un plet. L'any 1819, la comunitat reclamava de nou aquest cobrament, que no es feia des del 1810.

En el segle XVIII, a l'església de Linyola hi hagué

Vista del campanar des de l'actual carrer Llibertat

normalment rector i tres beneficiats. I, com hem vist anteriorment, tenia un arxiu, tancat amb clau, on, entre altres hi havia diferents llibres, com els quaderns de celebracions, misses, aniversaris i escriptures de la comunitat de preveres. Documentació que s'esmenta quan es consultada, com el *Fes memòria a Jo, Fco. Salvia, rector de Linyola de les misses resades que s'han de celebrar en la Iglesia de Llinola tots los anys en quins dies de la setmana feta dita nota en lo any 1706*. Un altre consultat per un notari el 1749, per trobar-hi informació sobre rendes: “Llibre on es continua-

---

13 Arxiu Comarcal de la Segarra (AHSG), Notaria de Tàrraga, Antoni Terez, Manual 1754, p. 18 ss.

ran les rendes i censals de la Rnt. Comunitat de Rectors, Capellans i Residents de l'Església Parroquial de Linyola, Bisbat d'Urgell. 1592". O altres que es citen en el llibre de *Reducció de misses perpètuament celebradores en la parroquial de Linyola, per lo Rector, Beneficiats, feta i firmada per o Ilm. Sr. Bisbe d'Urgell el 28 de març de 1727*. I també *el Llibre de les Concòrdies de la Comunitat, Rector i vila de Linyola*, o *Llibre Major de la Rnt. Comunitat de Linyola*. Tot això, sense tenir en compte els llibres de les confraries.

Al segle XIX hi hagué un extens procés de desamortització, que començà el 1835 i tindria continuïtat amb la venda de terres dels beneficis, fet que acabà amb la vida de les comunitats de preveres. Tenim coneixement que la comunitat de Linyola era propietària de la farmàcia situada al carrer major, subhastada cap al 1850 i que ningú la va comprar. Entre 1855 i 1858, els pagesos linyolencs es decidiren comprar diferents peces de terra dels beneficis de l'església. Les vendes de terra dels beneficis d'aquests anys foren els següents¹⁴:

- Benefici de Sant Jaume: 4 peces de terra, un total de 12 jornals de terra
- Benefici de Sant Llorens: 10 peces de terra, un total de 16 jornals i 7 pórques
- Benefici de Sant Nicolau: 17 peces de terra, un total de 35 jornals i 5 pórques
- Benefici de Sant Pere: 5 peces de terra, un total de 4 jornals i 3 pórques
- Benefici de Santa Quitèria: 1 peça de terra, un total d'1 jornal i 6 pórques
- Comunitat de Cervera: 6 peces de terra, un total de 41 jornals i 2 pórques

El 1917, l'estat espanyol encara tenia terra per vendre dels beneficis de Sant Nicolau, Sant Llorenç i Sant Pere. Fins al darrer terç del segle XX, a Linyola hi hagué el rector i un coadjutor o vicari que podia tenir el títol d'ecònom, vicari.

3. 2.- Visites parroquials o pastorals

Tenim notícia de l'església a través d'algunes visites realitzades pel bisbe de la Seu d'Urgell, o alguna persona delegada, a la parròquia de Linyola. El 21 de setembre de 1621 es va trobar tot correcte, però es mana als confreres dels altars de

---

¹⁴ Esteve MESTRE, "La desamortització a Linyola al segle XIX. Béns de l'església al segle XVIII. Venda de béns eclesiàstics al llarg del segle XIX", *Barret Picat*, 110, octubre 1998, p. 25.

Sant Pere, del Sant Crist i de la Mare de Déu del Roser que donin els comptes, i el darrer que comprés un missal. A banda dels ja esmentats, es constata l'altar de Sant Llorenç.¹⁵

A la visita de 1672, es manava al batlle de Linyola que els súbdits que paguessin beneficis del temple que no ho fessin fins que no haguessin ornat els altars. A la visita feta el 22 de febrer de 1673 s'informa que a l'església hi havia els altars de Sant Nicolau, Sant Miquel, Sant Llorenç, Sant Jaume i Sant Pere.¹⁶ A la visita de 7 de febrer de 1674, el rector era Jeroni Ricart, i es manava als sagristans de la vila que havien de netejar tots els altars, menys els que tenien confraria, els quals havien de ser netejats pels seus administradors; s'aconsellava a les Majorales del Roser que, a requeriment del rector, o beneficiats i paers del poble, havien d'entregar els diners que tinguessin, els quals es dedicarien a les obres de l'església més necessàries. A la visita del 24 de març de 1676, les rendes de la parròquia eren de 250 lliures, més altres 60 lliures que sortien dels beneficis. S'encomana als paers que fessin fer 3 corporals i 6 purificadors. També manaven, sota pena de tres lliures de cera, aplicadores a la confraria del Santíssim Sagrament, que cap home, de qualsevol grau i condició no pogués entrar a partir d'aquell dia a l'església, mentre les dones resessin en els oficis divins amb el cabell trenat o fet a manera de cua, ja que incitaven més el riure que no la devoció; tema que

Vista de l'església des del carrer Major als anys 10

---

15 Arxiu Capitular d'Urgell (ACU), Processus visitationis 1621 oficialat Balaguer. Cofr. E. MESTRE (coord.), *Història de Linyola...* (Op. Cit.), p. 81.

16 Arxiu Diocesà d'Urgell (ADU), Capsa. Processus visitationis (1611-1668-1699). Cofr. E. MESTRE (coord.), *Història de Linyola...* (Op. Cit.), p. 81.

posaven en mans del batlle, i si no complia l'ordre seria multat amb 3 lliures i en subsidi d'excomunió.¹⁷

A la visita de 13 de juny de 1698, es troba la parròquia correcta. Però es manava als paers que fessin arranjar els calzes de l'església, si no ho feien en el temps de dos mesos, haurien de pagar una multa de 10 lliures. Els majorals de les confraries havien de donar comptes de les seves administracions davant del rector i pagar el que devien. En el termini de dos mesos, les confraries havien de fer caixes per guardar-hi els diners, amb dos claus, una pel rector i l'altra pels confreres. Els capellans de la comunitat havien de celebrar missa amb l'hàbit, si no, tindrien multa de 3 lliures. I el rector havia de tenir un llibre per escriure les seves obligacions. El visitador informava que tots els llibres de l'arxiu estaven en molt bon estat, i ben portats.¹⁸

A les visites pastorals fetes al temple els anys 1701 i 1702 es troba tot correcte. A la del 15 d'octubre de 1705, es demana als paers de Linyola que fessin fer un pluviàl negre. A la visita del 3 de febrer de 1714, es manava al batlle i als jurats que, sota pena d'excomunió, tanquessin el cementiri i impedissin que els animals entressin al recinte.¹⁹ La visita de 1718, es torna a demanar als paers que es tanqui el cementiri. A les visites del 22 de novembre de 1719, 27 de juny de 1720 i 9 d'octubre de 1721, el visitador troba que tot es porta correctament. En canvi, a la visita del 20 de maig de 1722, fa l'observació que, quan plou, entra aigua a les capelles i perjudica als altars, taules i capelles, i convida als paers de la vila a que ho arreglin; també encomana als paers que fessin una caixeta per guardar la cera pel Monument, així com un pany i claus per a la pila baptismal. A la visita del 18 d'octubre de 1723, es comunica que el rector ha obtingut el Benefici de Sant Nicolau, i que Magí Galceran el Benefici de Sant Miquel; i es manava fer ornaments per a les capelles. A la visita del 23 d'octubre de 1730, es parla dels membres de la comunitat, i Magí Galceran és comissari de la Santa Inquisició.²⁰

També hi ha visites als anys 1731, 1732, 1733, 1734, 1736, entre altres. A la de 1747, s'ordenava que s'havien d'arranjar els confessionaris. La visita del 15 d'octubre de 1758, destaca per l'extraordinària informació: es demanava que es possessin estampes o imatges del bateig de Jesucrist a l'espai on hi havia la pica baptismal;

---

17 ACU, Llibre de visites 1674 – 1679.

18 ADU, Processus visitationis 1611-1668-1699.

19 ACU, Visita Oficiat de Balaguer 1714.

20 ADU, Visites pastorals 1700-1730.

s'afirma que a l'església hi ha l'altar major i altres 11 altars més; pel que fa a l'arquitectura del temple, les parets i portes de l'església són fermes, i la sagristia està força bé; es comenta que al campanar hi ha dues campanes grans i una de petita, i que tots els llibres de la parròquia estan ben portats; que el rector té una renda anual de 500 lliures; finalment, una mostra del bon comportament dels linyolencs, ja que la gent no treballava els diumenges, les dones es vestien decentment, i tothom vivia amb el sant temor de Déu.²¹

El mateix any 1758, Narcís Salvia de Bellví decideix augmentar en 800 lliures el capital per al Benefici i Capella del Sant Sepulcre de la Mare de Déu, 1.922 lliures, 6 sous i 8 diners, que donen una pensió anual de 57 lliures i 12 sous, pensió que augmentaria en 24 lliures. A la visita del 17 d'octubre de 1764, s'observa: grandíssima necessitat d'adobar les teulades del temple, capelles i sagristia, perquè quan hi plou molt, entra l'aigua; que a la parròquia hi ha arxiu; l'existència d'una Causa Pia feta per Miquel Bagà, canonge de Balaguer, de 7 lliures i 10 sous per a donzelles casadores de la seva família; enumeració dels diferents altars de l'església, amb un total d'onze, amb les seves mancances (falta tot al de Sant Sebastià, falten sacres, ara i creu al de Sant Pere i al de Sant Llorenç, el de Sant Nicolau té allò necessari per dir-hi missa, també correctes el de Sant Jaume, el de la Mare de Déu del Roser, el de Sant Miquel, el de Sant Francesc Xavier, el de les Ànimes del Purgatori i el del Sant Crist); la Capella de Santa Quitèria, propietat del Comú de la Vila, també té tot allò necessari.²²

A la visita de l'any 1768, la parròquia està de lliure col·lació. Linyola té 133 famílies, mentre la comunitat de preveres té rector i dos residents. El rector rep la meitat de les primíci-

Vista de l'església des del carrer Major als anys 60

---

21 Robert BONJORN, "Església de Linyola, 1758", *Barret Picat*, 21 desembre 1982.

22 ADU, Capsa Estats Parroquials 1757 – 1800.

es, estimades en 300 lliures, més 115 lliures de les diferents fundacions que hi ha al temple, que sumen la digna quantitat de 415 lliures. La comunitat té una renda de 385 lliures, 5 sous i 2 diners, més 100 lliures d'ingressos pels adventicis; per contra, les despeses només són de 74 lliures. L'església té 5 beneficis amb poca renda i pocs membres de la comunitat, fet que obliga a reconvertir-los en només dos: en un s'ajuntarien els de Sant Miquel i el de Sant Llorenç; i a l'altre els de Sant Nicolau, Sant Pere i Sant Jaume. Hi ha un sisè benefici, el del Sant Nom de Jesús, que té suficient renda i amb l'obligació de dir missa els diumenges. En total, la comunitat té l'obligació de dir 228 misses d'aniversari i 342 misses cantades a l'any, a més han de cantar matines el dia de Nadal, Concepció, Anunciació, Assumpció de la Verge i per la vuitada d'aquest misteri, la Festa del Corpus i el seu octavari; i en tots aquests dies també han de fer Primera, Vespres i Completes i en tot el temps d'Advent i Quaresma. Per Quaresma, també es fa un novenari per les Ànimes del Purgatori.²³

A la visita del 29 de novembre de 1769, s'informa que l'església de Linyola no té cap altra església que depengui d'ella. La vila continua tenint 133 famílies. A la capella de Santa Quitèria només es celebra missa quan ho demanen els seus devots. El temple parroquial té 5 beneficis, dels quals només l'obtentor de Sant Miquel Arcàngel té l'obligació de viure a la vila, i la resta són beneficis ordinaris i de lliure col·lació. Els rèdits anuals dels beneficis són: el de Sant Pere, 6 lliures; el de Sant Jaume, 20 lliures; el de Sant Llorenç, 16 lliures; i el de Sant Nicolau, 30 lliures. També hi ha una capellania de patronat laic que ha de dir missa els diumenges. El rector regeix l'església, però té la necessitat d'un coadjutor en temps de Quaresma i per les Festes Parroquials, degut a la gran quantitat de comunions. El rector cobra la primícia (1 gra de cada 34 dels que es cullen al terme), i la reparteix entre Solsona i Balaguer. Comptats en quinquennis, el rector cobra de mitjana unes 258 lliures i 8 sous, que sumat a la residència, celebracions de la comunitat i altres ingressos de la rectoria, fan un total de 343 lliures i 7 sous. Les misses cantades es redueixen a 215 a l'any, i de misses resades se'n fan 354, oficiades pel rector i els dos beneficiats residents. No hi ha notari apostòlic, per això el rector actua d'ordinari i rep els testaments en cas de malaltia perillosa. Les escriptures es guarden a l'arxiu.²⁴

El 17 de febrer de 1774, el rector Francesc Oriola repeteix en un informe el mateix que s'explica el 1769, un text curiosament redactat en castellà, llengua que usa

---

23 ADU ,Capsa Informe Detallado Oficialato. Any 1768.

24 ACU, Capsa "Estado de las parroquias" 1717-1751-1758-1826.

habitualment en els llibres sacramentals a partir de 1796. De tota manera, es refereix a una quantitat de diners (74 lliures, 8 sous i 6 diners) que la comunitat no pot cobrar del Comú del poble, per haver perdut els títols originals. Com que només el rector pot administrar el Sant Sacrament de la Penitència, i degut a que el número de persones que compleixen amb el precepte de comunió pasqual són de 600 persones més o menys, es demana que els beneficiats residents a la vila –els de la comunitat- se'ls anomeni curats, i s'obliguin a ajudar al rector.²⁵

A la visita del 20 de novembre de 1782, es va examinar el temple de manera minuciosa. Les observacions del visitador foren moltes. El tabernacle estava correcte, la clau la tenia el rector. Per les Festes hi havia bastants llums. El temple es conservava bé i el campanar tenia allò necessari. La pila baptismal era de pedra, i estava tapada amb una fusta i tenia clau. Els Sants Olis es guardaven amb decència. Hi havia tretze altars, cinc decentes, altres tenien sepultures al costat (com els de Sant Pere, Sant Nicolau, Sant Miquel i Sant Llorenç). No hi havia relíquies al temple. Setze famílies tenien el privilegi de la sepultura dins l'església, però només nou tenien el títol de forma legítima (la família Galceran era una d'aquestes, ubicada a l'entrada de la porta lateral, ja tapada el 1732, quan així s'esmenta en el testament de Francesc Galceran). El cor estava decent, i el confessional correcte. No existia orgue. A la sagristia hi havia 4 calzes de plata, 6 patenes, 1 veracreu de plata i 1 creu grossa de plata. A l'arxiu hi havia llibres foliats, Llibres Sacramentals, Taula d'aniversaris i misses (255 eren cantades i 403 resades). La rectoria

Vista de l'església des del carrer Major als anys 70

---

25 ADU,Capsa "Informe Parroquial" 1770-1780.

també estava correcta. Per contra, el cementiri no tenia portes i estava exposat a l'entrada d'animals.

El 15 de març de 1787, es realitza un informe, i posteriorment, el 20 de setembre de 1791 se'n fa un de semblant. S'informa que Linyola tenia 140 famílies, 500 persones que feien la comunió; a Golifas hi havia 3 cases. El rector de la vila era Francesc Oriola, de 70 anys i que portava 23 anys com a regent de l'església de Linyola, i abans havia estat 10 anys a l'església de Tornabous i 7 anys a la de Vallverd d'Urgell. La primícia que cobra el rector és de 500 lliures. La seva renda anual puja a 380 lliures. S'han de celebrar 255 misses cantades (260 l'any 1791) i 430 de resades (442 l'any 1791). La fàbrica i l'obra del temple no tenen ni un maravedí de renda. L'obtentor del benefici de Sant Miquel era Rnt. Magí Galceran de Linyola, de 78 anys d'edat, amb terres que donen pocs diners; l'any 1791 no se sabia qui era el seu patró (el 1768 n'era patró Jaume Gené de Mataró). L'obtentor del benefici de Sant Pere era Rnt. Antoni Escolà de Bellví, de 40 anys (el 1791 tenia 46 anys) i la seva renda anual era de 15 lliures. L'obtentor del benefici de Sant Jaume era Raimon Salvia de Bellví, vivia a Lleida, de 45 anys (el 1791 tenia 50 anys) i amb una renda anual de 70 lliures (destinada a obres de l'església); el 1791 afirma que només tenia una renda de 20 lliures. L'obtentor del benefici de Sant Nicolau era Joan Bonell d'Agramunt, de 50 anys i que donava una renda de 50 lliures per les obres del Seminari de la Seu d'Urgell. El 1791 l'obtentor del benefici de Sant Llorenç era Rnt. Mateu Vergé de Linyola, tenia una renda de 20 lliures i com a patrona a Antònia Llombart Agulló de Miralcamp. Els obtentors dels beneficis de Sant Pere i Sant Miquel eren Pau Roma i Francesc Gispert, dos joves estudiants de filosofia, de 18 anys i tonsurats, que ajudaven al rector i a la parròquia. Només consta una confraria fundada, la del Roser, sense rendes.²⁶

El 2 de març de 1864, trobem una petició del rector de Linyola, Josep Puig, en la que demanava urgentment una casulla morada, una capa morada, una capa blanca, dos dalmàtiques blanques i dos albes. Ho justificava argumentant que eren per honrar les festes de Nostra Senyora de l'Assumpció i dels benaventurats Sant Sebastià –que hauria estat votat, sembla, com a protector dels linyolencs durant la pesta de 1854- i Sta. Quitèria, als qui cada any se'ls dedicava un solemne culte, amb l'assistència de forasters i capellans de la rodalia. I, amb la provisió de roba, es

---

²⁶ ADU, Capses “estat de parròquies” 1780-1795 i 1771-1799.

podrien vestir els coadjutors. Segons el testimoni del rector: “avui que les creences religioses es van establint més i més en el cor d'aquests veïns i allunya de la seva vida, aquella ignorància en que es trobaven, en aquesta època en que un cúmul de nocius fascinadors fan córrer per tot el món idees molt perniciososes que fan oblidar els incessants desvelos de la Santa Església, avui més que mai han de reviure en quan sigui possible els sants temples (... i li recordava al bisbe que) els feligresos havien construït a les seves costes, un Calvari, el que demostrava que les visites del bisbe no eren infructuoses”.²⁷

Dies després, el 10 de març de 1864, el rector enviava un inventari dels ornaments, vasos sagrats i demés objectes que hi havia a l'església de Linyola, el seu estat actual i el servei o duració que podien fer. L'església de Linyola era de segona categoria i tenia 1.000 feligresos. A l'inventari s'hi trobava, entre d'altres: 1 veracreu, 1 creu de processó, 4 calzes de plata, 1 copó, 1 custòdia, 1 casulla morada, i casulla blanca, 1 capa pluvial morada, 1 capa pluvial encarnada, 2 albes, 2 dalmàtiques blanques, 1 dalmàtica negra, 2 mantells d'altar i 2 cingols.

A la visita del 20 de setembre de 1866, es va trobar en bones condicions el temple. Però a la visita pastoral

de 1877, es va remarcar el mal estat del presbiteri, de l'altar major i el paviment de l'església; l'Ajuntament va prometre que s'arreglaria tot i de la manera més convenient.²⁸ Durant la pesta de 1885, entre d'altres, va morir el rector Josep Salvador Costa.

Vista de la Plaça de l'església als anys 20

---

27 ACU, Carpeta Inventari d'objectes de culte per arxiprestats, 1860-64.

28 ADU, Visites pastorals 1808-1888.

3. 3.- Confraries de l'església

Les confraries eren les que donarien vida a l'interior del temple, amb les seves festes litúrgiques i les festes del patró, amb la benedicció dels altars, en les que s'utilitzava música. A més, participaven en totes les altres celebracions: Setmana Santa, *Corpus Christi* o en els enterraments dels seus membres.

Ja hem vist la seva activitat i funcions a les visites pastorals, però hi ha més a dir. De l'existència de la Confraria del Roser a la parròquia de Linyola, ja en tenim notícia del segle XVI. A vegades, aquestes confraries tenien una gran activitat durant un temps i després per diferents motius passaven un temps més apagades, fins i tot podien desaparèixer. Aquest és el cas de la confraria del Roser, que fou creada de nou l'any 1764 per Fra Tomàs de Boixadors, mestre general de l'orde dels Predicadors (i que poc temps després seria nomenat Cardenal i moriria a Roma el 1780). En les seves constitucions, el desaparegut Llibre del Roser, en el seu punt sisè manava fer un altar, on s'hi hauria de posar la imatge de la Verge fent donació dels Rosaris a Sant Domènec i a Santa Caterina de Siena; al retaule hi hauria set gravats o pintures amb els 15 misteris del Rosari.

Per uns pagaments que feia el Comú de Linyola l'any 1669, es reconeixen deutes amb les Confraries del Roser, de Santa Quitèria i la de Sant Pere. En el Capbreu de 1696, manat fer pel duc de Sessa, trobem que un olivar propietat d'Isidre Redon, al Camí de la Font, era de la Confraria de Nostra Senyora dels Àngels, formada i administrada només per dones; l'oli del qual servia per il·luminar les llànties del Santíssim Sagrament.²⁹

El 25 de setembre de 1769, es complien els desitjos del difunt Joan Mosset, i s'instituïa a l'església de Linyola, la Festa de la Minerva, fent una missa el rector i la comunitat tots els tercers diumenges de

Vista de la Plaça de l'església als anys 60

---

²⁹ AHSB, Capbreu de 1696. Linyola.

mes, acte en el qual s'exposaria el Santíssim Sagrament davant de l'altar major i es cremarien 12 ciris. El 30 de desembre de 1793, Mateu Mosset deixava uns redits per fer ornaments a la capella de Ntra. Sra. del Roser.

El 27 de febrer de 1803, Jaume Giné rebé del seu germà, Ramon Giné, militar a Còrdova, una sèrie d'objectes per ornar la capella del Roser: 1 làmpada amb les seves peces (que pesava 30 marcs i 7 onces), 4 brandons (que pesaven 14 marcs i 6 onces), 2 canadelles amb el seu platet, i una campaneta de plata (que pesava 4 marcs). Ho entregava amb la condició de que no es pogués treure de dit altar, i que ni el rector ni el bisbe s'ho podien vendre.

El 1867, l'Ajuntament nomenava els majorals i les majorales de les diferents confraries, que llavors eren la Confraria de Nostra Senyora del Roser, la de Santa Quitèria, la del Sant Crist, la de les Ànimes del Purgatori i la de Nostra Senyora dels Dolors; a més, també nomenava als sagristans de l'església.

3. 4.- Guerra de successió i robatoris

Per un document escrit l'any 1713 pel rector de Linyola, Francesc Moset, enviat a les autoritats catalanes, coneixem com durant la guerra de Successió (1705-1714) l'església havia estat saquejada diverses vegades per les tropes enemigues. Per fer front a aquest espoli i poder arranjar les imatges, es demanava que durant 10 anys l'església pogués cobrar l'impost del 30è de tots els fruits que els habitants de Linyola pagaven al duc de Sessa. L'estat del temple i la comunitat era el següent:

“L'església que es troba que no pot cobrar les seves rendes, ni tampoc rebre res

Vista de la Plaça de l'església en l'actualitat

del Comú, però tampoc els particulars poden pagar les misses de sufragis que feien per les ànimes dels seus familiars, i tenen sense culte el *Sancta Santorum* i demés imatges dels Sants per estar els seus altars maltractats i trencats pels diferents saquejos de les tropes enemigues han fet en dita parròquia i dels seus altars, d' on han robat 12 palis, 50 tovalloles, 5 casulles, 3 pluvials, un tàlem, 2 calces, 1 creu de plata, 10 campanes i 9 llampes, junt amb altres ornaments de plata, coure i ferro, roba de seda i llenços, deixats en un incomparable estat d'indecència i no hi ha al poble cap recurs per arreglar-ho".³⁰

Durant el segle XVIII tenim constància de dos robatoris al temple parroquial, un a l'any 1753 i un altre el 1794, en que s'emportaren objectes d'or, plata, diners i joies.

3. 5.- Un incendi a la sagristia l'any 1728

En una carta, escrita el 31 de maig de 1728 per Domingo Fabregat a Josep Melianta, entre altres coses explica un incendi ocasionat a la sagristia de l'església i els danys que hi ocasionà:

“Sr. no puc deixar de participar a Vm. la desgràcia és estada en la nostra sagristia com també lo gran miracle, que lo divendres passat a la nit es pegà foc [a la sagristia]. El motiu del foc es creu que fou una atxa mal apagada que posaren els minyons [escolans] en un armari d'una arquilla, que estava arrimat més enllà de lo armari de la plata, sota lo Tabernacle de la Mare de Déu de la Soledat i es creu que fins a la matinada no es va propagar el foc, doncs no es va descobrir fins a punta de dia. Va donar l'avís el duler de la vila amb el seu corn.³¹ I la gent del poble va acudir, però aleshores la fúria del foc era tan gran, que van veure com lo tàlem que encara estava dret recolzat amb lo tabernacle de la Mare de Déu de la Soledat, tot va caure a terra, i no es coneixia ni quina era una ni l'altra peça, de tanta violència com tenien les flames del foc. També va cremar la porta de la finestra de la sagristia i lo més llastimós de tot que, fou que, al Sant Crist grós, que estava a l'altra part de la sagristia, damunt los calaixos de la roba, no es cremà del tot, però queda mal apariat, i li va caure la mà esquerra, fins al monyó del braç. Lo gran miracle fou que en l'ardor del foc va cau-

---

30 Esteve MESTRE. “La Guerra de Successió. Notícies de Linyola, any 1713”, *Barret Picat*, 170, octubre 2008. Vegeu: Biblioteca Catalunya (BC), Fons Històric de la Santa Creu, Capsa 21, Registre 10370.

31 El duler de la vila era un empleat que portava els animals que el poble li encomanava a pasturar cada dia.

re la porta de la finestra de la sagristia prop dels calaixos de la roba, on hi havia un gran munt de rames d'olivers secs, que Déu sap de quants anys n'hi havia, que serveixen per beneir en les diades que s'acostuma, algunes Creus. També hi havia alguns barrots de poc profit, però gràcies a Déu, el foc no hi va arribar perquè sinó hauria arribat a la porta de la sagristia i d'allí a l'altar major i tot el que pogués seguir”.

Finalment, es fa un recompte d'allò afectat: “Lo cremat sols és lo tabernacle de la Mare de Déu de la Soledat, la beneïda Verge, lo tàlem, una camisa, un missal nou, algun sobrepellís i les parets de la sagristia han quedat molt estovades, la imatge del Sant Cristó i l'arquilla que fou lo primer que va cremar”.³²

Antiga sagristia l'any 1922

3. 6.- Precarietat a l'edifici del temple (1788)

L'any 1788, l'Ajuntament de la vila va veure que l'edifici de l'església estava en un estat lamentable i les robes que es guardaven a la sagristia eren gastades. Com que l'Ajuntament no tenia diners per fer-hi front, el dia 6 de juliol va enviar una carta a la duquessa de Sessa a Madrid, on, com a vassalls, li demanaven: “*Que la fábrica de su Iglesia parroquial necessita para evitar la ruina que amenaza, de muchísimos reparos, y principalmente la recomposición del tejado, al tenor que indica la relación de los albañiles que se acompaña para mayor informar a V.Exca del estado en que se encuentra este edificio. Los adornos, mayormente de ropas estan igualmente en esta Iglesia indecentes y de manera que no pueden servir, de suerte que havien dopasado por este pueblo la Santa Visita, se dispuso se renovasen e hiciesen nuevas vestiduras*” i com a delmadora del terme se li demana que pagui part dels costos de les obres degut a que ells no poden destinar els arbitris del poble per impedir-ho les

³² Esteve MESTRE. “Un incendi a l'església. Any 1728. Sobre una carta de Domingo Fabregat”, *Barret Picat*, 172, febrer 2009. Vegeu: BC, Fons Històric de la Santa Creu, Capsa 21, Registre 10370.

Reials Ordres. Li demanaven dos terns –un de blanc i l'altre morat– i li adjuntaven el pressupost de les obres de la teulada, que amenaçava ruïna: posar-hi 4.000 teules, 45 bigues i 500 carretades de pedra, estimaven que costaria 525 lliures.

Rebuda la carta, la duquessa demanà informació a l'administrador de les seves baronies a Catalunya, Gonzalo Ortiz, i aquest la demanà al seu administrador de les Baronies, Pau Ponces, que el 30 d'agost li informava que per obres de l'església, el poble no tenia cap fons i quan calia fer obres, les pagaven entre tots, recollint almoines, i també li deia que a la sagristia gairebé no hi havia roba blanca. Com que no tenien diners, demanaven l'almoïna a la duquesa com a delmadora i posseïdora d'un 30è dels fruits del terme de Linyola. Li passava a explicar que per les obres de la teulada, segons li havia dit el rector, amb 200 lliures passarien. Al mateix temps, referent a la roba, li informava que necessitaven 800 lliures per refer el vestuari. A més, també li comentava que havia buscat les escriptures de la donació d'un 30è de grans, feta per Linyola al duc de Sessa el 3 de febrer de 1467, i no l'havia trobada, perquè les escriptures de gairebé tots els escrivans de Lleida s'havien perdut en les guerres passades. Tot seguit, Pau Ponces enviava, el 6 de setembre de 1788, una carta a la duquesa en que afirmava que les obres a fer a l'església eren: refer la teulada, canviar algunes bigues podrides per les goteres i enllosar el terra, i que amb 200 lliures n'hi havia prou; però, que si la necessitat de roba era extrema i llastimosa, era necessari comprar un parell de terns –cadascun d'ells compost per una capa, casulla, dalmàtica, tovalloles d'espatlla, tovallola per cobrir el calze, bosses pels corporals, estoles, maniples i cingols- el cost del qual eren de 800 lliures. Però la seva opinió era que no havia de fer cap donació en metàl·lic, ja que sabia que l'Ajuntament estava molt enredat i podria ser que destinés els diners a un altra cosa, per la qual cosa li aconsellava fer un o dos terns, i que el poble sempre sabia que aquella roba seria una donació de la duquesa “y se cultivaria el ánimo de fidelidad y amor en los vasallos”.

Finalment, la duquesa, el 17 de setembre, manava al seu procurador, Rafel Gonzalo Ortiz, que es fes un tern de domàs blanc i morat, i feia saber la seva decisió el mateix dia al poble de Linyola, i el procurador va manar fer el domàs de *grodetur* [gros de Tours o tarlatana] per ser més barat; aquest serviria per dir misses el diumenge i els terns vells per dir les misses de diari. L'Ajuntament de Linyola va anar a Barcelona a buscar-lo i va signar dos rebuts, el primer com que el rebia i el segon com que l'entregava al rector. Aquest darrer, Francesc Oriola, va tornar a escriure el 14 de desembre dient-li que el tern s'estrenaria el dia de Nadal en una missa que

es faria en el seu honor, però li demanava que, per obres de l'església, li fes donació de les herbes de la partida dels Salats dels termes de Bellestar i Almassó. Consultat de nou el procurador, aquest li contestà que denegué tal petició, sense donar cap explicació, i així ho va fer, el 27 de gener de 1789.³³

3. 7.- Venda de l'hospital per obres a l'església (1793) i les obres fetes el 1802

Per tal de fer les obres que eren necessàries al campanar de l'església, els regidors i el rector de Linyola aconseguiren un decret signat el 23 de març de 1793, en què el bisbe d'Urgell autoritzava la venda de l'hospital de pobres i pelegrins què tenia el poble. Dividiren l'hospital i el seu corral en tres parcel·les, que es vengueren al preu de 926 lliures, una quantitat força respectable. Tot i que probablement no es va portar a terme cap obra.³⁴

Arribat l'any 1802, el poble de Linyola va veure com l'església estava en perill de caure. Com que no feien front a cap obra, es va recórrer als seus senyors, a qui es pagava el delme, que eren el duc de Sessa, el castlà i al bisbe de Solsona. El cas és que els representants de Linyola redactaren un contracte per anar a subhasta. El dia 26 de maig es reuniren a l'església els representants dels senyors de Linyola, els quals es sorprengueren de com el temple havia arribat a aquell nivell de deteriorament. El 5 de juliol del mateix 1802, l'obra fou adjudicada a Ramon Govern, mestre de cases del poble de Rocafort de Vallbona, per 820 lliures. Unes obres que no es pagaren fins l'any 1804, quan el castlà Antonio Alsamora va pagar 205 lliures, el bisbe de Solsona va satisfer 68 lliures, i el duc de Sessa (baró de Linyola) va abonar 556 lliures, 13 sous i 4 diners.

El contracte de 17 de maig de 1802 especifica el detall de l'obra. Se li cedia els materials de desfeta que pogués aprofitar, especialment les teules. Havia de posar 20 "cavalls" o bigues a la teulada, i embetumar-les, per a que no pogués entrar l'aigua a l'església. Havia de posar les lloses que fossin necessàries i rejuntar-les. Havia d'enllosar la teulada de les dues capelles que estan més a prop de l'altar major i sagristia. Havia de posar pla tot el paviment del campanar, rejuntar la volta superior i cobrir

---

33 Esteve MESTRE, "L'Església de Linyola. 1788. Obres i compra de roba", *Barret Picat*, 45, gener 1988.

34 E. MESTRE (coord.), *Història de Linyola...* (Op. Cit.), p. 155.

amb lloses l'escala de dalt de la barana. Havia de canviar, en la paret exterior de dita església, les cent pedres picades que se li assenyalarien, posant al seu lloc altres de noves procedents d'Arbeca o Preixana, picades com les de dita paret, a més d'arrebossar i rejuntar amb guix i argamassa el que convingués en dita paret. Havia de canviar les bases de les columnes de la porta de dita església, picades com les que llavors hi havia, i afegir el peu de l'estrep (o graó del llindar) que s'hauria gastat, amb pedra d'Arbeca o Preixana picada. Havia de pavimentar tot el terra de l'església, des de la porta a la primera escala del presbiteri, un enllosat de setze pams d'ample amb pedra d'Arbeca o Preixana, d'un gruix de mig pam, picada a pic menut; havia d'incorporar al terra les sepultures que es trobessin, deixant-ho tot ben anivellat, posant les lloses que faltessin assentades i ajuntades amb bon morter. A la zona del presbiteri, en el dit paviment, havia de canviar o afegir les rajoles que faltaven i que estiguessin gastades o trencades. El transport de material el trindria de franc, però s'havia d'entendre amb l'Ajuntament de dita vila, donant 15 sous per cada dia a cada carro. Havia de posar balustre al cor i la seva escala, tornejat amb solera i passamà, tot de pi, i posar una porta amb pany i claus, per evitar que s'hi entrés. L'obra havia d'estar acabada; la teulada pel mes de setembre del mateix 1802, i la resta pel mes de maig de l'any 1803. El preu pel qual quedava rematada l'obra es pagaria: la meitat al iniciar-la i l'altra meitat en dos pagues iguals; una, feta la teulada i arreglades les parets exteriors, i la darrera, conclosa tota la dita obra.³⁵

3. 8.- Obres entre 1854 i 1860

A l'arxiu del bisbat d'Urgell, es troba un expedient de les obres que necessitava el temple de Linyola a mitjans del segle XIX. S'iniciaren l'any 1854, però no s'acabaren fins al 1859. El dia 10 de març de 1854, el rector Antoni Sarri i l'Ajuntament de Linyola demanaven ajuda al bisbe de la Seu d'Urgell per fer obres al temple; s'al·legava el notable deteriorament de l'església, així com el decòrum del culte i el perill que patien els fidels quan assistien als seus actes. El motiu del mal estat de l'edifici era que es va destinar a fortificació durant tota la guerra civil, és a dir, la Guerra carlina (la primera fou entre 1833-1849 i la segona entre 1846-1849). El que es volia arreglar era la teulada, ja que les aigües pluvials queien a l'interior de les voltes, amb

---

35 Esteve MESTRE, "Les obres a l'església de Linyola de l'any 1802", *Barret Picat*, 46, febrer 1988.

el perill per aquestes i també per a les parets de l'església. Per arranjar-ho, s'havien de posar d'acord el rector i l'Ajuntament, però el poble de Linyola estava en un greu estat de penúria des de feia anys. De totes maneres, el poble es faria càrrec dels peons i de portar el material a peu d'obra, però es necessitarien 5.056 rals, i demanaven al bisbe si podia recomanar l'obra per rebre una ajuda del rei per aconseguir els fons necessaris per fer les obres. Li fou enviat un pressupost que pujava un total de 6.832 rals, dels quals, el poble en pagaria 1.776, però mancaven 5.056 rals. El 7 de març de 1855, el síndic de Linyola es presentava a la rectoria, i acordaven que l'Ajuntament pagaria 600 rals més per a obres de l'església.

El bisbe d'Urgell es va interessar per la qüestió, per això el dia 12 de juny de 1855 va anomenar una Junta per portar a terme les obres; però aquestes no van prosperar. El dia 26 de març de 1858, el bisbe va demanar, d'acord amb el governador de la província, que vingués a Linyola un arquitecte a examinar l'estat del temple, que fes un pressupost de les despeses, i que aixequés un plànol segons les normes de l'Acadèmia de Belles Arts de San Fernando. El dia 3 de juny de 1859, el bisbe nomenava a una altra Junta que portaria a terme, i amb rapidesa, les obres. El dia 5 de gener de 1860, presentaven, al bisbe, els comptes de les obres, que consistiren en la compra de: 3.000 teules, 42 quarteres de calç, 80 quarteres de guix, 4 bigues, 100 llates, la barana per a l'escala del cor, 3 lloses grans per cobrir la sagristia, 48 jornals de pala, 156 jornals de manobres, 24 jornals per una dona per portar-los aigua i 33 jornals de carro. En total va pujar 5.317 rals, dels quals el bisbe en va pagar 2.000 rals i els veïns del poble 3.317 rals.³⁶

3. 9.- Obres i compres a la fi del segle XIX i inicis del XX

El 1877, l'Ajuntament va fer unes obres per endreçar el presbiteri de l'església. El 1887, el mateix Ajuntament va dur a terme obres d'absoluta necessitat; recompondre i reparar la teulada de l'església, pagant la quantitat de 150 pessetes. El 1890 es va fer una revisió dels pilars o contraforts de darrera l'església. El 1898, s'arranjaven les capçaleres i els tirants de la campana major, que no tocava i amenaçava de caure. El 1900, es va recompondre una part de la teulada degut al trencament d'una biga

---

36 ADU. Reparació de temples (1854-1863). Vegeu: Esteve MESTRE, "Les obres de l'església de Linyola, Anys 1854-1859", *Barret Picat*, 87, desembre 1994.

que estava enfonsada. En el primer terç del segle XX, es va fer la compra de l'harmòni. El 1923, la sagristia va veure augmentat el nombre de robes amb 4 casulles de domàs. El 1924, es va posar una porta exterior a la sagristia. El 1930, es compra un tern de color negre. El 1934, es dedicaven 800 pessetes a arranjar la teulada de l'església.

3. 10.- La postguerra (1940-1957)

Després de patir l'incendi i la destrucció de la Guerra Civil (1936-1939), l'església havia de recuperar el seu servei. El primer que es va fer fou netejar el temple i comprar la roba i els objectes necessaris per al culte. També es comencen a fer els nous altars, com el de Sant Antoni de Pàdua, que es va beneir el 14 de juliol de 1940. El 1941, es posen les estacions del viacrucis a l'interior de l'església. El 21 de març de 1943, es beneïa la imatge de Santa Tereseta de Jesús. El 1947, el rector demanava a l'ajuntament que s'enllosés el cor parroquial, i es fes el manteniment de la teulada, unes obres per les quals s'abonaren 1.295,90 pessetes. El 1948, l'Ajuntament donava 1.000 pessetes per a la reparació i ornamentació del temple. El 1951, s'arreglava i s'envernissava l'harmòni. L'any 1953, l'Ajuntament aprovava posar un parallamps al campanar de l'església. El 1957, es va inaugurar el nou altar major.

3. 11.- La tasca de Mn. Antoni Naudí (1964-1972)

Als anys 60, el temple de Linyola estava força malmès. Fou mossèn Antoni Naudí qui va endegar una important tasca per salvar l'església, la qual fou reconeguda per la vila després de la seva mort (el 1979), posant el seu nom a una placeta. Contractà uns arquitectes per a que estudiessin l'estat del temple, i van confirmar, el que ja es veia a simple vista, que les voltes estaven en perill i les parets malmeses. Per posar-hi remei i recol·lectar diners entre els veïns i als organismes públics, es va crear una comissió d'obres que va portar a terme, amb encert, la seva funció de salvar el temple i, després, d'embellir-lo.

El 2 de febrer de 1969, es va tancar l'església al culte i els actes es traslladaren a un cobert de Joan Civit, al Planell de Linyola. El 30 de març de 1969, hi hagué una reunió de caps de casa per escollir la Junta d'Obres del Temple. Davant de la greu situació que presentaven les voltes de l'església, es va decidir encomanar les

L'església de Linyola

Esteve Mestre – Maria Garganté - Joan Yeguas

obres als arquitectes Àngel Truño i Pere Cerdoya. A la fulla parroquial de Linyola del 23 de novembre de 1969, es cita: “Amb els materials importats de l'estranger –Epoxy, Hormifix, Embeco, i Imphors' uneixen i rectificquen les pedres dels arcs, i es clouen les esquerdes i clivelles de la volta per deixar-ho completament consolidat, després de l'apuntalament que es feu amb gran perill d'enfonsar-se arcs i volta”. Algunes empreses linyolences col·laboraren, com Prefabricats Urgell i Boroba, i el cost de l'obra fou de 2.845.980 pessetes, de les quals 1.300.000 foren aportades pel bis-

Església en obres, sense teulada, cap al 1970

bat i la resta pels feligresos i habitants de la vila. Les recaptacions que es feren sota el missatge de “Conservem i transmetem als nostres descendents, als futurs linyolencs, l'obra admirable dels nostres progenitors, la més inspirada, grandiosa i perfecta de Linyola. El magnífic temple”. El 27 de juny de 1971, es donaren per acabades aquestes obres. No es va tornar a l'església fins el 15 d'agost de 1971; puntualment, encara mancava poder posar el Sant Crist que presidiria l'altar major, el bloc de pedra del mateix l'altar i el paviment del presbiteri, per la qual cosa la missa es va celebrar normalment a partir del diumenge 6 de setembre del mateix 1971.

A Mn. Naudí no li agradaven els altars, ni tampoc el sistema que els mantenia. Les capelles amb els seus altars i seients eren propietat de determinades famílies. Aprofitant les obres i seguint els mandats del Concili Vaticà II, va decidir fer net d'aquella situació,

Vista externa de les voltes del temple

va fer treure tots els altars del temple, des de l'altar major a les capelles laterals, retornant altars i imatges als seus propietaris. L'església quedà presidida per un gegantí Sant Crist que va fer i va instal·lar l'empresa Bellosio. A la fulla parroquial de Linyola de 30 d'agost de 1970, sota el títol de "Renovació litúrgica" es comenta que "les imatges de guix i escaiola no han de presidir els altars de l'Església Parroquial de Linyola. Hi pertocuen imatges de talla (de pedra o de fusta tallada). (...) Les imatges seran retirades i retornades als seus donants perquè les venerin i els donin culte a casa seva. D'avui en endavant, els altars i les imatges estaran en consonància amb el Temple. Renovació, sí, Destrucció, no". A la fulla parroquial de Linyola de l'1 d'agost de 1971,

Sant Crist que presideix l'església des de 1971

Mn. Naudí es dirigia als seus fidels: "Sembla talment un somni, que amb dos anys el nostre Temple Parroquial, en estat ruïnós, lload de parets, desfigurat en son estil artístic per l'arbitrarietat sense gust en l'edificació d'altars (central i laterals), com també en l'adquisició de les imatges, aparegui avui en son interior completament nou, netes les parets, revivint purament son estil romànic-gòtic, il·luminat plenament i amb gust, destacant-se cada una de les pedres, i concretament els arcs i capitells, coronats per les voltes atrevides. Qui recorda l'anterior altar major d'escaiola i la trista figura de l'absis mutilat pel baldaquí també d'escaiola, i contempla avui i ara l'altar de pedra i el gegantí absis gòtic-pentagonal amb el Sant Crist i el Sagrari". I l'exterior, com quedà? Els murs estan menjats i trossejats pels anys i pels agents atmosfèrics (pluja-sol-vent). Els contraforts necessiten reforç. Per això deia al començar "L'obra acabada en part".³⁷

3. 12.- Obres entre 1973 i 2012

L'any 1973 es va adquirir un candeler pel ciri de la Pasqua, 2 lampadaris per fer

³⁷ Joan CIVIT, *XXV anys de restauració del temple parroquial*, Linyola, 1996.

ofrenes i un nou equip d'altaveus per 57.562 pessetes. El dia 9 de gener de 1974 es va fer ofrena d'una llàntia per al Sagrari, de la casa Beloso de Saragossa.³⁸

El dia 8 de desembre de 1978 es va inaugurar l'altar de Santa Maria de Linyola –una talla de fusta- que va costar 190.374 pessetes. El 25 de desembre de 1978 la Coral de Linyola va estrenar un orgue electrònic, amb un cost de 231.000 pessetes, el poble hi contribuï amb 214.155 i la parròquia amb 16.845.

Calia arranjar els contraforts i la paret dreta del temple i la retirada del transformador, obres que van anar a càrrec de l'arquitecte lleidatà Guillem Saéz Aragonés, l'empresa Boroba de Linyola i Salisi-Mallorques de Verdú. El 25 de novembre de 1979, els fidels, novament deixaren el temple i es van traslladar al cobert de Joaquim Bauló Riera, que fou condicionat com a edifici de culte on s'hi van estar fins a Tots Sants de 1981. L'any 1983 es van acabar les obres.

L'any 1986 es va il·luminar el campanar. El 1989 es va instal·lar la calefacció al temple. Mentre es feia, es van descobrir uns càntrics a la volta del cor, peces de ceràmica que es posaren durant la construcció de l'església i servien per sonoritzar la veu dels cantors. Se'n va publicar un estudi d'aquest fet.³⁹ L'any 1995, sota la direcció de l'arquitecte Guillem Saéz Aragonés, es va rehabilitar el

Santa Maria de Linyola en capella lateral des de 1978

Obres a la portada dutes a terme entre 1995-1996

38 Suplement Full Dominical, núm. 13, 24 de febrer 1974.

39 J. GALLART – J. SANTANACH, “Troballa de terrissa medieval a Linyola... (Op. Cit.), p. 38-43.

campanar i la portada de Linyola. Hi treballaren Construccions Linyola i després Joan Giribet de Castellserà. El dia 1 de març de 1998, es va obrir de nou la porta lateral del temple. Tradicionalment, la porta lateral de les esglésies donava al cementiri de la vila. Un cop el cementiri es va traslladar fora muralles, va perdre la seva utilitat i el temple va guanyar una capella més.

Amb l'arribada de mossèn Pere Cañada, l'any 2009, i recolzat per una Junta Parroquial força efectiva, s'han fet diferents obres a l'església, principalment al campanar i sagristia. També s'han recuperat els altars. Han treballat l'aspecte de les llums del temple, -instal·lant-hi, de fet, una nova il·luminació- que realça la seva bellesa. Han obert el temple a les visites i han augmentat el nombre d'actes a l'interior, participant de manera activa en la vida cultural del poble.⁴⁰

3. 13.- El rellotge i les campanes

Desconeixem quan es va posar el rellotge a l'església de Linyola. Sabem que l'any 1746, el mestre de nois que va contractar l'Ajuntament també havia de tenir cura del rellotge del campanar.⁴¹ L'Ajuntament sempre va nomenar una persona que estigués al càrrec del manteniment del rellotge.

El 1870 es destinaven 40 escuts per arreglar-lo. El 1877 es tornava a arranjar. El 1889, com que ja portava força temps aturat, es contractava a un rellotger per 225 pessetes, i, si construïa les esferes li pagarien 125 pessetes més. També s'arreglà el

Mecanisme del rellotge que va funcionar entre 1918-1977

---

40 Podeu seguir les obres a través del Full Parroquial de Linyola dels darrers quatre anys.

41 Arxiu Comarcal de la Noguera (ACN), Notaria de Balaguer, Josep Larrosa, Manual 1746. Vegeu: *Història de Linyola*, p. 125-126.

sostre de la cambra del rellotge i es tancaren les portes que condueixen a les torretes. El 1915, l'Ajuntament tornava a fer obres a la torre del campanar i arreglava el rellotge. Com que s'espantava tant, es decidí comprar-ne un de nou l'any 1918 a un rellotger d'Agramunt; per la compra i la instal·lació va fer pagar unes 3.000 pessetes.

El mes d'octubre de 1939, es llogava un rellotger per netejar el rellotge i posar-lo en funcionament, pagant-li 500 pessetes. El 15 d'abril de 1977, l'Ajuntament instal·là un nou rellotge. En els anys 2010-2011, s'ha rehabilitat una sala del campanar, on s'hi exposa el rellotge de

Pesos que penjaven del mecanisme de l'antic rellotge

Espai que ocupa el rellotge dins el mur del temple

Benedicció de la campana Francesca Teresa l'any 1942

1918 i els pesos que feien funcionar el mecanisme.

L'any 1936, es van tirar a terra les campanes, per tal de fer-ne munició per a la guerra. El 1942 fou donada per la família Piñol la campana Francesca Teresa, que fou batejada el dia 8 de febrer de 1942. La Junta Parroquial va demanar l'ajuda del veïnat per a la instal·lació de tres campanes que

Instal·lació de les noves campanes l'any 2001

tenien un pressupost superior a 6 milions de pessetes – una mica més de 36.000 euros-. El diumenge 13 de maig de 2001, les tres campanes, de nom Francesca Teresa – la de 1942, ara refosa- de 520 quilos, i les noves, la petita, Quitèria de 330 quilos, i la gran, Maria Assumpta de 720 quilos, es van pujar dalt del campanar.

4.- Llista de capellans, rectors i beneficiats documentats a Linyola

Donem el nom de sacerdots i beneficiats en els anys que els tenim documentats.⁴²

1375-1376. Rector Pere Çanou.

1388. Guillem Bruc.

1459. Jaume Fajol.

1494. Antoni Guerau.

1497. Mossèn Servoles vicari, i mossens Ferrer, Agulló i Grau.

1510. Rector: el venerable Jaume Grau. I beneficiats: Montserrat Ballester i Antoni Farré.

1529. Bartomeu Grasa.

1559. Mn. Redon.

1566-1580. Gaspar Balaguer.

1578. Miquel Ferrer.

1587. Jaume Riera. Beneficiats, Matías Navarro i Miquel Cudós.

1593. 1594 Salvador Torrent. Beneficiat, Joan Conengrill.

1603. Pere Plensa.

1606-27. Segimon Meler.

1607. Prevere Andreu Guardiola.

1612. Preveres Antoni Serra, Pere Forner, Jeroni Agulló, que anys després faria profecies.

1627. Beneficiat de St. Jaume, el clergue Pere Joan Morató, professor de filosofia.

1649. Beneficiat, Jeroni Ricart.

1651. Rector Andreu Tribó

---

42 Fonts: Llibres Sagramentals (1693-2012) i apunts del propi autor. Vegeu també: E. MESTRE, “Notícia dels rectors de Linyola (1375-1679)”, *Barret Picat*, 45, gener 1987; E. MESTRE, “Notícies de l'Església. El rector Francesc Salvia (+1710). L'església durant la guerra (1710-1714)”, *Barret Picat*, 57, desembre 1989; E. MESTRE, “Notícies de l'Església. El rector Francesc Moset 1713-1740”, *Barret Picat*, 58, març 1990; E. MESTRE, “L'església de Linyola. El mestre de cases Bartomeu Roig. Obres a l'església. L'escultor Josep Argemí”, *Barret Picat*, 59, maig 1990.

1664. Rector Cosme Rovira i prevere Josep Serra.
1679. (1688). Rector Jeroni Ricart. Preveres Egidio Revert i Josep Gasol
1693. Rector Francesc Salvia. Beneficiats Jeroni Ricart, Josep Gasol i Gili Revert.
1694. Vicari Jaume Batlle.
- 168?-1710. Rector Francesc Salvia. Fou enterrat a l'església el 5 d'octubre 1710. (1699). Preveres: Josep Gasol i Francesc Moset.
- 1710-1711. Rector Francesc Moset, però degut als moviments de la guerra, regentaren temporalment la parròquia Magí Galceran, i com a ecònom Josep Peirada, com a vicari Jaume Batlle, o el beneficiat Jeroni Fores.
- 1712.- Jeroni Adern i Valerià Ripoll.
- 1713 (abril-octubre). Francesc Carbonell i Jaume Batlle.
- 1714 (març a juliol). Joan Oliveres del Mont Carmel i Josep Casals. Torna el rector.
- 1710-1740. Rector Francesc Mosset. 1717. Preveres Magí Galceran, Ramon Manonelles, Onofre Calveria i Massanés. 1721, Francesc Cluet prevere i regent (1731) Preveres Valentí Niubó, Félix Vilanova i Francesc Mosset (nebot del rector i beneficiat de Sant Nicolau).
1740. Marià Melcior.
1745. Francesc Fornes i Cardos.
- 1747-1764. Joan Fortuny. Preveres, Francesc Mosset i Manuel Galceran i Félix Vilanova.
- 1765-1794. Francesc Oriola (1768). Els beneficiats eren: Manuel Galceran, Mateo Vergé, Joan Borrell, Antoni Escolà i Raimundo Salvia.
1796. Manuel Sabartes, 26.9.1796, darrer enterrament escrit en català. Preveres Josep Asamar i Andreu Ricart.
- 1797-1804. Joan B. Vilalta. Preveres Anton Escola i Pau Roma.
1805. Josep Alòs (morí l'abril de 1806 a l'edat de 36 anys).
- 1806-1807. Esteve Balaguer, ecònom.
- 1808-1809. Tomàs Comas, prevere.
1810. Gregori Ortís, vicari regent.
- 1811-1828. Agustí Jordana. 1826, Jaume Domingo prevere i mestre de nens. 1822, (Novembre) Gaspar de Semir, rector de Vallvert i primer veí de Linyola. (Desembre) Antoni Prim regent. 1823, Jaume Mirada i Josep Isidoro.
1828. Josep Corberó, rector Portella, regent Linyola.
- 1829- 1837. Antoni Sarri.
1838. Dr. Mas, regent Linyola.

1844-1854. Antoni Sarri.

1855-1857. Joan Fontelles.

1858-1884. Josep Puig.

1884. Jaume Nadal. Ecònom, Jaume Esteve i prev. Jaume Guardiola.

1884-1885. Josep Salvadó Costa (25.9.1885) morí del còlera.

1885-1908. Joan Monell. (1890), Coadjutor Angel Baró.

1908-1930. Francesc Sala i Grau. Preveres Mn. Bartomeu i Mn. Alfons.

1930-1962. Juli Saurat. Prevere, Mn. Lluís Vives, (+1936). Mn. Pallerola. (anys 30- fins als 50). Just Llahí, 1958-1962.

1962-1964. Josep Amiell.

1964-1972. Antoni Naudí. Prevere, Antoni Segura.

1972-1983. Eugeni Font.

1983-2006. Josep Vilà.

2006-2008. Roc Salvia.

2008-actualitat. Pere Cañada.

Maria Garganté i Llanes

L'església parroquial de Linyola i el gòtic català del seu temps

5.- Un estil ben arrelat a Catalunya: la pervivència del gòtic a l'època moderna

El segle XVI fou un temps de canvis de model artístic en molts territoris europeus i també a Catalunya, a causa de la irrupció i difusió, des d'Itàlia, del nou estil renaixentista. A Catalunya, l'estil gòtic havia arribat a identificar-se com quelcom propi i enormement arrelat, que es resistia a desaparèixer i serà per això que podem afirmar que a Catalunya el gòtic encara segueix plenament vigent fins a mitjans del segle XVII.

El gòtic català havia arribat tard, quan al nord de França ja havia assolit alguna de les seves fites més altes, però la interpretació que se'n feu a Catalunya no va consistir en una imitació de les fórmules europees, sinó en una recreació amb característiques pròpies. Segons explica Marià Carbonell: “Església, reialesa i burgesia van unir els seus esforços, no sabem si de manera conscient, per dissenyar un tipus de temple que, en la mentalitat de l'època, s'adaptés a la necessitat humana. Enfront dels immensos espais-camins del gòtic del nord, l'arquitecte català va proposar interiors amplis, amb suports allunyats i esvelts, que cabessin en la mirada de l'espectador. A l'extraordinària alçària de les voltes i les agulles va oposar-hi un equilibri de forces que compensés l'esforç, la seguretat i la il·lusió. No calia substituir els murs per grans finestral. El poderós sol mediterrani era capaç de transformar l'ambient en alguna cosa celest i irreal amb menys quantitat de llum”.⁴³

El temple gòtic català es pot definir com un edifici ampli, amb una o tres naus –sense que l'espai arribi a estar estrictament compartimentat– i la capçalera poligonal, amb la presència de contraforts a l'exterior, marcant la disposició interna de les capelles. De fet, sempre s'ha dit que l'arquitectura gòtica catalana s'aboca cap a l'interior, com a característica pròpia del gòtic meridional i essencialment mediterrani,

---

43 Marià CARBONELL, “El darrer gòtic davant l'arribada del Renaixement”, *L'Escola del Camp i l'arquitectura del Renaixement a Catalunya*, Barcelona, 1990.

que no precisa de grans finestrals per il·luminar l'interior. Un interior que es caracteritzarà per la seva austeritat, superada, però, encara per l'exterior, on les façanes no semblen entendre's com a tals, sinó senzillament com a "límit" de l'espai intern.⁴⁴

L'arquitectura gòtica catalana no té les alçades vertiginoses de les catedrals franceses o de les castellanes que les imiten, per la qual cosa tampoc precisen d'elements com altíssims pinacles de traceria o arcbotants agosarats que contrarestin l'empenta dels murs. Tot és sobrietat i màxima simplificació: res que no sigui útil o que sigui superflu serà habitual en les nostres esglésies, on algunes derivacions del gòtic com el flamíger tingueren una expressió més aviat feble, amb una clara preferència, en canvi, per la volta de creueria a quatre vents. Tot i això, val a dir que durant el segle XVI trobarem alguns exemples destacables de voltes més complexes –i que es troben geogràficament ben propers a Linyola–, com serien Balaguer, Bellpuig o Miralcamp.

En definitiva, aquest tipus d'edifici sobri i ampli, sense sobrecàrregues superficials i ben adaptat tant a la litúrgia com a les necessitats dels fidels, havia de tenir una vida ben llarga, per la qual cosa podem afirmar que el gòtic va perdurar més enllà dels límits "cronològics" que sovint se li atribueixen. I això es produí no tan sols a Catalunya, sinó també a Europa, on, llevat d'Itàlia, el segle XVI seguí essent, almenys durant la primera meitat, plenament gòtic. Així doncs, estem parlant d'un estil que, ja entrada l'època moderna, ofereix exemples de qualitat i extremadament vigorosos tant a nivell europeu com peninsular (finalització de la Catedral de Sevilla, Catedral nova de Salamanca o els múltiples exemples de les plantes de saló aragoneses, presents a la col·legiata de Bolea o a la Catedral de Barbastre). Veurem, doncs, com es concreta aquesta pervivència del gòtic a Catalunya, que a més tenia condicionants específics que la feien poc permeable a la implantació del classicisme, en part deguda a la manca de cultura arquitectònica dels comitents, però també a la pervivència del sistema de producció gremial (els gremis eren corporacions tancades, que controlaven la nòmina de mestres de cases i la seva producció i en principi no eren amics d'incursions forasteres, fossin de la índole que fossin).

Pot ser que l'exemple més significatiu d'aquesta actualitat del gòtic català en ple segle XVI sigui la prioral de Sant Pere de Reus, començada l'any 1512 amb totes les característiques del gòtic del segle anterior, però amb una façana que ja no és gòtica, amb columnes clàssiques sobre un plint alt, la poderosa llinda suavitzada en

---

44 Marià CARBONELL, Op. cit., p. 9.

aquest cas per l'arc de mig punt, i el frontó triangular acabat amb acroteris. Aquesta juxtaposició sense violència entre dos estils diferents, ja que el sobri classicisme de la portalada s'adapta amb naturalitat a l'obra de pedra picada del temple gòtic, la veurem repetida en nombrosos exemples al llarg del segle i la trobarem a Linyola gairebé noranta anys més tard.

El Renaixement, s'havia manifestat en l'arquitectura religiosa tarragonina a les darreres dècades del segle XVI, sota l'estela dels artífex que formen l'anomenada "Escola del Camp".⁴⁵ Jaume Amigó i Pere Blai, que amb el mecenatge de bisbes i canonges tarragonins i en un context excepcional –la Tarragona hereva de l'Antiguitat romana– trencaran amb el gòtic que fins llavors havia estat la norma. Amigó –que havia viatjat a Roma– i Blai –que veurà de primera mà les obres de l'Escorial– desplegaran el seu coneixement de l'art italià del *Cinquecento*. Aplicaran els ordres clàssics, utilitzaran la cúpula i l'arc de mig punt, així com les formes "brunelleschianes" que faran aparició en les seves obres. Però hem de tenir en compte que aquests mateixos artífex ja partien d'una base –la mateixa arquitectura gòtica del seu temps– que ja experimentava amb espais unitaris i amb la puresa de les línies com a un factor plàstic, de la mateixa manera que la planta de nau única també ja els servia, així com la tendència a l'horitzontalitat, les capelles entre els contraforts –amb la possibilitat de transitar-hi– o la contundència dels volums cúbics. Així doncs, en certa manera podem dir que els responsables de la introducció de l'arquitectura del Renaixement a Catalunya trobaven un terreny abonat en la mateixa austeritat i puresa del darrer gòtic meridional.

A les comarques de ponent tenim exemples senyera de l'arquitectura gòtica medieval, com la Seu Vella de Lleida o

Església parroquial de Santa Maria de Balaguer

---

⁴⁵ L'Escola del Camp ha estat estudiada per: Marià CARBONELL, *L'Escola del Camp de Tarragona en l'arquitectura del segle XVI a Catalunya*, Tarragona, 1986.

l'església parroquial de Santa Maria de Cervera, per bé que l'antecedent més immediat de les esglésies gòtiques dels segles XVI i XVII a les nostres terres seria l'església de Santa Maria de Balaguer, consagrada l'any 1558 i que ja venia edificant-se des del segle XIV. A Balaguer, però, ja s'han eliminat les tres naus (que

Interior de l'església parroquial de Santa Maria de Balaguer

encara són presents a Cervera), en favor d'un espai únic i diàfan, que constituirà una de les característiques tipològiques de les esglésies del gòtic "modern", juntament amb la introducció –tot i que en exemples concrets– de la volta estrellada i la substitució a les capelles de les obertures d'arc apuntat per arcs de mig punt o arcs rebaixats o carpanells.

Una altra característica generalitzada serà que les nervadures de la volta ja no es perllongaran fins a la part baixa del temple, sinó que s'interrompen a mitja alçada, quedant recollides en una mena de capitell que duu el nom de permòdol o cul de llàntia. Finalment, també trobarem una barreja de materials utilitzats, ja que –fonamentalment per qüestions econòmiques– la pedra ben tallada ja no és omnipresent i es començaran a utilitzar materials més econòmics com els maons o la maçoneria, de manera que sovint trobem la combinació d'una façana de pedra ben escairada amb un interior arrebossat, reservant la pedra ben tallada només per als motius estructurals (nervadures, claus de volta...). En d'altres casos, com a Linyola, trobarem, també a l'interior, la combinació de la pedra en els alçats amb les voltes "grasses" i arrebossades.

6.- La geografia del gòtic "modern"

Joaquim Garriga ja va realitzar una geografia del gòtic "modern", que vista sobre un mapa del Principat presenta unes zones d'activitat constructiva més intensa i que

es corresponen sobretot amb les comarques més properes al litoral català.⁴⁶

Un exemple d'aquesta “concentració geogràfica” del gòtic “modern” el tindriem a l'actual comarca del Maresme, amb nombroses esglésies com la de Teià, Arenys de Munt, Dosrius, Cabrera de Mar o Sant Andreu de Llavaneres; un altre focus especialment vigorós es correspon amb les terres gironines –des de Cadaqués o Sant Martí d'Empúries, passant per Palafrugell, Begur, Fornells de la Selva, Llagostera o Lloret de Mar, per esmentar-ne només alguns exemples. D'altra banda tindriem també les comarques tarragonines on, a part dels agosarats exemples classicistes de l'anomenada “Escola del Camp”, el gòtic es manté vigorós des de la gran església prioral de Sant Pere de Reus als interessants exemples de la Terra Alta –Vilalba dels Arcs o la Fatarella. Finalment, el darrer grup assenyalat al mapa de l'estudi de Garriga es correspondria amb el de la Catalunya central, des dels exemples de Montserrat, Esparraguera o Igualada, passant per Jorba, Calaf i estenent-se fins Anglesola i Bellpuig (amb menció a la petita capella del Roser de Vilagrassa). Els territoris pirinencs estan representats solament per la parròquia de Llivia (Cerdanya), mentre que el Pre-Pirineu està representat per la parròquia de Tremp (Pallars Jussà) i el santuari del Miracle (Solsonès).

Voldriem afegir, a aquesta geografia, d'altres exemples que considerem rellevants en les proximitats de les comarques ponentines i que són conseqüència de la desigual situació que va viure l'economia del territori català durant el segle XVI. Així, trobem que territoris com la Segarra en sentit històric –que inclouria una part important de l'Urgell–, en el decurs del cinc-cents van créixer, al contrari del que passava en molts indrets de Catalunya, probablement degut a l'abundància de blat, que oferia un bon rendiment als senyors de la comarca. Així, d'aquesta època, són moltes les reformes que transformen les velles fortificacions medievals en casals senyoriaus, tal és el cas del castell de l'Aranyó o de Castellmeià, que mantenen la torre primitiva adossada al nou casal, o el castell de Montcortés, realitzat de nova planta, així com el tristament inacabat palau episcopal de Fluvià, a Guissona, que s'havia previst com a residència del bisbe Pere de Cardona. A l'Urgell, els exemples més notables d'aquest tipus de residències són els castells de Bellpuig, Ciutadilla o Maldà.

Aquesta mescla entre l'esperit medieval, fortament arrelat, i les tímides incursions renaixentistes, normalment concretades en els motius decoratius, també es

---

46 Joaquim GARRIGA, “L'arquitectura religiosa gòtica del segle XVI”. *L'art gòtic a Catalunya. Arquitectura. Catedrals, monestirs i altres edificis religiosos*, vol. 2, Barcelona, 2003.

posa de manifest en l'arquitectura religiosa de l'època, quan assistim a la construcció d'alguns dels temples gòtics més elegants de la Segarra i l'Urgell.

Un dels més primerencs seria el de Sanaüja, notable església construïda entre 1509 i 1515 pel mestre d'obres de Balaguer Joan Gausia. És una església d'una sola nau coberta amb quatre trams de volta de creueria i capelles laterals.

Interior de l'església parroquial de Sanaüja (Segarra)

Pel que fa a l'alçat, aquest presenta una progressió en l'alçada dels arcs –encara ogivals- que donen accés a les capelles i que són més alts i més esvelts en direcció a la capçalera. El presbiteri forma un absis trapezoïdal i té una capella a cada costat, una de les quals, de dimensions més reduïdes, està coberta amb volta de creueria, on diversos punts d'encreuament amb petites claus de volta originen un tipus de volta gairebé estrellada. Més a prop de Sanaüja que no pas de la plana urgellenca, caldria esmentar també el nucli d'esglésies del baix Solsonès, concretat en els exemples més tardans de Sant Martí de Llanera, Sant Just d'Ardèvol o el santuari de Pinós, que pertanyen a una mateixa òrbita constructiva, potser relacionada també amb el gran santuari del Miracle o la influència de la Catedral de Solsona.

L'exemple més emblemàtic de la zona que ens interessa, però, és l'església parroquial de Santa Maria i Sant Nicolau de Bellpuig (1571-1591), construïda sota la direcció del mestre d'obres de Cervera, Tomàs Gener, i amb la participació del seu nebot, el també mestre de cases Melcior Gener; aquest últim també serà l'artífex de la parròquia de Sant Gil de Torà, l'interior de la qual, sobretot pel que fa a la volta de

Interior de l'església parroquial de Bellpuig (Urgell)

creueria estrellada i els arcs rebaixats de les capelles, presenta una gran semblança amb l'església de Bellpuig. L'estructura plenament gòtica d'aquests temples es veu contrarestada per les portades renaixentistes que presenten ambdós casos, si bé a Torà es concreta en forma de “serliana” decorada amb fornícules apertxinades i a Bellpuig està emmarcada per dues columnes que sostenen un entaulament amb una fornícula emmarcada per dues volutes i rematada per un frontó triangular. Val a dir que la decoració renaixentista de la portada de Bellpuig contrasta amb els demés elements externs de l'edifici, com els contraforts o el campanar de torre octogonal, bastit a la capçalera i que recull l'herència dels grans campanars del segle XV, l'exemple més proper dels quals és a Cervera.

D'altra banda, l'any 1563 el mestre d'obres de Tarragona, Sebastià Font, contracta l'obra de l'església parroquial de Belianes, de factura plenament gòtica: nau única, capçalera poligonal, capelles allotjades entre els contraforts amb tribunes superiors. Les nervadures de la volta de creueria es recolzen en senzills permòdols i no apareixen enlloc els capitells decorats amb motius vegetals que contemplava el contracte.⁴⁷ A l'exterior, el portal d'accés és d'arc de mig punt adovellat, com també ho és el de l'església parroquial d'Anglesola, de cronologia imprecisa i pensem que un xic posterior, gairebé al tombant de segle, amb les capelles laterals que ja no s'obren a través d'arcs apuntats, sinó que estan delimitades per arcs rebaixats –com a l'església del convent barceloní dels Àngels.

Formant triangle amb Bellpuig i Belianes, tenim una altra església gòtica del segle XVI, sense que fins ara se n'hagi pogut determinar l'autoria o la cronologia exacta: es tracta de l'església de Preixana, situada a la part més elevada de la població i que hauria substituït l'església antiga, greument afectada pels terratrèmols del segle XV. La de Preixana és una església de dimensions modestes, amb contraforts exteriors –dos dels quals flanquegen singularment la façana, formant un pla lleugerament trapezoïdal, tal com succeeix a l'església de Santa Maria de Balaguer. La porta és senzilla, amb llinda plana motllurada i una capelleta a la part superior,

---

47 L'origen tarragoní de Sebastià Font ens remet a algunes obres que es construeixen al camp de Tarragona durant la mateixa època, com la prioral de Sant Pere de Reus –Antoni Font, probablement germà seu, participa en l'obra de Reus, amb la construcció de dos trams de volta de creueria-, Sant Joan de Valls o l'Assumpta d'Alcover. L'any 1569 els germans Sebastià i Bernat Font contracten la construcció d'unes voltes al castell de Torredembarra. D'altra banda, sembla que Sebastià Font participà en les obres del convent de Santa Clara de Tarragona (vegeu Sofia MATA, Ramon PUIG, “L'església parroquial de Belianes i el seu retaule major”, *Urtx*, 7, Tàrraga, 1995, p. 126).

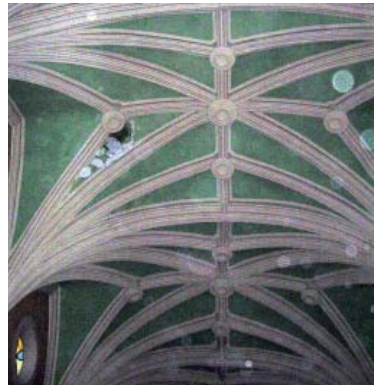
mentre el campanar –a la zona de l'absis- seria d'una cronologia clarament posterior. L'interior, d'una sola nau i amb volta de creueria senzilla, mantenint un aspecte força arcaic, cosa que ens podria fer pensar que dins la cronologia del XVI es tracta d'una església força primerenca, mentre que la portada seria també posterior.

Finalment, una altra església interessant que podem situar a finals del segle XVI el tenim a Miralcamp, amb una virtuosa volta estrellada a l'interior, que contrasta amb una portada classicista, que hom podria datar entre 1575 i 1580 i relacionar amb exemples lligats a l'arquitectura civil, com els finestrals de cal Roc, a Belianes, o cal Giró, a Vilagrassa.⁴⁸

Altres exemples menors de l'arquitectura religiosa del segle XVI serien els de Llorenç de Vallbona, amb una notable volta estrellada i portada classicista, amb data de 1593, mentre a la Segarra, a Castellnou

Església parroquial de Preixana (Urgell)

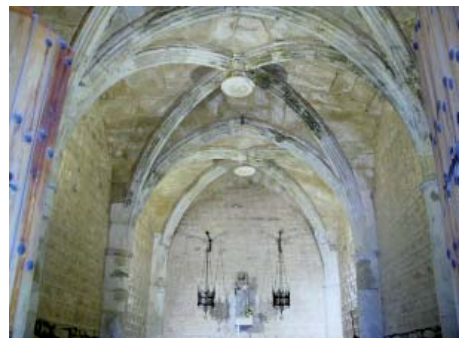

Volta de l'església parroquial de Miralcamp (Pla d'Urgell)

Façana de l'església parroquial de Miralcamp (Pla d'Urgell)

Capella del Roser de Vilagrassa (Urgell)

48 Joan YEGUAS, "Escultura al Pla d'Urgell entre 1500 i 1640. Notes d'arquitectura", *Urtx. Revista Cultural de l'Urgell*, 19, Tàrraga, 2006, p. 157.

d'Oluges també trobem un temple bàsicament del segle XVI, amb volta estrellada al presbiteri i que conserva a l'interior dos sarcòfags gòtics, probablement pertanyents a senyors del lloc. També tenim mostres de gòtic tardà en algunes capelles que trobem en esglésies com Ossó de Sió (Urgell), la Rabassa (Segarra) o Palou de Sanauja (Segarra), amb un graciós exemple de volta estrellada realitzada a base de maçoneria i guix. Per últim, la capella del Roser de Vilagrassa, com a edifici independent, combina també l'interior gòtic amb una portada classicista, avui protegida per una porxada afegida segurament al segle XVIII.

Pel que fa als convents, destaquem el convent de franciscans de Sant Bartomeu de Bellpuig, fundat per Ramon III de Cardona-Anglesola (1467-1522), baró de Bellpuig entre d'altres títols nobiliaris, i d'on en destacarien –havent estat l'església molt modificada– el claustre i la sala capitular.⁴⁹ A part d'altres edificis conventuals documentats, però sense referències materials, com seria el cas del convent de les Sogues (1589) a Bellví, el col·legi convent d'Schola Christi de Tremp (1590) o d'altres convents targarins, o fins i tot, de la ciutat de Lleida, cal esmentar també el desaparegut convent de Nostra Senyora del Roser a Ciutadilla. Aquest havia estat fundat l'any 1587 sota el patrocini dels Guimerà⁵⁰ i, segons Barraquer, l'església era un edifici “*gótico de los últimos tiempos de este gusto*”, tot i que especifica que la portada tenia una capelleta “*griega*”⁵¹. L'única imatge fotogràfica que es conserva evidència, efectivament, els motius renaixentistes de la portada.

En definitiva, el segle XVI deixa un conjunt de temples d'aparença “híbrida”, de notables dimensions i que exemplifiquen i defineixen la situació arquitectònica del país. D'aquesta manera, la circulació de làmines i tractats d'arquitectura clàssica i l'interès que hi demostren alguns professionals, es manifesta en les tímides aplicacions, en els ordres que de manera epidèrmica van apareixent en les portades i els alçats interiors. Sense modificar el tipus ni el marc estructural gòtic, els mestres catalans comencen a experimentar, de manera quasi exclusivament “decorativa”, amb noves formes provinents de l'exterior.⁵²

---

49 Marià CARBONELL BUADES, *Arquitectura classicista Catalunya (1545-1659)*. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1989 [tesi doctoral inèdita], p. 367.

50 Marià CARBONELL, Op. cit (1989), p. 356; Marià CARBONELL, *Convent de Sant Bartomeu de Bellpuig*, Barcelona, 1994.

51 Cayetano BARRAQUER i ROVIRALTA, *Las casas de religiosos en Cataluña durante el primer tercio del siglo XIX* (2 vols.), Barcelona, 1906, p. 99-101.

52 Magdalena MÀRIA, *Renaixement i arquitectura religiosa. Catalunya 1563-1621*, Barcelona, 2002, p. 108.

Veurem, doncs, com la pervivència del gòtic continua essent un tret característic de l'arquitectura religiosa de la primera meitat del segle XVII, amb esglésies parroquials com la de Castellserà –de cronologia imprecisa i autoria, fins al moment, desconeguda- o exemples conventuals com el dels Trinitaris d'Anglesola. Una altra església que fou reformada al segle XVII fou la de Sant Martí de Maldà, que data del segle XV, però que durant el sis-cents veié modificada, si bé també reforçada, la seva estructura gòtica. Segons la monografia de Llobet sobre l'església parroquial de Sant Martí, el 17 d'octubre de 1602 es signà el primer contracte amb Perris Xauxes, mestre de cases habitant de Ciutadilla, sobre la fàbrica de la sagristia i altres obres pel reu de vuit-cents lliures.⁵³ Aquest mestre d'obres podria ser el mateix que es documenta com "Pere Xanxa" i que és l'artífex, l'any 1585, d'un portal per al castell de Guimerà.⁵⁴

Interior de l'església parroquial de Sant Martí de Maldà (Urgell)

I és que, en tot aquest procés, no podem oblidar que l'any 1593 havia tingut lloc la creació del nou bisbat de Solsona; Balaguer, Cervera o Manresa havien aspirat a ser-ne la seu, però finalment la ubicació estratègicament pre-pirinenca de Solsona va afavorir la seva elecció, per la possibilitat d'actuar com a "barrera de contenció" contra la incursió d'influències protestants a través del Pirineu i la immigració massiva dels territoris de la França meridional. L'activitat constructiva a la nova ciutat episcopal no devia ser aliena a aquest fet i, sobretot l'antiga canònica de Santa Maria, s'havia de preparar per esdevenir una autèntica catedral.

Així doncs, l'empenta constructiva pròpia d'un bisbat nou va culminar, en aquesta primera etapa, amb l'acabament de la nau gòtica de la catedral, desfent les voltes del temple romànic i transformant-la en una "catedral gòtica", en la línia de la

---

53 Ramon LLOBET MARTÍ, *Monografia o breu descripció històrico-gràfica de la vila i parroquia de Sant Martí de Maldà*, Lleida, 1907, p. 101-103.

54 Joan YEGUAS GASSÓ, "Obres del MNAC procedents de Poblet, Escala Dei i Ciutadilla", *Urtx. Revista cultural de l'Urgell*, Tàrraga, 23, 2009, p. 193.

Interior de l'església parroquial de Calaf (Anoia)

Volta de l'església parroquial de Tremp (Pallars Jussà)

Interior de l'església de Claravalls (Urgell)

tradició de les catedrals baix-medievals i també propiciada, en part, pel fet que encara s'estiguessin acabant obres importants com les catedrals de Girona o Tortosa. Per aquestes i demés obres, es va signar un contracte l'any 1623 amb el mestre d'obres de Barcelona Claudi Casals, que més tard, mentre estava treballant a la catedral de Solsona, serà cridat a Calaf per dirigir les obres de la nova parròquia de Sant Jaume, on hi treballà fins a la seva mort, l'any 1631.⁵⁵

L'església parroquial de Sant Jaume de Calaf, de notables dimensions, utilitza un llenguatge classicista en l'alçat interior, malgrat que la coberta de la nau encara és gòtica. La planta i l'interior són molt semblants a l'església de Santa Eulàlia d'Esparreguera, que s'ha volgut veure com a model del temple calafí.⁵⁶ L'articulació de l'alçat interior de Sant Jaume es compon d'un ordre gegant de pilastres dòriques i, com a Santa Eulàlia, els arcs que s'obren a les capelles laterals són de mig punt, amb impostes igualment dòriques. L'ordre que s'aplica a la nau continua marcant els panys del presbiteri, tal i com succeeix a Esparreguera i, en tots dos casos, la coberta de les capelles laterals es resol amb volta de canó.

I finalment, serà el fill d'aquest mestre d'obres de la Catedral de Solsona i la nova església de Calaf, que es dirà com el seu pare i que denominem Claudi Casals II, l'artífex de la construcció de la nova església parroquial de Tremp, ja fregant la meitat del segle XVII i que construirà amb un llenguatge encara gòtic,

---

⁵⁵ Antoni LLORENS: *Solsona i el Solsonès en la història de Catalunya*, vol. I, Lleida, 1986, p. 68-72.

⁵⁶ Magdalena MÀRIA, *Op. cit.*, p. 106-108.

concretat sobretot per la volta estrellada i que, juntament amb la coetània església parroquial de Talarn, constituïran els epígons del llenguatge gòtic no tan sols a les comarques lleidatanes –amb el permís de la petita església de Claravalls, de cronologia imprecisa però que situem també al segle XVII–, sinó també a Catalunya, on a partir de la segona meitat del segle XVII ja es generalitza la volta de canó amb llunetes, si bé el concepte d'espai seguirà, tossudament, essent el mateix.

7.- L'església de Linyola: un exemple paradigmàtic

La impressió que fa l'església de Linyola un cop apareix, ja des de la llunyania, a la part més alta de la vila, és d'una serena solemnitat: un noble edifici que destaca, com un esvelt vaixell senyera, en l'horitzó de la plana urgellenca. Aquest efecte ve reforçat pel fet que la pròpia vila ja es troba en una situació alterosa respecte a la plana i que l'església és, efectivament, l'edifici més voluminós i imponent de tot el perfil urbanístic, essent visibles des de lluny els contraforts massissos a tot volt i, sobretot, el campanar com a culminació de tot el conjunt.

Si ens situem, però, en l'anàlisi de l'edifici, observem que en primer lloc, la planimetria de l'església segueix la tipologia tradicional, ja secular, procedent de les esglésies de les ordres mendicants: es tracta d'una sola nau, amb cinc crugies i

Església de Linyola sobresortint a la part més elevada del nucli urbà

L'església de Linyola

Esteve Mestre – Maria Garganté - Joan Yeguas

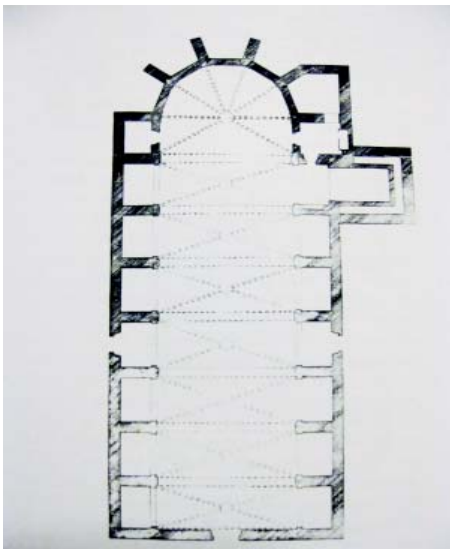
Detall dels contraforts exteriors

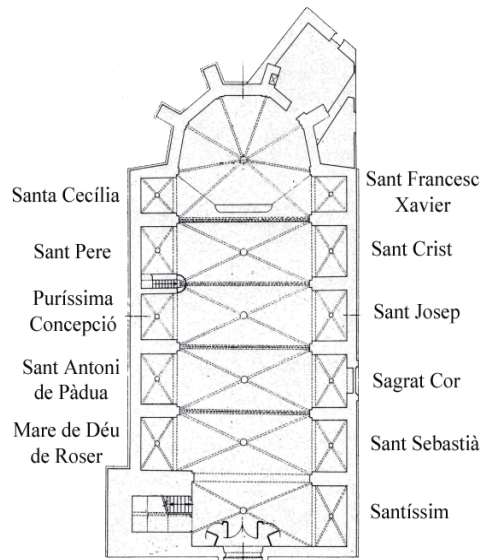
Absis amb la sagristia adossada

sense creuer, i que es cobreix amb tramades de volta de creueria, el pes de les quals descansa sobre el gruix dels murs, reforçats pels contraforts visibles a l'exterior en la vertical de la represa, de manera que des de fora del temple podem saber quina amplada té cadascuna de les capelles, que venen definides exteriorment per l'amplada entre els contraforts.

La capçalera està formada per un absis poligonal, pentagonal en aquest cas, que també deixa veure els contraforts a l'exterior, per bé que a la part baixa aquests queden parcialment ocults per la presència d'un edifici adjacent amb funcions de

Planta de l'església parroquial d'Esparreguera (Baix Llobregat)

Planta de l'església parroquial de Linyola

sagristia. I és que mentre a la zona de l'absis els contraforts es despleguen verticalment des del terra, als murs laterals només són visibles a partir de mitja alçada, coincidint amb l'alçada de les capelles, per damunt de les quals llavors sí que els veiem en forma de murs estrets i perpendiculars als de la nau. A la part superior cada un dels contraforts té una gàrgola –senzilla, sense motius figuratius- com a evacuació de l'aigua pluvial. També a l'indret situat exactament damunt de cadascuna de les capelles laterals en surt una canal de pedra per a la mateixa finalitat.

Cal assenyalar que l'esquema de les cinc crugies i l'absis pentagonal és el mateix que Bartomeu Roig I, pare del constructor de l'església de Linyola, havia desenvolupat a l'església del convent dels Àngels del Peu de la Creu, a Barcelona, tot i que amb una resolució més “antiga” en els alçats, tal com veurem. De fet, la de Linyola és un tipus de planta que s'assembla molt a la que el mestre d'obres barceloní Jaume Miquel Dansa⁵⁷ –constructor també de la segona capella del Claustre de Solsona– projectarà per a l'església de Santa Eulàlia d'Esparreguera (1587-1612), amb la sola diferència –a part

Interior de la nau de l'església parroquial de Linyola

Detall de la volta de l'església a la zona del presbiteri

Capella lateral amb volta de creueria maçonada

⁵⁷ Marià CARBONELL (Op.cit 1989, p. 154) relaciona aquest constructor –que també fou l'artífex de la sagristia del convent dels Trinitaris de Barcelona- amb la nissaga dels Brufal, mestres d'obres barcelonins que treballen, sobretot, en obres municipals com la Porxada de Granollers.

Detall de la volta amb les nervadures imponent a les pilastres

Volta de creueria de l'església de Linyola

que la nau esparraguerenca és més ampla i tindrà dos trams més— de la ubicació del campanar, que a Esparreguera es situa més proper a la capçalera i no pas integrat en un dels extrems de la façana occidental. Aquest esquema el repetirà també el mestre d'obres Claudi Casals, que després de treballar a la Catedral de Solsona projectarà (gairebé trenta anys després de la de Linyola) l'església parroquial de Sant Jaume de Calaf.

L'interior del temple de Linyola s'adscriu encara al repertori gòtic tradicional, per bé que en realitat veiem que hi ha una gran diferència entre la resolució de l'alçat i la coberta, ja que mentre a l'alçat trobem detalls significatius del progressiu abandonament del llenguatge gòtic —concretat sobretot en la supressió de l'arc apuntat a les capelles, substituït per l'arc de mig punt i per l'articulació vertical de pilastres que podríem vincular fins i tot amb l'ordre toscà—, a les voltes el llenguatge encara és plenament medieval, amb la utilització de la creueria tradicional, que probablement casaria millor amb el llenguatge progressivament classicista dels alçats; de la mateixa manera que ho veiem a Esparreguera i després a Calaf, tot i que en aquests dos temples els arcs faixons ja tenen una forma més

propera al mig punt i, en canvi, a Linyola encara són lleugerament apuntats. Tot i això, val a dir que l'església de Linyola ja presenta signes notables de “modernitat” respecte exemples anteriors, com l'abans esmentada església del barceloní convent

Volta de la nau i presbiteri de l'església de Linyola

Interior de l'església parroquial de Sant Magdalena de Castellerà (Urgell)

Capelles laterals a diferents alçades

dels Àngels, on Bartomeu Roig I obria les capelles mitjançant arcs rebaixats o carpanells –més moderns, certament, que els arcs apuntats, però no tan evolucionats en el nou llenguatge com els arcs de mig punt– al mateix temps que a Linyola ja s'han suprimit les tribunes superiors, presents a l'església dels Àngels i també al temple urgellenc de Belianes. De vegades, però, l'aplicació d'un llenguatge determinat no depèn exclusivament d'una major consciència de modernitat o innovació, sinó de la fidelitat conscient a la tradició o a un model concret: seria el cas de la influència que tindrà l'església del convent dels Àngels en diverses esglésies del Maresme, com la de Sant Martí de Teià o Sant Iscle i Santa Victòria de Dosrius i també el d'una altra església construïda per Bartomeu Roig I (aquí ja juntament amb el fill i futur artífex de la de Linyola), com seria la gran església parroquial de Sant Joan de Valls. En el cas d'aquest gran temple –de vuit crugies o tramades–, el contracte explicitava que el model havia de ser l'església del convent de Sant Agustí de Barcelona (una obra del segle XIV), que el propi mestre Bartomeu Roig havia triat (consultats també els vallencs residents a Barcelona i un cop redactats diferents memorials sobre les esglésies més importants de la ciutat–) com a model més adient per a la nova església de Valls. L'església del convent de Sant Agustí s'havia escollit desestimant els exemples de la Catedral o Santa Maria del Mar, probablement perquè serien temples de tres naus, que ja s'havien deixat d'utilitzar a Catalunya –mentre

Cor elevat de l'església de Linyola

Detall del sotacor. Església de Linyola

Detall d'una imposta

en canvi, a l'Aragó, seguien en plena vigència– i passant per davant d'altres esglésies importants com Santa Maria del Pi o les conventuals de Santa Caterina i Sant Francesc. En tot cas, la tria com a referència d'un model de cronologia notablement anterior es fa evident a Valls pel fet que les capelles encara s'obren a la nau mitjançant arcs apuntats.

D'altra banda, cal assenyalar que la volta de creueria simple, a quatre vents, no la trobem en temples més primerencs, com Balaguer o Bellpuig, que opten per solucions estrellades més d'acord amb un llenguatge “florit” o fins i tot “flamíger”, que també reprendran temples més tardans com Miralcamp, amb una interessant volta estrellada encara travada per les claus de volta circulars. El model de l'interior de l'església de Linyola, en canvi, es repetirà –tot i que amb una major senzillesa que comportarà la supressió d'alguns elements com les pilastres absidals– en una església ben propera i que devia iniciar-se poc després, com seria la parroquial de Santa Magdalena de Castellserà.

Així, tornant als alçats laterals, a banda i banda de la nau s'obren quatre capelles, una més als peus de l'església, a la banda de migjorn, mentre que a tramuntana el mateix espai està ocupat per l'accés al cor i campanar, perquè una de les característiques de les esglésies gòtiques a partir del segle XVI és que tindran (gairebé sense excepció, i perdurant després en les esglésies posteriors) el cor elevat i situat als peus del temple, desestimant la tradició medieval de situar-lo a la capçalera o bé –quan es tractava sobretot de temples catedralicis– al centre de la nau. A Linyola, el cor elevat està definit per la presència d'un gran arc rebaixat, que fa l'efecte de quedar interromput –provocant l'efecte òptic d'una asimetria manifesta– a la banda dreta vist des de l'interior, que es correspon amb la banda on hi ha el

Interior del santuari del Miracle (Solsonès)

Interior de l'església de Santa Eulàlia d'Esparreguera (Baix Llobregat)

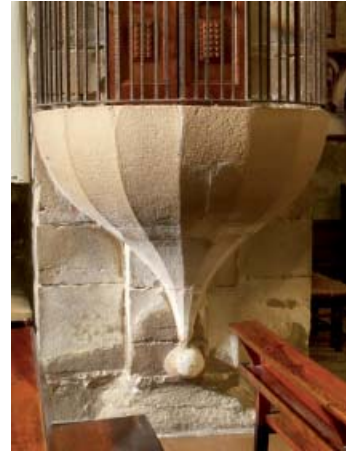

campanar amb l'escala d'accés.

Les capelles laterals, tot i que estan cobertes encara amb una volta de creueria simple, ja s'obren a la nau mitjançant arcs de mig punt amb doble motllura tallada a bocell i amb impostes dòrico-toscanes, de la mateixa manera que també ho trobem a l'església de Castellserà. Entre capella i capella, grans pilastres d'arrel classicista i dins aquest mateix esperit d'austeritat de l'ordre dòric o el toscà, marquen el ritme vertical de l'església, però, al mateix temps, la progressió horitzontal de la mirada cap al presbiteri. Tot hi això, hi manca una cornisa horitzontal o entaulament que lligui visualment tot l'interior, com sí que trobem en esglésies més tardanes com la de Calaf o la de l'Arboç, amb sengles frisos d'estètica dòrica, o fins i tot l'església del santuari del Miracle, on una cornisa motllurada separa la volta encara gòtica d'un alçat plenament classicista, amb balcons oberts a la nau a la manera de tribunes. A l'església d'Esparreguera, més en la línia linyolenc però un xic més evolucionada en el llenguatge, no hi trobem un fris o cornisa amb entitat pròpiament dita, però sí que hi ha una motllura llisa que fa la mateixa funció de recórrer horitzontalment tot l'espai, just en el punt d'arrencada dels arcs faixons. En canvi, a Linyola es dona la impostació directa dels arcs i

nervis de la volta sobre el cimaci del capitell de ressonància dòrica de les pilastres, al qual se li reassigna la funció que tenien els permòdols que recollien els arcs i nervis de la volta en les esglésies cinc-centistes més primerenques com la de Bellpuig, però, fins i tot, en algun exemple més tardà com el de Claravalls.

Però, per referir-nos a aquesta hibridació entre la pervivència d'un llenguatge gòtic plenament consolidat i la introducció paulatina i epidèmica de detalls d'arrel classicista, podem fer nostres les paraules de Magdalena Mària a propòsit d'aquesta qüestió: "Els problemes i les discordances evidencien una comprensió superficial del

Detall de la base de la trona

Façana de l'església parroquial de Linyola

llenguatge classicista, un coneixement poc profund dels tractats, una inexperiència derivada de la forta vinculació amb la gramàtica gòtica i amb els hàbits de treball encara medievals, que propugnen una visió fragmentada de l'obra construïda. Però, d'altra banda, tot aquest seguit d'errors “conceptuals” resulten comprensibles si es té en compte que es tracta dels primers exercicis d'aplicació dels ordres clàssics per part d'uns mestres d'obres que no tenen cap tipus d'experiència en aquests temes i que han accedit a l'ofici a través d'una infraestructura gremial fortament arrelada en la tradició local”.⁵⁸

De fet, exceptuant els detalls interns com la substitució de l'arc apuntat d'accés a les capelles per l'arc de mig punt motllurat o bé la utilització de pilastres com a sistema d'organització vertical de l'alçat, la introducció del classicisme només es fa patent en la portada, probablement realitzada per Andrea Fortunato de Peregrinis cap a l'any 1601, malgrat que en el contracte –i més encara en el *Memorial de la hechura del campanar i portalada de l'església de Linyola* de l'any 1596– ja es contemplaven nombrosos detalls de com havia de ser la portada. D'altra banda, hem de fer esment de la inadvertida portalada lateral, un sobri exemple de traça classicista, amb una capelleta simple a la part superior i de factura que ens remet a les portades –totes dues de l'últim quart del segle XVI– de l'església de Llorenç de Vallbona i de la casa de la “cort del Batlle” de Bellpuig.⁵⁹

Però en definitiva, la de Linyola no és l'única església on trobem aquesta

Portada lateral de l'església de Linyola

Portada de l'antiga cort del batlle, Bellpuig (Urgell)

---

⁵⁸ Magdalena MÀRIA, Op. cit, p. 102.

⁵⁹ Joan YEGUAS, “Fragments d'art: esteles funeràries al Pla d'Urgell, picapedrers al voltant de 1600, llindes curioses del segle XVIII i un panteó modernista a Vila-sana”, *Quaderns del Pregoner d'Urgell*, 20, Bellpuig, 2007, p. 81-82.

L'església de Linyola

Esteve Mestre – Maria Garganté - Joan Yeguas

dicotomia entre el goticisme persistent i un classicisme epidèrmic, visible sobretot en les portades. Trobem, així, portades classicistes –en major o menor grau– en diverses esglésies: des de les més properes de Bellpuig o Miralcamp i que contrasten amb el portal adovellat, de tradició anterior, que trobem a les esglésies de Belianes o Anglesola i fins i tot a Castellserà (malgrat probablement aquesta sigui fins i tot un xic posterior), fins a exemples més llunyans com el de Torà, a la Segarra, Pinós, al Solsonès, o els exemples gironins de Sant Martí Vell, Llagostera o Begur, per posar-ne només alguns exemples. Finalment, encara podríem citar exemples més extrems de contrast entre un interior gòtic i una façana posterior, com els casos de Vilalba dels Arcs i la Fatarella, tots dos a la comarca de la Terra Alta, on els interiors gòtics del segle XVI contrasten amb magnífiques portades barroques del segle XVIII, o l'església parroquial de Sanauja, on el gòtic del segle XVI es veu contrarestat per una façana amb coronament barroc i portada classicista de començaments del segle XIX.

La portada linyolencs està inscrita en una façana que es defineix fonamentalment per la seva austeritat i per un absolut predomini del mur –només trencat per la portada i la rosassa circular– sobre els buits. La façana té un acabament recte, com en forma de terrat només rematat per una

Façana de l'església parroquial de Bellpuig (Urgell)

Façana de l'església parroquial de Belianes (Urgell)

Campanar de l'església parroquial. Bellpuig (Urgell)

senzillíssima cornisa i sense les dues marcades vessants de Belianes o Castellserà, i sense el perfil més poligonal de Bellpuig. De fet, les característiques d'aquest coronament recte haurien estat idònies per a què s'hi hagués pogut obrir una galeria de solana. Es tracta d'una sèrie de petites arcuacions o obertures que poden estar més o menys separades entre elles i que contribueixen a la ventilació de l'espai existent entre les voltes i la teulada. Es tracta d'un recurs molt més utilitzat per l'arquitectura civil, utilitzat en edificacions que van des de castells i palaus com el de Peralada (Alt Empordà) o casals senyorials barcelonins (casa Cervelló-Guidice, al carrer Montcada), fins a exemples més propers com els del castell de l'Espluga Calba o el castell de Preixens, fins a cases particulars com les de cal Botes, a Vilagrassa o, sense anar més lluny, el magnífic casal que avui hostatja la Casa de la Vila de Linyola, que seria un dels exemples més destacables d'edifici renaixentista a les comarques de Lleida. Però si bé és en l'àmbit civil que certament en trobem més exemples, també tenim mostres de la presència d'aquest tipus de galeria en l'arquitectura religiosa, molt abundant en els exemples gironins o empordanesos –Bordils, Palafrugell, Fornells i Cassà de la Selva, etc., mentre a les nostres contrades la galeria de solana aplicada a edificis religiosos només la trobem suggerida per les tres obertures quadrangulars a la part superior de l'església de Claravalls o a la galeria que recorre la part superior de tot el perímetre posterior de les esglésies parroquials de Tremp o Talarn. Finalment, un dels exemples més singulars el trobem en l'església romànica de Santa Maria d'Organyà, on la galeria de solana que culmina la façana probablement es correspongui amb la reforma efectuada l'any 1539, quan el papa Pau II la va unir a la mensa capitular d'Urgell, convertint-la en canònica.

Podem concloure, doncs, que l'església parroquial de Linyola és un temple que s'inscriu dins les coordenades del seu temps, essent un representant de qualitat ben notable del gòtic terminal del segle XVI, tant per la proporció i execució interna com per l'habitual combinació amb una portada de gust renaixentista, més l'adició d'un campanar que n'acabarà essent una de les parts més singulars.

8.- El campanar.

8. 1.- Un exemplar únic a la plana urgellenca

El campanar de Linyola sobresurt per les seves característiques entre els al-

tres campanars gòtics de la plana de l'Urgell, com el de Bellpuig o el de Castellserà, que segueixen l'esquema poligonal o vuitavat del campanar de Santa Maria de Cervera, per bé que també cal tenir en compte la possible influència del campanar de Santa Maria de Balaguer. De fet, les característiques del campanar de Linyola el situen dins una tipologia de transició entre els esmentats campanars pròpiament gòtics i els robustos campanars de torre del segle XVII, amb exemples notables com els de Santa Coloma de Queralt, Guissona o Vallfogona de Riucorb.

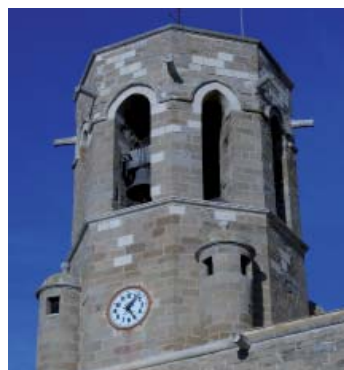
El contracte de l'obra de l'església dedica divuit punts a la construcció del campanar, en cada un dels quals s'explica, amb tot detall, cada un dels aspectes constructius que havia de contemplar Bartomeu Roig a l'hora de dur a terme l'obra. Comença indicant que l'alçada havia de ser de divuit canes per quatre d'amplària –sempre tenint en compte les canes barcelonines com a mesura. Tal com s'indicava al contracte, la torre del campanar és quadrada fins a l'alçada de l'església i a partir d'aquest punt la torre esdevé vuitavada (el contracte contemplava que en cas de no poder fer-se de vuit cares, la torre fos sisavada, és a dir, de sis cares).⁶⁰

Dins de la torre s'hi havia de construir una “molt bona ampla y pulchra scala” amb els graons ni massa alts ni massa baixos, donant com a resultat l'escala de cargol que avui ens permet accedir tant

60 BC (Biblioteca de Catalunya): Arxiu Històric. Capsa 18. Totes les al·lusions al contracte procedeixen d'aquesta mateixa referència documental, que podeu consultar transcrit a: E. MESTRE, “La construcció de l'església de Linyola 1587-1600... (Op. Cit.), p. 208-219.

Campanar de l'església parroquial de Castellserà (Urgell)

Campanar de l'església de Linyola

Escala de cargol d'accés al campanar de Linyola

Volta del campanar de Linyola

al cor com a la part superior del campanar. El contracte contemplava que havia de fer un portal per tal d'accedir al cor des de la mateixa escala –que havia de ser de pedra picada, ben afinada i assentada amb bona argamassa– i que havia de servir per “entrar sobre les capelles de la part de tremontana” –per la qual cosa havia de fer-hi una altra porta– i, de fet, també avui es pot accedir des de l'escala del campanar a la part superior de les voltes del temple, és a dir, a l'espai existent entre la volta i la teulada.

Bartomeu Roig havia de fer l'escala en forma de “cargol”, en el qual s'hi havia d'obrir espitlleres o lluernes per tal de donar la claror necessària per a fer còmode l'accés. Mitjançant el document contractual, veiem que ja es contempla que dins la torre s'hi havia de construir tres voltes, corresponents la primera a l'alçada de l'accés al cor, la segona a l'alçada de l'església –és a dir, de la coberta– i una tercera per cobrir l'espai destinat a allotjar les campanes, i que aquestes voltes s'havien de traduir exteriorment amb una senzilla cornisa de pedra picada. Avui aquestes cornises o motlures en forma de “cinta” o cordó, tal com apareixen al contracte, les trobem delimitant la primera el pas del quadrat a l'octàgon, coincidint amb la cornisa terminal de la façana; després en trobem dues de menys prominència, delimitant, per dalt i per

baix, les finestres de les campanes i, finalment, una darrera cornisa culmina la torre en forma de terrat, per sota del qual trobem les vuit gàrgoles per evacuar les aigües pluvials, que també estan contingudes en el contracte. El mateix mestre d'obres s'havia d'encarregar de col·locar les campanes, que en el moment del contracte encara es trobaven en el campanar vell –i per la qual cosa veiem que les campanes no es van fer noves, sinó que es van reaprofitar. L'estança de les campanes, la més espaiosa de tota la torre, està coberta amb una volta de creueria, amb les nervadures que conflueixen en una clau central, tal i com succeeix per exemple al campanar cerveri.

Aquest tipus de coberta plana, en forma de terrat, és molt habitual en els campanars d'arrel gòtica com els de Bellpuig o Castellserà, i difereix d'alguns tipus de coberta més espectaculars (i probablement d'arrel francesa) que trobem a les comarques gironines, en exemples com Fornells de la Selva (1578-1610), Cassà de la Selva (1563) o Sant Martí Vell (c. 1550), caracteritzats per una coberta cilíndrica i amb diverses cares.

8. 2.- Un campanar per “comunir”

Encara es contemplava que Bartomeu Roig afegís quelcom més al campanar: es tractava d'una estança que s'havia de situar entre la part superior de l'església i la torre i que, segons explicita en contracte, “serve que per a coïdor (comunidor) y per a poder des de allí coïr (comunir) lo temps”. Aquest espai havia de ser quadrat i havia de tenir quatre finestres obertes als quatre vents, per tal de poder beneir el terme i comunir –conjurar-ne les tempestes i altres malvestats– pels quatre costats, i hi havia d'haver una porta que permetés el trànsit cap al campanar i viceversa.

Però aquesta clàusula no es correspon a l'aspecte actual del campanar de Linyola, que presenta una característica que el singularitza entre la majoria de campanars catalans, com és la presència de les quatre torretes –a manera de “garites”– que hi ha a cada un dels quatre costats, precisament en el

Detall d'un dels comunidors vist des de l'exterior

punt d'intersecció entre la forma quadrada i la forma vuitavada de la torre. Aquest canvi de plantejament el trobem reflectit en la concòrdia per les millores que s'havien de fer a l'església, a càrrec del mateix Bartomeu Roig. Així, el mes de febrer de 1596 i després d'haver-se visurat la part de les obres del temple que ja s'havien fet fins llavors, trobem un "Memorial de la hechura del campanar y portada de la iglesia de Linyola", on respecte al campanar trobem aquest canvi substancial indicant: "que comense ahont està avuy lo campanar quatre torrions rodons un a cada cantó y que la paret de dits torrions tingue un palm de gros y quinze palms quiscun de alsària y que seguesca les mateixes filades del campanar lligades y que a quiscun torrió fasse dos ventanilles de palm y mig de amplària y de alçària conforme la amplària requeria y lo cubert de dits torrions sie de mitja taronja ab una boleta a quiscun per remate. Més a l'entorn de dits torrions al peu de dita mitja taronja fassa una motllureta (...)".⁶¹ Efectivament, la descripció de com havia de ser aquesta modificació respecte al contracte original es correspon exactament amb el que es va executar: quatre torrions amb dues finestretes cadascun, coberts per una cupuleta definida per una motllura i rematada amb una bola.

D'altra banda, el document sobre les "millores" que s'havien de fer també recull la funció que havien de fer els quatre torrions –que exteriorment ens poden fer la impressió que actuen com a contraforts–, que no era altra que la de substituir el comunidor més convencional. Així, trobem que "més que a quiscun de dits torrions fassa un portal en lo dit campanar ab quatre escalons a quiscun en lo gruix del campanar per a poder entrar lo capellà dins dels torrions a comunir lo temps, y que lo sòl de dits torrions munte fins a nivell de l'escaló més alt, omplint-lo de pedra y argamassa".

Veiem, doncs, com les "garites" o torrions havien de fer la funció de comunidor, des d'on el rector hi realitzaria les deprecacions per conjurar les tempestes. Comunir ve del verb llatí "*commonere*", que fa referència a conjurar el mal temps

Detall de la cupuleta d'un dels comunidors

---

61 BC: Arxiu Històric. Capsa 18 (1047). Cofr: E. MESTRE, "La construcció de l'església de Linyola 1587-1600... (Op. Cit.), p. 208-219.

amb cerimònies i exorcismes, és a dir, ritus i oracions que tenien l'objectiu d'expulsar el dimoni o més aviat impedir que aquest perjudiqués la comunitat –bàsicament agrària– sota la forma de tempestes, plagues o pedregades. Algunes llegendes amb cert arrelament popular, per exemple a l'Aragó, expliquen com dins les pedres que queien amb les tempestes s'hi podia trobar un cabell de bruixa.

En esglésies més petites o situades en llocs aïllats, fora d'un nucli urbà, el comunidor era una mena d'altaret de pedra amb una creu de ferro que es posava a l'exterior del temple. Però a les esglésies grans, el ritual es feia des de dalt del campanar, sovint en una estança feta expressament per aquesta funció i que, de vegades, fins i tot es troba separada del campanar, com seria el cas de l'església de Santa Coloma de Queralt o Balaguer (església de Santa Maria). Un altre exemple singular i que pensem que obeeix a la mateixa finalitat, serien les dues torretes –rematades per esveltes cobertes còniques acabades en punxa– que es troben als dos extrems de la façana de l'església de Bordils (1561-1593), al Gironès, on també trobem altres versions més senzilles de la mateixa estructura, com seria el comunidor en forma de torreta situat a l'extrem de la façana de l'església de Fornells de la Selva.

Xavier Sitges documenta al Bages un manuscrit de finals del segle XV, procedent del monestir de Santa Maria de l'Estany i intitulat *Confra fulgura et tronituarum tempestatem et grandem*, on es troben «un seguit d'oracions, renyts al Diable i lectures *ad hoc*, que havia de fer el clergue encarregat

Campanar de l'església de Palafrugell (Baix Empordà)

Comunidors de l'església parroquial de Bordils (Gironès)

Comunidor de l'església de Fornells de la Selva (Gironès)

quan s'acostava la tempesta".⁶² També fa referència a rituals posteriors, ja impresos per la pròpia diòcesi, que des del segle XVI (al bisbat de Vic se'n publica un l'any 1508) s'havien anat reeditant.

8. 3.- Semblances i connexions: altres campanars “germans”

Quan diem que el campanar de Linyola és un campanar singular a les nostres contrades –sobretot pel fet del comunidor “als quatre vents”, sota la forma de quatre petites torres angulars- estem avalats pel fet de comprovar, que en tot el territori català, només hi ha dos exemples que presentin aquesta mateixa característica: els campanars de les esglésies parroquials de Palafrugell i Tivissa, geogràficament força allunyades de la plana urgellenca.

El campanar de l'església de Sant Martí de Palafrugell presenta les mateixes torretes, que es caracteritzen per tenir més finestres i una mica més grans que el de Linyola, i que a Palafrugell estan obertes a la part baixa de la torreta i no a la part alta com en el cas linyolenc. Com a la nostra església les torres estan cobertes per petites cúpules, però que encara estarien rematades per una reproducció en petit de la mateixa estructura –és a dir, per una altra torre encara més petita amb cupuleta superior- a manera de llanternó, també amb petites obertures. Ara bé, la gran diferència entre el campanar empordanès i l'urgellenc és que el de Palafrugell és un campanar inacabat, que no sabem com s'hauria cobert, ja que la seva construcció va arribar només fins a l'alçada de les campanes, havent-se fet els brancals de les finestres, però sense arribar-se a tancar ni a cobrir. L'església de Palafrugell és perfectament coetània de la de Linyola, ja que es construeix entre 1588 i 1597, sense que pugui finalitzar-se el campanar (potser degut a la inseguretats de la costa catalana durant aquells temps, a causa de la pirateria?). Recollim l'opinió al respecte de l'il·lustre empordanès Josep Pla, que parla del fet que un campanar inacabat no és pas un fet insòlit en aquest país: “viatjant pel país hom queda sorprès de la gran quantitat de campanars inacabats que es van veient” i destaca que “en els països protestants els pobles solen ésser grans i les esglésies petites; en canvi, en els països catòlics, els pobles solen ésser petits i les esglésies enormes, fenomenals.” I això el fa preguntar-se com pot ser que els campanars quedin escapçats i acaba considerant que “potser no foren pas solament

---

62 Xavier SITGES MOLINS, “Els comunidors de la comarca del Bages” a *Dovella*, 1989, p.48.

els alts i baixos del fervor religiós l'única clau d'aquesta història. Hi intervingueren també les circumstàncies econòmiques, socials, monetàries, els anys bons i els anys dolents en l'agricultura i en la pesca. En les poblacions del litoral, l'arquitectura religiosa fou construïda, principalment, amb els productes de les aportacions de peix i de corall i amb el treball gratuït de les prestacions personals.” En tot cas, el perfil escapçat de l'església ha quedat ja plenament integrat en la imatge del conjunt de l'edifici. I l'aspecte que hauria tingut si s'hagués acabat de construir és un interrogant obert, com un exercici o un joc, per a la imaginació de cada observador.⁶³

Campanar de l'església parroquial de Tivissa (Ribera d'Ebre).

L'altre campanar català estilísticament més vinculat al de Linyola seria el de l'església de Sant Jaume de Tivissa, les notícies sobre la qual són molt més disperses, ja que es tracta d'una església que ha patit nombroses remodelacions, des de l'originària del segle XIII fins a la nova capçalera del segle XIX, per bé que l'interior és fonamentalment gòtic, si bé considerem també d'un gòtic tardà. A l'exterior, la part més unitària és la façana occidental i el campanar, que podríem situar també en un moment semblant als exemples de Palafrugell i Linyola, fregant el segle XVII (la portada la situaríem ja plenament a partir del sis-cents). El campanar de Tivissa parteix d'una estructura un xic més complexa, ja que és un campanar de tres cossos ben definits: base quadrada, cos vuitavat per allotjar les campanes i encara un tercer cos a manera de llanternó a la part superior, també amb sengles obertures i amb els angles de l'octàgon definits per pilastres d'arrel classicista. No hem d'oblidar que Tivissa era la població d'on fou rector Jaume Amigó, un dels introductors del classicisme arquitectònic a Catalunya, juntament amb Pere Blai, i que Amigó ja introduí aquest tipus de campanar “innovador” de tres cossos a l'església que dissenyà per a la població d'Ulldemolins, al Priorat. Amb tot, pensem que el campanar de Tivissa

---

63 Josep PLA, *Obra Completa*, vol. IX, “Viatge a la Catalunya Vella”, Barcelona, 1968, p. 288-292.

és posterior a la mort d'aquest rector i arquitecte, però sí que el seu fins ara desconegut constructor hauria pogut rebre certa suggestió de l'herència arquitectònica de Jaume Amigó. Però si ens centrem en els punts de contacte amb la torre campanar de Linyola, trobem que les torretes-comunidor als quatre vents de Tivissa són més semblants a les de Linyola que a les de Palafrugell, essent cobertes per sengles cúpules i rematades cadascuna d'elles per una bola, al mateix temps que les obertures també són més petites i es situen a la part superior de les torretes.

8.4. La “connexió” aragonesa

El model de torretes-comunidor per al campanar de Linyola hauria pogut beure també d'altres fonts: ens estem referint a un indret geogràfic relativament més proper que la plana empordanesa o les terres de l'Ebre, com serien algunes poblacions de l'Aragó, de les comarques del Somontano i Ribagorça. La referència aragonesa no seria estranya en un moment (finals del segle XVI) en el qual l'Aragó havia donat, durant tota la centúria, exemples ben destacables d'arquitectura amb les magnífiques esglésies de planta de saló de capricioses voltes gòtiques, prodigi d'estereotomia. I algunes d'aquestes esglésies, sobretot als territoris esmenats, van acompanyades d'esveltes torres campanar amb comunidors angulars: des de les proximitats de Montsó i Barbastre, on tenim el magnífic campanar de Castejón del Puente i el de la localitat d'Angüés. En el primer cas estariem parlant probablement de la versió més reeixida d'aquest tipus de campanar amb comunidors als quatre vents. Es tracta d'una estructura que afegeix un cos respecte al campanar de Linyola, a manera de llanternó, al mateix temps que es caracteritza per una notable decoració amb elements classicistes. El seu artífex hauria estat el mestre d'obres Juan de Aracil, d'origen basc, i que realitzaria nombroses obres de caràcter hidràulic, com l'assut de Pueyó, al riu Vero, o la font de San Francisco a Barbastre, per bé que també se li atribueix l'obra de l'església parroquial de Capdesaso. Pel que fa al campanar d'Angüés, aquest presenta la particularitat de ser una torre quadrada per damunt del cos de les campanes –que s'inscriu encara en la planta quadrangular–, on s'aixecarà un llanternó de dos pisos i de perfil octogonal, a quatre costats del qual s'obriran els comunidors de rigor, que es poden comunicar exteriorment entre ells mitjançant una balconada que discorre per damunt del pis de les campanes.

Un altre nucli relativament proper i on trobem probablement la màxima con-

Campanar de Castejón del Puente (Somontano, Osca)

Detall dels comunidors de Castejón del Puente (Somontano, Osca)

Campanar d'Angüés (Somontano, Osca)

centració de campanars amb comunidors als quatre vents és la comarca de la Baixa Ribagorça, amb múltiples exemples com Llaguarres, Lasquarri, Castigaleu, Luzàs o Tolva. Tots ells amb una particularitat: de les quatre torretes n'hi ha una que presenta una major elevació, arribant fins al terrat superior, per damunt del cos de les campanes, com si es tractés d'una caixa d'escala que permetés accedir a la part superior de l'estructura del campanar. Així mateix, l'altra particularitat és que les demés torretes angulars d'aquest grup de campanars ribagorçans no presenten cap obertura cap a l'exterior, de manera que aquí posaríem en dubte la seva funcionalitat com a comunidor –activitat que es duria a terme des de la part superior del campanar–, i la seva pervivència estaria més relacionada, en aquest cas, amb la imitació o repetició d'un model constructiu com podia ser l'exemple més acurat de Castejón del Puente.

Així, doncs, la pregunta de si podien haver arribat fins a Linyola els ressons dels models aragonesos que haguessin determinat el canvi d'un comunidor més tradicional a l'adopció d'aquest model innovador, tindria una resposta prou clara i plausible, si tenim en compte que un dels mestres que visuren l'obra i que va propiciar els canvis esmentats –amb la inclusió dels torricons– era precisament d'origen aragonès. Es tracta de Juan de Zamudio. Era habitant de Montsó, i cap a 1630 presentà almenys dos projectes per a la Seu Vella de Lleida, que només s'arribaren a materialitzar en els dibuixos que es conserven: una volta estrellada per al nàrtex, en substitució de la

**Campanar de Llaguarres
(Baixa Ribagorça, Osca)**

**Campanar de Lasquarri
(Baixa Ribagorça, Osca)**

**Campanar de Castigaleu
(Baixa Ribagorça, Osca)**

cúpula que havia proposat; per contra, Bernardí Plantanida, i un projecte de sagristia, en la qual combina la volta estrellada –tan usual en les esglésies aragoneses– amb un alçat de llenguatge clàssic.⁶⁴ Tenint en compte, doncs, la procedència de Zamudio (potser originari de la vila biscaïna del mateix nom), podem imaginar la probabilitat que hagués estat aquest mestre d'obres el qui hagués suggerit la introducció dels comunidors angulars, que a l'Aragó eren força habituals, i que ell mateix hauria pogut veure fins i tot en les abans esmentades localitats que tenen campanars semblants, i que de fet es troben a una distància relativament propera a Montsó. Hauria estat el propi Juan de Zamudio l'artífex d'algun d'aquests campanars?

Això ja sembla més agosarat, ja que sembla que es tractaria de campanars més primerencs –alguns de mitjans del segle XVI- i a Zamudio el trobem, en canvi, actiu fins a les acaballes del primer terç del segle XVII. Però si ens atenem a la monumentalitat d'exemples com el de Castejón del Puente –tan proper a la Montsó nadiua de Zamudio–, segurament la seva construcció hauria causat un impacte considerable en l'imaginari arquitectònic dels artífex formats en aquelles contrades.

---

64 Carme BERLABÉ i Eduardo CARRERO, «Dibuixos de la Seu Vella. Traces i projectes del segle XVII per a una arquitectura imaginada», *Seu Vella*, 1, 1999, pp. 217-227. Marià CARBONELL també ho recull a “De Marc Safont a Antoni Carbonell: la pervivència de la arquitectura gòtica en Catalunya” a *Artigrama*, núm. 23. Saragossa, 2008, p. 97-148.

9.- El constructor de l'església de Linyola: Bartomeu Roig, ciutadà de Barcelona

9. 1.- Bartomeu Roig I: l'iniciador de la nissaga?

Sabem que el constructor de l'església parroquial de Linyola és el mestre d'obres barceloní Bartomeu Roig, un nom associat a obres d'envergadura del seu temps, tot i que cal precisar estrictament de “quin” Bartomeu Roig parlem. Efectivament, tenim un primer Bartomeu Roig I, “major”, originari de l'Albi i associat a grans obres barcelonines i del Principat –i sobre el qual Marià Carbonell planteja la possibilitat que fos parent del també mestre d'obres Joan Roig que, des de 1518, dirigeix les obres de la Catedral de Girona.⁶⁵

Però aquest mestre d'obres, que havia treballat, entre d'altres, al claustre del convent barceloní de Sant Agustí (avui conegut com “Sant Agustí Vell”), a l'església del convent femení dels Àngels –la traça de la qual servirà de model per a les esglésies de Teià i Dosrius (Maresme)-, a la capella del Sagrament de Santa Maria del Mar i havia començat, l'any 1555, les obres del Portal de Mar. Fora de Barcelona, havia estat el responsable de la reforma i ampliació de l'església de Sant Sadurní de la Roca del Vallès i també havia realitzat construccions de caràcter defensiu, als Alfacs i a Salou, mentre que l'any 1570 iniciarà la construcció de la gran església de Sant Joan Baptista de Valls –després d'un concurs, l'any 1579, en el qual passarà pel davant d'altres mestres com Sebastià Font, artífex de l'església de Belianes. Les actes del consell de la vila de Valls ens presenten Bartomeu Roig I com a “ome de gran aspariència (experiència)” i “mestre de yglesias y de altres obres y forteses importants”.⁶⁶

La filiació garriguenca de Bartomeu Roig I explicaria, potser, que aquest ja hagués fet –més de trenta anys abans que el seu fill emprengués l'església de Linyola– una primera incursió en terres urgellenques, ja que el fogatge de 1553 situa un “mestre Berthomeu Roig” com habitant de Guimerà i que potser estaria realitzant

---

65 Marià CARBONELL BUADES, *Arquitectura classicista Catalunya...* (Op. Cit.), p. 141-143 [tesi doctoral inèdita].

66 Marià CARBONELL, “Obres al convent de Sant Agustí Vell de Barcelona, segles XVI-XVII”, *Locus amoenus*, 1, Universitat Autònoma de Barcelona, 1995, p. 130.

obres al castell. El cas és, però, que Bartomeu Roig I morí a Valls l'any 1579, deixant en mans del seu fill la conclusió del temple.

9. 2.- Precisions genealògiques

Un arbre genealògic conservat a la Biblioteca de Catalunya ens dona altres claus sobre la família dels Roig.⁶⁷ En primer lloc, la genealogia s'inicia, per una banda, amb l'esmentat Bartomeu Roig I o “major”, mestre de cases natural de l'Albi –i que consta com a “lo dia de son òbit habitant en la vila de Valls”–, casat amb Eulària i pare de Bartomeu Roig II o “menor”, que serà el mestre d'obres de l'església de Linyola, d'Eulàlia Roig, que es casarà amb Pau Ferrer, mercader de Barcelona, i de Marianna Roig, que l'any 1570 es casava amb Perot Vilamajor, corredor d'orella de Barcelona.

Bartomeu Roig II es casarà primer amb Caterina, amb qui tindrà un fill, Rafel (del que s'especifica que morí fadrí), i pel seu testament sabem que es va casar dues vegades més, la tercera amb Anna Massagur, de Montblanc, mare de Jacint, nascut a Sarral i que serà notari a Barcelona. Jacint Roig es casarà amb Magdalena Solanes, d'Alcover, i tindran un fill, Bartomeu Roig, que apareix com a natural de Montblanc i que seguirà la professió notarial del pare a Barcelona.

Però aquesta genealogia dels Roig també conté la descendència de la germana de Bartomeu Roig I o “major”, Elisabet Roig, que es casarà amb Bartomeu Solanes, de l'Albi, i tindran dos fills: Eulàlia i Batista Solanes. Aquest darrer maridarà amb Magdalena Montparler, natural d'Alcover, i tindran una filla, Magdalena Solanes, que és la que es casa amb l'abans esmentat Jacint Roig, notari de Barcelona i fill de Bartomeu Roig II.

En definitiva, després del mestre d'obres Bartomeu Roig II, veiem com els seus descendents són fonamentalment notaris: Jacint Roig, Bartomeu Roig i Francesc Roig i Ferrer, apareixent però tots tres com a originaris de Valls i establerts a Barcelona –sembla ser que els forts lligams establerts amb Valls, on hi hauria mort Bartomeu Roig I i on el seu fill hi hauria adquirit nombroses propietats, propicien que la seva descendència se'n consideri originària. Ja al segle XVIII trobarem Francesc Roig i

---

67 BC, Arxiu Històric Hospital de la Santa Creu. Capsa 41 (7376).

Vives i el seu fill Josep Roig i Gelabert, tots dos argenters i comerciants establerts a Barcelona, mentre un altre fill, Jaume Roig i Gelabert fou canonge de la catedral de Barcelona. El pare, l'argenter Francesc Roig i Vives, fou qui protagonitzà un ascens social més fulgurant, deixant l'ofici d'argenter per dedicar-se fonamentalment al comerç d'aiguardent, que enviava cap a Amsterdam, important de tornada teixits, mobles, metalls, blat i productes exòtics que al seu torn havien arribat a Holanda mitjançant la Companyia d'Índies Orientals. Així mateix, també es dedicava a explotar els monopolis de l'abast de carns, pa i fleques de Barcelona, neu i glaç, pólvora i altres productes.⁶⁸ Francesc Roig i Vives moria a Barcelona l'any 1749, cent cinquanta anys després de la construcció de l'església de Linyola, i completant el procés d'ascensió social que havia iniciat el seu avantpassat i constructor del temple que ens ocupa, Bartomeu Roig II.⁶⁹

9. 3.- Bartomeu Roig II: arribada a Linyola i altres aspectes biogràfics

Tenim, doncs, ben definida la filiació de l'artífex de l'església de Linyola, que s'havia format en el taller patern i havia treballat al costat del seu pare, essent-ne el màxim col·laborador fins a la seva mort –l'any 1579– mentre estaven edificant l'església de Sant Joan Baptista de Valls (1570-1583). Bartomeu Roig II va cobrar la seva darrera mesada a Valls el març de 1583, i després es va encaminar cap a la Plana d'Urgell –a Valls va tenir diversos problemes amb el cobrament, que van derivar en un plet a la Reial Audiència, que encara durava l'any 1588.⁷⁰

No seria d'estranyar que l'arribada de Roig a Linyola estigués relacionada amb una possible intervenció seva a l'església de Belianes, que havia contractat trenta anys abans (el 1563) el mestre de cases tarragoní Sebastià Font. La relació professional entre Roig i Font està documentada l'any 1577, precisament en relació a

---

68 La documentació pertanyent a aquests altres membres de la família Roig es troba actualment al Fons del Baró de Castellet de la Biblioteca de Catalunya.

69 Meritxell MINGUET i VALENZUELA, *Argenteria i comerç a Barcelona en època de la Guerra de Successió: a partir dels llibres de notes de Francesc Roig i Vives*, treball de recerca dirigit per Marià Carbonell, UAB, 2003, 3 vols.

70 Núria GARCIA i FIGUERAS, *La fàbrica de la nova església parroquial de Sant Joan Baptista de Valls*, Valls, 2001, p. 54-114.

l'obra de l'església parroquial de Sant Joan de Valls, per la realització de la qual tots dos competiren en el concurs corresponent, que guanyà finalment Bartomeu Roig I. L'any 1572, Sebastià Font dóna una sèrie d'indicacions per tal de canviar l'emplaçament del campanar de l'església de Valls, i el 1577 consta treballant també al mateix temple vallenc.⁷¹

El lligam entre Bartomeu Roig i la població de Belianes també podia venir donada pel fet que un dels senyors de la vila de Belianes era membre de l'orde de Sant Joan de Jerusalem com a representant de la comanda de Barbens. I precisament Bartomeu Roig fou arrendador d'aquesta comanda hospitalera entre 1584 i 1590 i també de la comanda de l'Espluga Calba entre 1585 i 1586, terrenys que continuaria arrendant en diferents períodes fins que va acabar l'obra de l'església de Linyola a l'any 1600. Per tant, Bartomeu Roig era una persona que sabia el que podia donar la terra, i es va arriscar amb l'obra de l'església de Linyola, perquè podia agafar anys bons o no tant bons. Així mateix, sembla que, com el seu pare, ja havia tingut alguna altra relació amb les terres urgellenques, ja que l'any 1579 presenta com a avalador a Enric Torre "del Pual", o sigui, d'El Poal (el Pla d'Urgell).⁷²

Davant dels preus d'altres arquitectes, els linyolencs es trobaren amb la sorpresa de que acceptés l'encàrrec un prestigiós mestre de cases com Bartomeu Roig –que també era comerciant. Veient la riquesa agrícola de Linyola, es va comprometre a fer l'església –totalment a les seves costes i sense cap col·laboració o ajuda del poble de Linyola– a canvi d'un onzè dels fruits que es collien al terme de Linyola durant nou anys, i començarien pagant el 1587.

Com a fermança de l'obra de l'església de Linyola posava les seves propietats. Primer, una casa que tenia a Barcelona a la placeta de Jonqueres, que limitava amb la placeta i amb la casa del fuster Joan Figarola i amb el botiguer de teles Jeroni Casanoves. Una altra casa al carrer Amargós, que limitava a tramuntana amb el monestir de Montsió; quatre cases seguides, també a Barcelona, al carrer vulgarment anomenat de les Moles; quatre cases més, també seguides i a la ciutat de Barcelona, al carrer de la Verge Maria, "de trànsit del carrer Canuda al carrer Porta Ferrissa". Finalment, també les seves cases i propietats a Valls: sis cases seguides amb els seus portals i horts, a l'anomenat Portals dels Llobets i dos cases més, amb els seus horts,

---

71 Joan YEGUAS, "Escultura al Pla d'Urgell entre 1500 i 1640..." (Op. Cit.), p. 163-164.

72 Joan YEGUAS, Op. cit. p. 163.

també al mateix carrer vallenc del Portal dels Llobets.⁷³

Bartomeu Roig II s'associaria, al llarg de la seva vida, amb d'altres comerciants, per comprar, vendre i dur a terme tot tipus de transaccions diverses, mentre que els beneficis els invertia en la compra de cases –i això explica que en tingués tantes (concretament divuit) en propietat. Així doncs, entre 1600 i 1609 Bartomeu Roig crearia dos companyies comercials amb mercaders barcelonins per fer negocis amb altres mercaders catalans establerts a Palerm.⁷⁴ L'any 1605, iniciaria una causa a la Reial Audiència contra la Universitat del Tarrós, a causa d'uns pagaments que no se li havien satisfet d'uns arrendaments.⁷⁵

L'any 1611, consta com a prohoms de la confraria del Roser del convent de Santa Caterina de Barcelona i el 27 de gener de 1615 feia testament davant del notari Joan Vicenç Sellarés de Barcelona, i s'anomenava mestre de cases, ciutadà de Barcelona i resident a Valls. En el seu testament llegava unes cases del carrer Tallers a les monges franciscanes mínimes de Barcelona, que aquestes donaran, l'any 1656, als pares dominics.⁷⁶ També indica que vol ser enterrat a la capella de Sant Bartomeu de l'església del convent dels Àngels del Peu de la Creu –església construïda pel seu pare–, i de la qual en diu que n'havia fet “lo retaule”. També deixa manat que siguin dites tres-centes misses en el mateix convent dels Àngels, el de Sant Francesc i el de Sant Francesc de Paula.⁷⁷

9. 4.- Altres mestres d'obres vinculats al temple linyolenc

Però qui eren els mestres d'obres que d'una manera o altra –fonamentalment com a visuradors- intervingueren (de vegades modificant-ne el seu curs) en l'obra de l'església de Linyola? Si comencem pel supòsit que en algun moment l'obra hagués estat subcontractada a Joan i Josep Ferrer, pare i fill, mestres d'obres de Barcelona, estaríem parlant de personatges rellevants en l'univers constructiu de la Catalunya de l'època.

En primer lloc podem dir que el pare, Joan Ferrer, és, juntament amb el seu

---

73 Esteve MESTRE, “La construcció de l'església de Linyola”, *Urtx. Revista Cultural de l'Urgell*, núm.23. Tàrrrega, 2009 p. 200.

74 Marià CARBONELL, Op. cit. (1995), p. 130.

75 BC: Arxiu Històric de l'Hospital de la Santa Creu. Caixa 41 (7364).

76 BC: Fons del Baró de Castellet (3/2).

77 BC: Fons del Baró de Castellet (2/1).

germà Pere Ferrer⁷⁸, l'iniciador d'una de les nissagues més importants de mestres d'obres de finals del segle XVI i primer terç del XVII. Joan Ferrer és pare de Josep Ferrer Nuet, del qual se'n té documentada una obra ingent: des de la intervenció en les obres del Palau de la Generalitat, a un projecte de resclosa per al riu Guadalquivir a Lora del Río, passant per l'acabament de l'obra de l'església parroquial de l'Hospitalet de Llobregat –juntament amb el seu cosí Pere Ferrer–, la traça de la primera església de carmelitans descalços a la Rambla, diverses obres al convent carmelità de Sant Àngelo màrtir de la Rambla i l'erecció de la piràmide de la plaça del Blat, dissenyada per Rafael Plansó⁷⁹. A aquestes obres, citades per Carbonell, podríem afegir la construcció del campanar de l'església de Santa Coloma de Queralt, per bé que per motius que no es coneixen havia deixat l'obra abandonada l'any 1595. L'any 1603 els jurats de Santa Coloma acorden enviar una requesta a Josep Ferrer, que en aquell moment es trobava a Cervera per tal de visurar el retaule major de l'església; però aquesta gestió no fou profitosa i l'any 1605, davant la necessitat de cobrir provisionalment de fusta el campanar, va enviar-se novament una requesta a Josep Ferrer, exigint-li que renunciés a l'obra en cas que no tingués intenció d'acabar-la de forma immediata.⁸⁰ Finalment, no sabem si relacionar-lo amb el Josep Ferrer que realitzaria, també a començaments del segle XVII, la traça de la capella del Santíssim Misteri de Cervera.

Pel que fa als altres mestres d'obres que intervenen com a visuradors del nou temple, els representants de la vila de Linyola eren l'aragonès Juan de Zamudio –mestre d'obres de Montsó i que ja ben entrat el segle XVII presentarà diversos projectes per a la Seu Vella de Lleida (des del nàrtex fins a la sagristia)⁸¹–, i Giralt del Rey, del que només sabem que en aquells moments era mestre de l'obra de la Seu Vella de Lleida⁸². Els visuradors presentats de part de Bartomeu Roig foren Josep Ferrer –seria el mateix del document de la subcontractació abans esmentada– i Montserrat Santacana.

---

78 Pere Ferrer “major” havia estat mestre d'obres de la Generalitat, càrrec que després exercí el seu fill, Pere Ferrer “menor” i el seu, nét Pere Pau Ferrer. Marià CARBONELL, Op. cit. (1989), p. 145-150.

79 Marià CARBONELL, Op. Cit. (1995), p. 135.

80 Joan SEGURA, *Història de Santa Coloma de Queralt*, Ajuntament de Santa Coloma, 1984, 304-307.

81 Carme BERLABÉ i Eduardo CARRERO, «Dibuixos de la Seu Vella. Traces i projectes del segle XVII per a una arquitectura imaginada», *Seu Vella*, 1, 1999, pp. 217-227. Marià CARBONELL també ho recull a “De Marc Safont a Antoni Carbonell: la pervivència de la arquitectura gòtica en Catalunya” a *Artigrama*, núm. 23. Saragossa, 2008, p. 97-148.

82 Esteve MESTRE, Op. cit p. 206.

Aquest darrer era un altre rellevant mestre d'obres barceloní, estudiat també per Marià Carbonell⁸³, que dedicà gran part de la seva activitat a construir alguns dels més rellevants convents barcelonins de l'època, com els del Carme, Sant Francesc de Paula i la Mercè, alhora que també va treballar al sagrari del convent de Santa Caterina i construï el teatre de la Santa Creu. Fora de Barcelona, l'any 1584 realitza un projecte per tal d'estudiar la portada d'aigües del Ter al Besòs i l'any 1589 el trobem a Vic fent un dictamen sobre el lloc on s'havia de construir el nou convent de monges clarisses⁸⁴. L'any 1603 realitza, juntament amb Martín Garcia àlies Mendoza, un memorial sobre l'obra que Pere Blai estava duent a terme al Palau de la Generalitat.⁸⁵

Pel que fa als visuradors per la part del duc de Sessa, que s'incorporen a la visura de l'any 1600 i que havien de tenir una funció intercessora, aquests eren Joan Pexau i Joan Munter. Del primer no en coneixem dades –tret de la seva possible vinculació amb els Pexau, família de mercaders barcelonins. De Joan Munter, en canvi, en tenim força més notícies⁸⁶: l'any 1583 el tenim documentat com a mestre de cases de la Selva del Camp, construint, junt amb Pere Muntaner, la rectoria de la mateixa vila –Pere Blai, artífex de l'església juntament amb Jaume Amigó, n'havia demanat un preu excessiu. Entre 1591 i 1593 trobem Joan Munter construint la Casa de la Vila d'Alcover, i el mateix 1593 havia estat requerit a Valls per tal de projectar la Casa de la Vila i també serà a Valls on, l'any 1596, signi les capitulacions per a la construcció d'un pont sobre el Francolí. Un any més tard contracta l'església de Pontils (Conca de Barberà), mentre també se'l documenta visurant l'església parroquial de Vinaròs. Les darreres obres que se li documenten –entre 1600 i 1602– serien de caràcter hidràulic, relacionades totes elles amb el pont i una resclosa per al riu Francolí a Tarragona.

La seva obra més important, però, l'havia iniciat als anys noranta del segle XVI a Alcover, on construirà la nova església, en la qual també hi participà Pere Blai. Es tracta d'una església molt vinculada interiorment a l'església de Linyola, amb l'accés a les capelles amb arc de mig punt i amb volta de creueria, per bé que la diferència

---

83 Marià CARBONELL, Op. cit (1989), p. 140-145.

84 Isidre FERNÁNDEZ BERMÚDEZ, “Les Reials Presons de Vic. Obres en els segles XVII i XVIII” a *Ausa*, núm. XXIII, Vic: Patronat d'Estudis Osonencs, p. 611.

85 Anna MUNTADA i Elisa VARELA, “Entorn del projecte de “l'obra nova” del Palau de la Generalitat. El Memorial de 1603”, *Locus amoenus*, 2, Universitat Autònoma de Barcelona, 1996, p. 141-153.

86 Fonamentalment extretes de Joan CAVALLÉ, “Notícia sobre l'arquitecte Joan Munter”, *Quaderns d'Història Tarraconense*, XIV, 1996, p. 163-196.

L'església de Linyola

Esteve Mestre – Maria Garganté - Joan Yeguas

---

principal rauria en que a Alcover, el perfil poligonal del presbiteri queda embegut per una capçalera plana, pròpia de les esglésies de l'Escola del Camp. No podem negligir, però, les diferents suggestions i aportacions d'aquests mestres d'obres que participaren d'una manera o altra en la configuració definitiva de l'església parroquial de Linyola.

Joan Yeguas i Gassó

Escultura, orfebreria i vidre a l'església de Linyola

10.- Portada de l'església. Andrea Fortunato de Peregrinis (1601)

L'obra escultòrica de la portada s'ha d'atribuir a l'escultor italià Andrea Fortunato de Peregrinis.⁸⁷ Per tres motius: 1) L'única obra conservada de l'artista, el retaule del Roser a l'església parroquial de San Martín del Río (Terol), mostra un estil idèntic al de l'obra de Linyola. 2) A través d'una informació documental indirecta, sabem que el 10 d'octubre del 1601 Peregrinis signava una àpoca de pagament pel retaule major de l'església de Santa Maria, a Vilafranca del Penedès, i en aquest document afirma que era "*sculptor sive imaginarius habitator pro in villae de Linyola diocesis urgellensis*" (o sigui, que en aquell moment era habitant de Linyola).⁸⁸ 3) Per arguments de contextualització: si l'any 1601 Peregrinis era habitant de Linyola, alguna cosa relacionada amb el seu ofici deuria fer a la població, i més quan la nova església parroquial havia estat capitulada el 1587 per Bartomeu Roig II, no essent finalitzada fins l'any 1600; Peregrinis i el fuster Sebastià Figuerola treballen plegats en un retaule a Ulldemolins a l'any 1592, i aquest darrer havia contractat el retaule major de l'església de Belianes el 1593, on com a testimoni apareix el propi mestre de cases Roig.⁸⁹ Potser Bartomeu Roig II hauria conegut a Peregrinis a través de Figuerola, i qui sap si el mateix Peregrinis hauria treballat subcontractat a Belianes, tal com ho

---

87 Vegeu també: Joan YEGUAS, "Andrea Fortunato de Peregrinis, un escultor de Roma a Linyola (1601-1603)", *Barret Picat*, Linyola, 137, Linyola, 2003, p. 32-35; Joan YEGUAS, "Escultura al Pla d'Urgell entre 1500 i 1640", *Urtx. Revista Cultural de l'Urgell*, Tàrrrega, 19, 2006, p. 162-165; Juan Luis CAMPS JUAN - Joan-Hilari MUÑOZ i SEBASTIÀ - Joan YEGUAS, *A costa de Cretas. La iglesia parroquial y la ermita. Dos joyas de la Corona de Aragón*, Tortosa, 2008, p. 114-117.

88 Arxiu Històric Comarcal de Vilafranca del Penedès, notari Pau Xammar, Manual 1601, fol. 234 v.. Vegeu: Joan BOSCH i BALLBONA, *Els Agustí Pujol i l'escultura a la Catalunya del seu temps (1580-1623)*, Barcelona, 1994, (tesi doctoral, Universitat de Barcelona), vol. I, p. 275 i 280.

89 S. MATA - R. PUIG, "L'església parroquial de Belianes..." (Op. Cit.), doc. II.

havia fet a Ulldemolins. Cal tenir present que Figuerola només era fuster, i que la majoria de fusters es limitaven a fer l'estructura, i no s'atrevien a fer imatges o relleus.

Andrea Fortunato de Peregrinis és un artista italià bastant enigmàtic. Segons l'òbit de la seva primera muller, la bilbilitana Jerónima Beltrán, produïda a Ulldemolins (el Priorat) a l'any 1592, Peregrinis era un escultor de la “*civitatis Roma*”.⁹⁰ El 6 de juliol del 1590 residia a Calataiud (Aragó), quan va contractar el retaule del Roser per a l'església de la població de San Martín del Río (a la riba del riu Jiloca, prop de Daroca, tot i que dins la província de Terol); per ara, l'única obra conservada de l'artista.⁹¹ Després, entre 1592 i 1605 està documentat a Catalunya. Entre 1592 i 1597 es troba a Ulldemolins: el 2 d'octubre del 1592,

Andrea Fortunato de Peregrinis, portada

Peregrinis i l'escultor Sebastià Figuerola acorden fer plegats el retaule del Roser per a la nova església parroquial de Sant Jaume, a Ulldemolins, i al cap de cinc dies rebi-en el primer pagament; i el 8 de setembre del 1594 Peregrinis es presentava als jurats de la vila d'Ulldemolins per realitzar el retaule major, que no féu, tot i haver executat un parell d'imatges per les quals reclamava un pagament el 1597.⁹² Entre 1593 i 1605

90 Mercè VIDAL i SOLÉ, “L'escultor Andrea Fortunato de Peregrinis i la seva vinculació amb Ulldemolins”, *L'església de Sant Jaume d'Ulldemolins*, Ulldemolins, 1995, p. 128.

91 Ernesto ARCE OLIVA, “Actividad de escultores de Calatayud en Daroca y el alto Jiloca a fines del siglo XVI y comienzos del XVII”, *Actas del V Coloquio de Arte Aragonés*, (Alcañiz, 1987), Saragossa, 1989, p. 14-17 i docs. 1-2.

92 Sanç CAPDEVILA i FELIP, *La Seu de Tarragona*, Barcelona, 1935, p. 108; Miquel Àngel ALOGUÍN i PALLAC, *Jaume Amigó i el Renaciment en el Camp de Tarragona*, Barcelona, 1975 (tesi de llicenciatura, Universitat de Barcelona), p. 182-183 i apèndix 37; J. BOSCH BALLBONA, *Els Agustí Pujol...* (Op. Cit.), vol. I, p. 279-280; M. VIDAL SOLÉ, “L'escultor Andrea Fortunato...” (Op. Cit.), doc. 1.

està a Vilafranca del Penedès: el 10 d'abril del 1593 acordava l'acabament del retaule major de l'església de Santa Maria, obra abandonada a mig fer per l'escultor Agustí Pujol I; el 1601 signava una àpoca pel seu treball, com habitant de Linyola; a finals de 1603, l'escultor entaula un plet en el què exigia una quantitat extra per les millores que havia fet; el desembre de 1604 ambdues parts arriben a un acord, i a l'abril del 1605 Peregrinis cobrava allò pactat en aquest acord.⁹³ El 1601 habita a Linyola. El 1603 passa per Cervera (la Segarra): el 27 de gener l'escultor feia el peritatge del retaule major de l'església de Santa Maria, a Cervera, obra feta per Miquel Robiol, Claudi Perret i els germans Francesc i Jaume Rubió; Peregrinis féu la visura en companyia de Josep Ferrer i Pau Fornés, aquest darrer era un escultor natural de Mataró (el Maresme), i que intervindria a favor de l'artífex romà en el plet amb els jurats de Vilafranca del Penedès.⁹⁴ Entre el 1603 i 1604 volta per Teià (el Maresme): la relació de Peregrinis i Fornés, i el fet que vers el 1603 Fornés fes el peritatge del retaule major de la nova església parroquial de Teià, obra començada pel fuster Antoni Mas l'any 1600, ens expliquen la intervenció de l'escultor romà en aquest retaule; el 20 i 25 de febrer de 1604 Peregrinis signava unes àpoques de pagament a Mas, i el 3 de desembre de 1605 Peregrinis firmava una cessió de crèdit a favor d'Antoni Bertran, assegurant que li pagaria una quantitat amb els diners que Mas li devia.⁹⁵ No sabem quan va morir, en tot cas podem afirmar que la darrera

Sant Gabriel, detall de la portada

Andrea Fortunato de Peregrinis, Adoració dels pastors, retaule del Roser, església parroquial, San Martín del Río, 1590

93 Antoni MASSANELL ESCLASANS, "Escultors a Vilafranca (1590-1678)", *Miscel·lània Penedesenca*, Sant Sadurní d'Anoia, VIII, 1985, p. 161-165; J. BOSCH BALLBONA, *Els Agustí Pujol...* (Op. Cit.), vol. I, p. 275-277.

94 Agustí DURAN i SANPERE, *Llibre de Cervera*, 1972, (edició consultada: Curial, Barcelona, 1977), p. 458.

95 Josep M. MADURELL i MARIMON, *L'art antic al Maresme. Del final del gòtic al barroc salomònic. Notes documentals*, Mataró, 1970, docs. 75 i 77-78.

part de la seva vida estaria lligada a la ciutat de Barcelona. El 17 de juliol del 1605 nou escultors, entre ells un anomenat “Andreu Pelegri”, es reuniren a la sala capitular del monestir de Sant Pau del Camp per constituir la confraria dels escultors de Barcelona. El 26 de febrer del 1606 es tornaven a reunir, però Peregrinis no apareix, i s’anomena un altre síndic; Madurell ho raona “*a causa de su ausencia de nuestra ciudad*”. La segona muller, Lluïsa, el 1624 es declarava vídua de l’escultor “*Andree Pelegri, scultoris civis Barchinone*”.⁹⁶

Àngel, detall de l'intradós

En el contracte del temple es contemplava la fàbrica de “un portal de pedra conforme una trassa en pergamí [...] dues imatges de bona pedra y de bona architectura y factura [...] la una representant la Inmaculada Verge Maria ab son llibre a les mans y una jarra ab unes flors de pedra y en l’altra part la imatge del arcàngel Gabriel quant la saluda [...] en lo frontispici la imatge de Déu lo Pare ab la imatge de una coloma que representa lo sanct Sperit [...] obrar dit portal al romano al orde de corintios q lo branchal del portal y columna sia tot una pessa conforme dit orde de Corinthios requer y ab les mateixes imatges y figures y escut”. Després d’haver-se fet el peritatge de 1596, la porta no consta com a realitzada, i s’estipula que s’havia de fer un “portal redó de amplaria de catorze palms y vint y un palms de alçaria corintio ab la columpna desaparegada del peu dret ab son capitell pedestal y [...] ab ses mollures y la columpna sia estriada, ab lo redo del portal ha de fer una emporta y la emporta en amunt ha de fer en cada pesa un arteso ab unes roses o, trofeus hu apart altre y la alquitrava hage de resaltar la columpia ab dos cordons tallats a modo de saltori ab un talo de demunt (sia fet) de fulla de julivert y la frisa de dit portal hage de esser entallada ab alguns dalfins ab ses lligades hus ab altres o, de fullatges de modo que estiga enriquít, y en la cornisa ha de fer una corona y un dentell traspat y sota dit dintell un ovol tambe trapat y de sobre de la corona un talo trapat de la manera a qui es lo de la alquitrava y la goleta de demunt que ha de esser en lo frontaspici hage de esser trapada de fullatges y los returns a cada costat de la

⁹⁶ Josep M. MADURELL MARIMÓN, “Los escultores de Barcelona y la fundación de su cofradia”, *Barcelona. Divulgación histórica*, V, Barcelona, 1948, p. 209-210.

mateix manera pujant de sobre de la cornisa plana fins al frontaspici lo ferm del coll de la columpia, y de sobre dit frontaspici a cada part fasa son pedestalet ab un talonet de [...] lo mig del frontaspici ha de fer altre pedestal y en lo pedestal de ma dreta ha de posar nostre senyora ab un llibre en la ma y a la part de maquerra lo angel Gabriel ab ses insignies y enmig de dites figures un jarro ab ses flors com se [...] y demunt del front aspici pose un Deu lo pare y desota dit frontaspici [...] fase amb una targe molt ben tallada les armes de la vila de Linyola [...] portal hage de estar fet be y degudament ab tota gentilesa y polidesa com a bon architector se pertany”.⁹⁷

La portada es compona d'una part arquitectònica, amb llenguatge clàssic, desenvolupada a partir d'una obertura d'arc de mig punt flanquejada per columnes es-triades, sobre pedestals restaurats i amb capitells compostos. La portada de Linyola té un profund esperit clàssic, ja sigui en la utilització de l'arc de mig punt, amb una mènsula a la clau, i les columnes d'ordre compost. La decoració de l'intradós de l'arcada és molt interessant, ja que es tracta d'un seguit de cassetons amb motius florals o angelets. Finalment, hi ha un entaulament amb arquitrau, fris, cornisa (fletxes i oves), i timpà amb unes grans volutes. La part d'escultura figurativa de la portada es limita al fris i a unes imatges situades sobre el timpà. El fris conté un relleu de caps d'àngels amb ales i, al mig, hi ha un altre escut de Linyola, el feix de lli. A sobre de la porta hi ha tres figures, en pèssim estat de conservació degut a la degradació de la pedra, que representen l'escena de l'Anunciació: a l'esquerra de l'espectador, l'arcàngel Gabriel amb un genoll al terra, sostindria el lli, ara mutilat; a la dreta, la Mare de Déu en un reclinatori; i Déu Pare a dalt de tot, en actitud de benedicció amb la seva mà dreta, i a l'esquerra sostindria el globus que simbolitzava el poder de l'Església. Macià afirmava que l'Arcàngel i la Mare de Déu eren “dues precioses es-cultures de l'Anunciació que flanquegen la porta d'ingrés al temple.... que poden ser reutilitzades de l'antic temple medieval”.⁹⁸ Però no, ja que el grup de l'Anunciació és de tres figures, inclòs Déu Pare, i remet a l'estil de Peregrinis. A més, també cal tenir en compte que les ales de l'arcàngel Gabriel són idèntiques a les dels àngels del fris. Les imatges del grup tenen un dinamisme molt limitat, però mostren una angulositat en el drapejat de les vestidures, i uns rínxols en els cabells, similars als que podem observar en els relleus del retaule de San Martín del Río.

---

97 E. MESTRE, “La construcció de l'església de Linyola...” (Op. Cit.), p. 215 i 219-220.

98 Montserrat MACIÀ i GOU, “El patrimoni cultural del Pla d'Urgell”, *Ressò de Ponent*, Lleida, 166, 1999 (febrer), p. 34.

11.- Retaules i capelles de l'església. Distribució i advocacions

Tots els retaules del temple de Linyola foren cremats el 22 de juliol de 1936, a resultes de la revolta militar contra la II República espanyola aixecada dies abans, el 18 de juliol. Els responsables d'aquesta destrucció fou un grup d'anarquistes, una columna de la FAI procedent de Bellvís, que entraren a l'església i destruïren tots els retaules de l'interior, agafaren les imatges i els mobles litúrgics trossejats, i feren una gran foguera a la plaça de l'església. Tot l'art religiós fou convertit en cendra. En el ple de 26 de novembre de 1936 es demanaven quatre treballadors per netejar el temple. El març de 1943, el rector Juli Sauret feia un inventari del que s'havia destruït a l'església. Afirmava que s'havien cremat tots els ornaments litúrgics i s'havien robat tots els vasos sagrats, amb menció especial d'un calze d'estil plateresc. Es cremaren 28 imatges i 12 retaules que, segons ell, eren d'un estil indefinit i de poc valor artístic, a excepció d'un Sant Crist "de l'escola francesa" i el retaule major barroc.

La majoria de retaules estaven disposats dins de capelles, ja sigui a la banda de l'Epístola (entrant a mà dreta) o a la banda de l'Evangeli (entrant a mà esquerra), dedicats a un sant o advocació determinada. A cada costat hi havia sis espais que podien ser transformats en capella. A la banda de l'Epístola o la dreta mirant cap a l'altar major, actualment hi trobem: 1- Santíssim (antigament hi havia la pica de batejar); 2- sant Sebastià (i també la Mare de Déu del Pilar); 3- Sagrat Cor; 4- sant Josep; 5- sant Crist (i la Dolorosa); 6- sant Francesc Xavier. A la banda de l'Evangeli o l'esquerra mirant cap a l'altar major, hi trobem: 1- escales del campanar; 2- Mare de Déu del Roser (i sant Joan Baptista); 3- sant Antoni de Pàdua; 4- Puríssima o Immaculada Concepció (i les filles de Maria); 5- sant Pere (i santa Helena); 6- santa Cecília.

Els conjunts escultòrics que hi havia a les capelles foren encomanats per alguna confraria sota l'advocació del sant titular o de la devoció que fos. Però en el segle XIX, amb la desamortització, les confraries foren desposseïdes de les seves capelles i les terres que tenien per tal de fer misses perpètues de difunts. Les capelles haurien estat venudes o arrendades a propietaris particulars en data indeterminada. La capella del Santíssim havia d'estar relacionada amb Jesucrist, ja fos el "Santíssim Crist de ...", el "Santíssim Eccehomo", "Santíssim Nom de Jesús", entre altres; el 1936 era propeïtat de la família de "cal Figuera". La capella sant Sebastià, particularment invocat contra els contagis epidèmics i les malalties contagioses, el 1936 era de la família de "cal Colorado". La capella del Sagrat Cor era de la família de "cal Morrut".

La de sant Josep era propietat de “cal Cascalló”. La del Sant Crist de “cal Tòfol”, i després de la guerra va passar a “cal Rafelet”. La de sant Francesc Xavier era de “cal Carderola”. La capella de la Mare de Déu del Roser era propietat de la família de “cal Pepito el Ros”, i després de la guerra va passar a “cal Sileto” (i l’advocació va canviar cap a sant Joan Baptista). La de sant Antoni de Pàdua era de “cal Padullés”. La de la Puríssima era de “ca l’Amàlia”. La de sant Pere era de la família de “cal Pauet”. La de santa Cecília era de “ca l’Abellana”.

11. 1.- Retaule major de l'església (1604). Claudi Perret, Francesc Rubió i Miquel Rubiol

Anteriorment, he fet referència a la notícia de l’any 1601, quan l’escultor Andrea Fortunato de Peregrinis apareix documentat a Vilafranca del Penedès i com habitant a Linyola.⁹⁹ A partir d’aquí, Bosch Ballbona esmenta en una possible participació de Peregrinis a l’antic retaule major de Linyola, perquè compara una foto del retaule linyolenc amb el retaule major de l’església de Sant Jaume d’Ulldemolins, vila on també estava documentat l’artista romà.¹⁰⁰ Una hipòtesi que va començar a trontollar quan el 1995 Carbonell Buades va documentar l’autoria del retaule d’Ulldemolins: el tarragoní Benet Baró a l’any 1621.¹⁰¹ De tota manera, jo vaig fer ressò de la notícia de Bosch Ballbona a l’any 2003.¹⁰²

L’any 2001 el mateix Bosch Ballbona aporta una dada fonamental: el 24 d’abril de 1604 el trio d’escultors format per Francesc Rubió, Claudi Perret i Miquel Rubiol es comprometien a partir-se els diners i la feina que obtindrien amb el contracte del retaule major de Linyola, si el seu projecte fos l’elegit pel consell municipal.¹⁰³ El 2006, jo torno a fer ressò de la “nova” troballa, amb la transcripció del docu-

---

99 Vegeu també: Joan YEGUAS, “Més sobre el retaule major de Linyola (1604)”, *Barret Picat*, Linyola, 178, 2010, p. 39-40.

100 J. BOSCH BALLBONA, *Els Agustí Pujol...* (Op. Cit.), vol. I, p. 280-281.

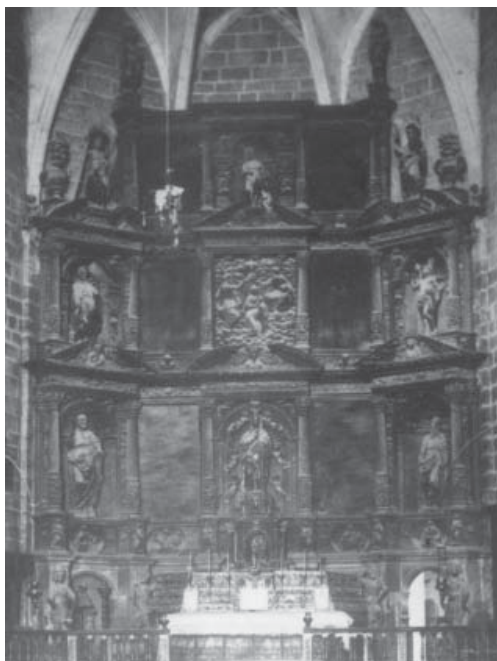
101 Marià CARBONELL i BUADES, “Mossèn Jaume Amigó i l’església d’Ulldemolins”, *L'església de Sant Jaume d’Ulldemolins*, Ulldemolins, 1995, p. 66.

102 J. YEGUAS, “Andrea Fortunato de Peregrinis” (Op. Cit.).

103 Joan BOSCH i BALLBONA, “Pedro Vilar, Claudi Perret, Gaspar Bruel i el rerecor de la catedral de Barcelona”, *Locus Amoenus*, Bellaterra, 5, 2000-2001, p. 168. Notícia que torna a repetir: Joan BOSCH i BALLBONA, *Agustí Pujol. La culminació de l’escultura renaixentista a Catalunya*, Bellaterra - Barcelona - Girona - Lleida - Tarragona, 2009, p. 198-199.

ment.¹⁰⁴ Encara que, amb anterioritat, el document ja havia estat transcrit i publicat el 2004 per Llobet Portella.¹⁰⁵ A més, el propi Llobet Portella afegeix un altre document inèdit: una setmana després dels acords, el 30 de maig de 1604, Josep Rovira, arquitecte de Falset, estableix conveni amb els imaginaires Perret i Rubiol, amb el qual queden entesos de com seran repartits els treballs i els guanys en cas que ells emprenguin la construcció del nou retaule linyolenc. En concret, Rovira informa del preu total de l'obra, unes 2.000 lliures, i també de la seva feina, que consistiria en portar la pedra i la fusta per l'obra, material i transport que ja s'emportava unes 1.125 lliures, la feina pròpiament d'escultura s'aclearix, per si hi havia dubte, que només valdria 875 lliures.

L'arribada de la societat formada per Perret-Rubió-Rubiol està relacionada amb Cervera. El 1603, Peregrinis fa la visura del retaule major de l'església de Santa Maria a la capital de la Segarra, obra que havia estat contractada per al 1596 pel mateix trio Perret-Rubió-Rubiol, més la presència del fill de Francesc,

Claudi Perret, Francesc Rubió i Miquel Rubiol, antic retaule major, 1604

Antic retaule major

104 Joan YEGUAS, "L'antic retaule major de Linyola: Francesc Rubió, Claudi Perret i Miquel Rubiol (1604)", *Barret Picat*, Linyola, 158, 2006, p. 29-31. Vegeu també: J. YEGUAS, "Escultura al Pla d'Urgell..." (Op. Cit.), p. 165-168.

105 Josep Mª LLOBET i PORTELLA, "Documents sobre retaules catalans del segle XVII", *Palestra Universitària*, Cervera, 17, 2004, p. 64 i 73-74..

Jaume Rubió.¹⁰⁶ Claudi Perret (Saint-Claude, cap a 1570 – Perpinyà 1621) treballa a Barcelona (1591, 1605, 1617 i se li atribueix un plafó del rerecor de la catedral), Malgrat de Mar (1609), Torà (1609), Seró (1612), Lleida (1615) i Perpinyà (a partir de 1618). Francesc Rubió (Moià, cap a 1555 – difunt el 1612) i el seu fill Jaume (documentat entre 1596 i 1621) feinejen a Sant Hilari Sacalm (1598), Rubí (1599-1607), Ripoll (1600-1605), Berga (1605-1614), Manresa (1612), Esparreguera (1612-1623). Miquel Rubiol (Barcelona, 1566 – Cervera, 1631), el 1583 signa contracte d'aprenentatge amb Cristóbal de Salamanca, a qui ajudaria en les obres que aquest fa a Montserrat (1583-1584) i Tortosa (1587-1591); després el trobem a Verdú (1605) i Vallfogona de Riucorb (1620). Perret i Rubiol es casen a Cervera, esdevenen ciutadans cerverins, i realitzen diverses obres a la ciutat segarrenca.

Claudi Perret, atlant, detall de l'antic retaule major, col·lecció Robert Pérez

El 15 de novembre de 1604, l'escultor Claudi Perret acorda l'arrendament d'un local o d'una casa a Sebastià Aznar, ferrer de Cervera, per un temps de 5 anys a partir del primer de maig de 1605; al marge, hi ha la cancel·lació del contracte el 25 de febrer de 1610. Curiosament, el mateix dia, Joan d'Alcanó, ferrer de Linyola, amb l'aval de Baltasar Ballestar, de la Fuliola, retornava al dit Sebastià Aznar una enclusa que havia tingut durant un any, pel preu de 2 lliure i 6 sous.¹⁰⁷ Al marge de Peregrinis, podria haver-hi una altra relació de Perret amb Linyola? Alcanó va col·laborar en alguna tasca del nou retaule?

Podem analitzar l'antic retaule major a partir d'una fotografia, ja que l'obra fou cremada el juliol de 1936. Es tractava d'un retaule concebut amb gran sumptuositat: cinc carrers d'amplada, amb bancal i tres pisos d'alçada, més la presència de

¹⁰⁶ Joan YEGUAS, "Escultura a l'església cerverina de Santa Maria entre 1500 i 1750", *Miscel·lània Cerverina*, Cervera, 17, 2004, p. 67-126.

¹⁰⁷ Arxiu Històric Comarcal de Cervera, Notaria de Cervera, Rafel Joan Montaner (núm. 80), Manual 1604, s. f..

pintures.¹⁰⁸ En el bancal hi havia un parell de portes als laterals, i al centre un altar i una credença. En el primer pis, al centre trobem el sagrari als peus de l'Assumpta, titular de l'església; als laterals, les imatges de sant Pere i sant Pau. En aquest mateix primer cos, a l'alçada del pedestal de les columnes, trobem quatre relleus a la part inferior dels quatre plafons laterals, que, segurament, es tractaria de la representació dels quatre evangelistes amb els seus símbols. En el segon pis, al centre hi ha un gran relleu amb la Coronació de la Mare de Déu, flanquejat als laterals per un sant Sebastià i una figura d'un sant indefinit. A la part superior trobem la imatge de sant Joan Baptista. L'obra estaria dins els paràmetres d'allò que s'anomena el segon Renaixement català, o sigui, les formes dialectals del classicisme. Una típica estructura de la fi del segle XVI, amb l'alternança de pintura i escultura, en una distribució reticular, la pintura en els carrers parells i l'escultura en els senars. Estructura que podem trobar en altres retaules d'aquella època, entre altres, destacar el retaule major de l'església de Sant Andreu de Llavaneres, iniciat per Gaspar Huguet el 1583 i acabat per Joan Aragall. També s'utilitzen motius novedosos per a les comarques de la plana de Lleida, com les columnes de mig fust tornejades, que trobarem fins a l'any 1660, i els frontons trencats o els atlants en el bancal, que tingueren èxit durant tota l'època barroca.

Tot i la destrucció del retaule, es pogueren salvar algunes estàtues de pedra del

Cap d'atlant, col·lecció Robert Pérez

Claudi Perret, cap d'un botxí, escena de la Decapitació de sant Joan Baptista, retaule major, 1618-1621, catedral de Perpinyà

108 Fer notar que el pintor Lluís Martínez, natural de Santa Coloma de Queralt (la Conca de Barberà), i que va morir el 1608, fou parella de fet professional del fuster Sebastià Figuerola en diverses obres, i que a partir del 1599 no se li coneixen gaires obres documentades. També cal tenir en compte que el 1587 cobrava unes pintures fetes a la capella del Sant Crucifix, de l'església de Valls, feta per Bartomeu Roig. Vegeu: S. MATA - R. PUIG, "L'església parroquial de Belianes..." (Op. Cit.), p. 130-131; N. GARCIA FIGUERAS, *La fàbrica de la nova església...* (Op. Cit.), p. 316-317.

bancal. En concret foren els atlants, que se soterraren en una sitja dins l'església. L'any 1969 foren recuperats en unes tasques d'arranjament de l'església, i es dipositaren en un magatzem. A mitjans de la dècada dels anys 70, després que alguna ment amb poques llums dictaminés sobre el poc valor artístic de les restes dels atlants, es van intentar fer desaparèixer. Uns individus van trossejar les imatges i, després, van llençar-les a un reguer del canal d'Urgell que travessa el terme de Linyola.¹⁰⁹ Gràcies a què Robert Pérez va recollir quatre d'aquests fragments del reguer, avui es conserven als baixos de casa seva un parell d'imatges. Es tracta de figures realitzades en pedra, amb severes mutilacions al rostre i a les extremitats (segurament fruit dels fets de l'any 1936), i lesions a la cintura (fetes als anys 70 quan es partiren en dues meitats). Un amida 146 x 45 x 48, és de cos sencer, conserva tot el gruix del pedestal a la seva esquena, porta un vestit de guerrer (faldilla de soldat romà, samarreta cenyida amb un àngel alat al mig del pit, i polaines), i al costat de l'únic peu que té trobem un escut de Linyola: un feix de lli. L'altra amida, 112 x 45 x 49, li manquen les cames, vesteix igual que l'altre, però és una peça de més força expressiva, ja que gaudeix d'un *contraposto* violent (en teoria feia un gran esforç al suportar el retaule), i se li conserven millor les faccions del rostre: trets de patiment i cabells agitats; la peça podria haver-se inspirat en el Laocont, o sigui, el personatge central del conjunt hel·lenístic conservat als museus vaticans.

L'estil documentat de Peregrinis és el de San Martín del Ríu, i resultava difícil relacionar els atlants linyolencs amb el retaule aragonès. Donat que el contracte estableix que els tres mestres es dividiran el retaule en parts idèntiques, ha estat difícil dilucidar qui seria l'autor de les restes de Linyola. El 2006, vaig adjudicar les dues figures linyolenques a la mà de Miquel Rubiol. Les raons de pensar en Rubiol eren dues: el descart de Rubió i Perret; i que la forma “del contorn dels ulls i la manera de fer els cabells recorda llunyanament l'estil de Cristòbal de Salamanca”, mestre de Rubiol.¹¹⁰ Però el 2004, Llobet Portella documenta el que a dia d'avui és l'única obra conservada de Rubiol, el retaule de sant Bartomeu que es conserva a la capella privada de la Casa Molines, a Sant Julià de Lòria (Andorra), de l'any 1606.¹¹¹ Després de visualitzar l'obra andorrana, i copsar l'estil de Rubiol, és totalment impossible que aquest artífex fos l'autor dels atlants de Linyola; i, per efecte dominó, també caldria

---

109 Jaume BALCELLS, “Linyola, qui borra la història”, *Barret Picat*, Linyola, 37, 1986 (juliol).

110 J. YEGUAS, “Escultura al Pla d'Urgell...” (Op. Cit.), p. 165-168.

111 J. M. LLOBET PORTELLA, “Documents sobre retaules catalans...” (Op. Cit.), p. 68.

descatalogar qualsevol altre Rubiol que s'hagués comparat amb l'atlant de Linyola, com els bustos d'apòstols de la portada de la Poble de Massacula (1608).¹¹²

El rebuig de Rubió era fàcil, ja que les peces linyolenques es podien comparar amb obres seves conservades a Cervera o Esparreguera, i no hi havia cap relació estilística. En canvi, el descart de Perret es basava en uns atlants amb formes dinàmiques en front de les obres seves conservades (Lleida, Barcelona i Perpinyà), fonamentades en un hieratisme palmari. En paraules de Bosch Ballbona: Perret “era un escultor correcte; fins i tot podríem considerar-lo un bon escultor si el valorem pel nivell mitjà de la producció catalana contemporània. La seva feina escultòrica... és solvent, encara que els seus relleus són estàtics i poc imaginatius”. Però les figures de Linyola han de tenir autoria, i només pot apuntar-se a Perret. En concret, pensem en alguna de les parts millors del retaule major de la catedral de Perpinyà, com la figura del botxí en l'escena de la “Decapitació de sant Joan Baptista”.

11. 2.- Retaule de sant Sebastià (1610-1645)

Obra no conservada, ni documentada pel que fa a la seva autoria. En canvi, si que ens ha arribat una fotografia antiga realitzada el 1924. Estructura retaulística que s'organitza en tres carrers d'amplada o verticals, separats per columnes. Pel que fa en alçada, els cossos horitzontals són un banc a la part inferior, sobre una petita predel·la, i damunt dos carrers; a la part del coronament només es conservava la decoració dels laterals, la part central havia estat destruïda o inacabada (l'habitual és que hagués sigut un timpà de tipus classicista). El sant titular, sant Sebastià, s'allotja dins l'enorme fornícula central, disposat en la posa moderna que ensenya el cos, i en el moment del seu martiri per les fletxes. Als seus laterals hi ha dues figures que podrien

Antic retaule de sant Sebastià,
1610-1645

¹¹² Joan-Hilari MUÑOZ SEBASTIÀ - Joan YEGUAS, *Arquitectura religiosa i renaixentista a la Terra Alta: esglésies i portalades*, Batea, 2007, p. 43-46.

ser: sant Roc, a la dreta de l'espectador; i sant Jeroni com a cardenal, a l'esquerra. Al segon pis, al centre hi ha una imatge de la Mare de Déu, flanquejada per altres dues escultures de difícil identificació.

Segons Darbra i Mas, l'obra s'hauria de datar a "mitjan del 1600", o sigui, se suposa que volia dir a mitjans del segle XVII.¹¹³ Per la relativa poca estretor dels carrers laterals i la utilització de motius florals en els coronaments laterals, així com l'utilització de columnes amb el fust inferior decorat fins a mitja alçada i el fust superior amb estries elicoïdals o en ziga-zaga, s'hauria de datar entre 1610-1645. El perquè s'ha de buscar en la comparació amb elements similars que hi ha o havia en retaules que es documenten entre el desaparegut retaule del Roser de l'església d'Esparreguera fet el 1612 per la família de Francesc, Jaume i Jacint Rubió, fins a obres com l'antic retaule de sant Isidre que entre 1639-1640 van realitzar a l'església de Santa Maria de Cervera els escultors Albert Rosset i Francesc Puig I.

11. 3.- Retaule de sant Pere (1640-1660)

Obra no conservada, ni documentada pel que fa a la seva autoria. En canvi, sí que ens ha arribat una fotografia antiga realitzada el 1924. Estructura retaulística que s'organitza en tres carrers d'amplada o verticals, separats per columnes. Pel que fa en alçada, els cossos horitzontals són un banc a la part inferior, a sobre una petita predel·la, a damunt un carrer, i finalment el coronament. El nínxol central del primer pis estava ocupat pel sant titular del retaule, sant Pere assegut a la càtedra, vestit de Papa (porta la tiara al cap i vestimentes) i el tron del poder. Als carrers laterals d'aquest primer pis hi havia quatre pintures (dues i dues), que són qualificats per Darbra i Mas com a "barroers plafons".¹¹⁴ A la predel·la, així com en els frisos dels diferents entaulaments, hi podíem trobar motius florals de ra-

Antic retaule de sant Pere,
1640-1660

---

113 M. DARBRA – J. M. MAS, *Història gràfica de Linyola...* (Op. Cit.), p. 60.

114 M. DARBRA – J. M. MAS, *Història gràfica de Linyola...* (Op. Cit.), p. 63.

mejats, acompanyats amb caps d'àngels o querubins. Al coronament només hi havia un plafó central amb l'escena del calvari; no s'acaba de veure si es tracta d'un relleu o figures exemptes; als laterals trobem un element vegetal en forma de pseudo-voluta que redueix l'impacte visual del desnivell d'alçada entre pis inferior i el plafó central del coronament. Particularment interessants són un parell d'elements arquitectònics que usen en l'àmbit dels retaules, col·locats a la part superior dels carrers laterals: volutes pròpiament dites, és a dir, l'espiral que trobem en els laterals del capitell jònic; i el que es podria anomenar “punxes piramidals”, però que en realitat són pinacles inspirats en obeliscos, figura posada de moda amb l'arquitectura barroca.

Segons Darbra i Mas, l'obra s'hauria de datar “dins el primer quart del segle XVII”. Però el retaule té columnes amb estries elicoïdals (també conegudes com “torxades” o torsades) i les volutes que coronen els carrers laterals, elements decoratius que tingueren un ús limitat en el temps. Agustí Pujol II fou un dels escultors que introduïren aquests motius a Catalunya, podem veure com ja utilitza aquestes columnes i volutes en el retaule major de l'església parroquial de Martorell contractat el 1610. De tota manera, aquesta tipologia de columna no és utilitzada per tothom fins a la dècada dels anys 20 del segle XVII, i es deixa d'emprar cap al 1660-1665 amb l'aparició de la columna salomònica; en canvi, tot i que les volutes no s'incorporen al repertori fins a la dècada de 1630, no desapareixen amb la introducció de la columna salomònica (vegeu-les, entre altres, a l'antic retaule major de l'església d'Alcover, fet el 1679 per Francesc Grau, Domènec Rovira II i Salvador Perearnau). Per tant, la cronologia d'aquest retaule hauria de ser entre 1640-1660; a tot estirar, entre 1635-1665.

11. 4.- Retaule de la Mare de Déu amb el Nen. Josep Argemir (1682)

També ens ha arribat una fotografia antiga, realitzada el 1924, d'un retaule anomenat de la “Mare de Déu amb el Nen”. L'obra utilitza el recurs de la columna salomònica, com ja hem dit abans, introduïda entre 1660-1665; a més, cal combinar aquest fet amb el manteniment de l'estructura del retaule tradicional en compartiments, retícula que s'anirà desbordant a mida que ens atansem cap a l'any 1700. Per tant, aquest conjunt retaulístic es podria datar entre 1660-1700. El nom del retaule és una mica rar, segurament, perquè deu tractar-se d'un bateig contemporani, a partir

de la imatge que presideix l'obra. De tota manera, té tota la pinta de ser un retaule dedicat a la Mare de Déu del Roser. La primera raó és la presència d'un frare o monjo al centre del segon pis, amb hàbit blanquinós i un crucifix a la mà, que seria sant Domènec de Guzmán. La segona, l'existència de diferents episodis cristològics, relacionats amb els misteris del Roser. A nivell de la predel·la trobem els misteris de goig: l'Anunciació al centre (s'observa l'arcàngel Gabriel i la Verge en un reclinatori), la Nativitat a la dreta, i l'Epifania o Visitació a l'esquerra. Al primer pis, on hi ha la Mare de Déu, hi havia quatre relleus relacionats amb els misteris de dolor. A la banda esquerra, a sota i a damunt, respectivament: l'Oració a l'hort de Getsemaní (composició amb Jesucrist resant i en un nivell inferior tres apòstols dormint) i la Flagel·lació (s'intueix la contorsió dels botxins). A la banda dreta, a sota i a damunt, respectivament: Jesús amb els doctors (per l'arquitectura de fons sembla un temple) i la Crucifixió. En el segon pis, flanquejant a sant Domènec de Guzmán hi hauria dos misteris de glòria envoltats per una orla de perles: l'Ascensió a l'esquerra i l'Assumpció a la dreta.

L'obra s'hauria de relacionar amb Josep Argemir, escultor de Barcelona, que l'any 1682 nomenava un procurador a Linyola, Simó Brandi, per tal de cobrar unes rendes.¹¹⁵ No sabem si l'artífex volia percebre diners per alguna obra que havia fet a l'església parroquial, o es tractava de qualsevol altre tema.¹¹⁶ Però deuria tractar-se de feina escultòrica, doncs, un parell d'anys abans, el 1680 estava treballant al poble veí de Castellserà, en una obra amb moltes semblances estructu-

Josep Argemir, antic retaule del Roser (?), 1682

Josep Argemir, antic retaule major, 1680-1685, església parroquial, Castellserà

¹¹⁵ Vegeu: Joan YEGUAS, "Fragments d'art: vària linyolencas... (Op. Cit.), p. 70-73; Joan YEGUAS, "El retaule de Josep Argemir a l'església de Linyola (1682)", *Barret Picat*, Linyola, 181, 2010, p. 34-35.

¹¹⁶ E. MESTRE (coord.), *Història de Linyola...* (Op. Cit.), p. 84.

als i de motius decoratius amb la de Linyola. En concret, Argemir fou contractat per fer el retaule major de l'església, dedicat a santa Maria Magdalena, una obra que fou acabada el 1685, i on fou ajudat per Anton Jaume Farré i Josep Anglís.¹¹⁷ Al marge d'aquesta notícia, coneixem una altra dada historiogràfica: el 1678, “Joseph Argemí escultor de Reus” capitulava el retaule de sant Antoni de Pàdua per a l'església coventual de franciscans recol·lectes a Mora d'Ebre; en el detall dels pagaments per aquesta obra, apareix un aprenent seu anomenat Antoni Sabau.¹¹⁸ Potser es podria identificar amb Josep Argemir i Creixell, qui redacta testament a Barcelona el 12 d'agost de 1714, un personatge que vivia en la misèria, però que esmenta que el seu germà, Onofre, era ciutadà honorat de Barcelona.¹¹⁹

11. 5.- Retaule de Santa Cecília (1675-1700)

Obra no conservada, ni documentada pel que fa a la seva autoria. En canvi, sí que ens ha arribat una imatge parcial a través d'una fotografia antiga realitzada el 1924. Es tractava d'una estructura retaulística petita, que s'organitzava en tres carrers d'amplada o verticals, separats per columnes. Pel que fa en alçada, els cossos horitzontals eren un banc a la part inferior, a sobre una petita predel·la, a damunt un carrer, i finalment el coronament. Simplement es pot observar l'existència de la columna salomònica, vigent a Catalunya entre 1660 i 1730. Recorda un retaulet lateral dedicat a un sant bisbe a l'església aranesa de Gessa, datable entre 1675-1700.

Antic retaule de santa Cecília

11. 6.- Retaule del Santíssim o del Sant Crist (1690-1710)

Obra no conservada, ni documentada pel que fa a la seva autoria. En canvi, sí que ens ha arribat una fotografia antiga realitzada el 1924. Es tractava d'una estruc-

---

117 Josep SENDRA i BUIRA, *Castellserà, visió històrica*, Castellserà, 2007, pp. 169-170.

118 J. P. M., “Un escultor de Reus: Josep Argemir”, *Revista del Centre de Lectura de Reus*, Reus, 128, 1925, p. 113-114.

119 Eduard MARTÍ FRAGA, *La classe dirigent catalana. Els membres de la conferència dels tres comuns i del braç militar (1697-1714)*, Barcelona, 2009, pp. 226 i 384.

tura retaulística petita, que s'organitzava en un sol carrer d'amplada o vertical. Pel que fa en alçada, els cossos horitzontals eren un banc a la part inferior, a sobre la figura de Crist clavat a la creu o la crucifixió cobert per un gran dosser poligonal, i finalment el coronament amb un petit relleu flanquejat per volutes. El conjunt tenia dues columnes salomòniques a cada banda, que s'aixecaven sobre un pedestal amb figures de sants. El banc i el dosser tenien frisos amb elements arquitectònics geomètrics. A tocar del Crist, hi ha dos muntants amb fris d'escates, habituals en el primer terç del segle XVII i a la darrera dècada del mateix segle, així com els primers anys del segle XVIII. La combinatòria del fris amb escates, més la columna salomònica, sumat a la desaparició de la retícula, fa que la datació s'hagi de fixar entre 1690-1710.

Antic retaule del Santíssim o del Sant Crist

11. 7.- Retaule del Sagrat Cor (1710-1730)

Obra no conservada, ni documentada pel que fa a la seva autoria. En canvi, si que ens ha arribat una fotografia antiga realitzada el 1924. Dubtem que l'advocació que tenia la capella d'abans de la crema, dedicada al Sagrat Cor de Jesús, fos la mateixa que va originar l'encàrrec del retaule. El Sagrat Cor és una devoció d'origen medieval, revitalitzat pels jesuïtes, però sobretot a partir de la segona meitat segle XIX amb el Papa Pius VI; arrel d'això, es deuria fer la fornícula central neogòtica i una imatge del Sagrat Cor al voltant del 1900. Rere d'aquest element contemporani, la fotografia de 1924 mostra un retaule barroc. Es tractava d'una estructura retaulística, que s'organitzava

Antic retaule del Sagrat Cor

en tres carrers d'amplada o verticals. Pel que fa en alçada, els cossos horitzontals eren un banc a la part inferior (amb caps d'àngel i elements vegetals), a sobre un carrer (amb una pintura central i dues escultures laterals sobre pedestals flanquejades per columnes llises amb petites garlandes penjades), l'entaulament i finalment el coronament (amb un relleu central en forma d'oval i elements de rocalla acompanyat per dues volutes). Es tracta d'una obra clarament del segle XVIII, pel protagonisme d'una gran pintura central, per la desaparició de la columna salomònica, per la rocalla, però l'existència de les volutes del capdamunt indiquen el seu lligam amb la tradició; per tant, es podria datar entre 1720-1740.

12.- La creu de terme gòtica de Linyola (1500-1530)

En una capella de l'església parroquial trobem un capitell amb figures¹²⁰, una obra feta amb formes encara lligades a la tradició gòtica, un estil que va perviure a les arts plàstiques catalanes fins ben entrat el segle XVI.¹²¹ Es tracta de les restes d'una creu de terme, en la part que s'anomena nus, capitell o *magolla*.

Quantes creus de terme hi havia a Linyola? No ho sabem. Les creus de terme s'acostumaven a ubicar prop de les entrades o portals, a l'inici d'un camí, per tal de donar la benvinguda o acomiadar els transeünts i els carruatges. També podien delimitar l'espai d'una sagrera, o terreny sagrat que envoltava

Mestre de Linyola, capitell d'una creu de terme, 1500-1530

120 Vegeu: Joan YEGUAS, "La creu de terme gòtica de Linyola (1500-1530)", *Quaderns de «El Pregoner d'Urgell»*, Bellpuig, 22, 2009, p. 63-74; Joan YEGUAS, "La creu de terme gòtica de Linyola (1500-1530)", *Barret Picat*, Linyola, 175, 2009, p. 36-39.

121 Vegeu: Joan YEGUAS, "L'escultura gòtica al voltant de 1500", M. Rosa Manote – Rosa M. Terés (a cura de), *L'art gòtic a Catalunya. Escultura*, II (De la plenitud a les darreres influències foranes), Barcelona, 2007, p. 306-315.

les esglésies consagrades, posat sota protecció i immunitat eclesiàstica, per això solen estar prop dels temples. Consta que Linyola tenia tres portals: el de Lleida, el de Bellpuig i el d'Agramunt. El de Lleida estava al tram final del carrer Major, justament a la intersecció on actualment hi ha el carrer Roger de Llúria, i donava al raval del Planell, on hi havia la bassa del Planell (actual plaça del Planell). El de Bellpuig estava en l'encreuament entre

Base d'una creu de terme, cementiri municipal de Linyola

els actuals carrers Santiago Ramon Cajal i Cristòfor Colom; i el d'Agramunt estava al sortir de la plaça de l'església, a tocar del que avui és el carrer Llibertat. Per tant, és molt probable que hi haguessin un mínim de tres creus de terme, però si comptem la creueta dels Olivers, ubicada a la bifurcació entre el camí de Lleida i el camí dels Arcs, hauríem de parlar de quatre. La creu dels Olivers està documentada des del 1814, quan la població de Linyola surt en processó fins a aquest indret per entregar als de Bellvís la imatge de la Mare de Déu de les Sogues.¹²² La creueta dels Olivers fou restaurada el 1951 per Francesc Sumalla, aprofitant la base de l'antiga, potser feta d'antic o a imitació de les que hi havia.¹²³

Civit esmenta que a Linyola només hi havia tres creus: una creu a l'interior del nucli urbà, al cementiri primitiu (al costat de l'església parroquial), en el que seria l'inici de l'actual carrer Església; una altra creu presidiria l'entrada al carrer Major; i una tercera creu seria la creueta dels Olivers. El mateix Civit afirma que el capitell o nus d'una creu de terme, el que avui es troba a l'església parroquial, procedeix de la creu que hi

Detall del capitell de l'antiga creu de terme

---

122 Esteve MESTRE i ROIGÉ, "La Verge de les Sogues i Linyola", *Barret Picat*, 20, Linyola, 1982 (agost), p. 23-25.

123 Montserrat DARBRA - Josep M. MAS i MAS, *Història gràfica de Linyola*, Linyola, 2007, p. 70.

havia al cementiri primitiu; en canvi, la base i el fust d'una creu de terme que trobem a l'actual cementiri procedien de la creu que hi havia a l'entrada del carrer Major.¹²⁴ Trobo que és més lògic pensar en l'existència d'una sola creu, la del portal de Lleida, de la qual es conserven la base (a l'actual cementiri) i el capitell (a l'església parroquial), dos elements que semblen haver format part del mateix conjunt pel tipus de pedra i pel seu desgast. Les altres creus, la del portal de Bellpuig, la del portal d'Agramunt, i la suposada del cementiri primitiu, haurien desaparegut, i no en tenim cap testimoni material.

Dosser del capitell de l'antiga creu de terme

La creu de terme gòtica que estudiem estava a l'exterior del portal de Lleida, a la raval del Planell. Va romandre a la seva ubicació original fins que l'Ajuntament de Linyola va decidir de traslladar-la cap al cementiri, obres que es realitzaren al desembre de 1885. Els motius del trasllat són diversos: entre 1884 i 1890 es va construir l'actual cementiri de la vila (anteriorment n'havia hagut un al final del carrer Llibertat i a inicis del carrer Pi i Margall, i el primitiu estava al costat de l'església); entre 1881 i 1888 es va construir una carretera que comunicava Linyola amb l'estació de ferrocarril de Mollerussa, és la carretera que travessa la vila, i en el tram on hi hauria la creu s'anomena carrer Pons i Arola (entre carrer Major i carrer General Moragas); a partir de 1881 l'Ajuntament de Linyola va decidir fer un eixample de la vila, enderrocant les muralles i els portals (el 1883 es subhastaven les pedres dels tres portals), dues de les catorze parcel·les per urbanitzar de nou estaven a la raval del Planell.¹²⁵

La base d'aquesta creu es conserva al cementiri municipal de Linyola. Es tracta d'una base cúbica de pedra que amida 86 x 84 cm (molt similar a les mides de la base de la creu del Bullidor amb 88 x 88 cm, o la base de la creu del carrer Calvari de Castellnou de Seana amb 85 x 85 cm). La creu del Bullidor (avui a la plaça de l'es-

124 Joan CIVIT i ESMATGES, *Linyola, el meu poble: fragments il·lustrats del seu passat i del seu present*, Linyola, 2002, p. 99-102.

125 E. MESTRE (coord.), *Història de Linyola...* (Op. Cit.), p. 195-196, 200-201 i 206-207.

glésia de Barbens) es data el 1546, i la de Castellnou el 1580, tot i ser disparells, tenen un mateix esperit que la de Linyola, és a dir, d'una forma quadrada, a mitja alçada, la base es transforma per acabar essent un octògon, cosa que també podem veure en altres creus cronològicament més antigues. La creu del Bullidor amida 79 cm d'alçada, i la de Castellnou amida 78 cm, per tant, la base de la creu de

Linyola seria entre 75 i 80 cm, tot i que ara només alci de terra uns 45 cm (la resta està sota el nivell del terra, soterrada). El fust o columna que té la creu del cementiri sembla una obra contemporània, malgrat la forma octogonal, com també tindria la original. El tipus de

pedra de la base i el fust no casen, ja que un està profundament desgastat i l'altre té un aspecte quasi immaculat. A més, l'actual fust és molt curt (210 x 23 x 23 cm), pel que acostumava a ser. Per tant, el fust que trobem avui seria de finals del segle

XIX, i hauria patit algun desperfecte el 1936.

De la creu superior no n'hi ha cap rastre. En canvi, el capitell, nus o *magolla* es conserva a dins de l'església parroquial. Una peça ha arribat als nostres dies de forma miraculosa, ja que un rector de la vila als anys 70 del segle XX volia llençar-la, però abans de fer-ho un particular ho va evitar, agafant-la per decorar la seva casa. Amb el temps, va passar per Linyola un personatge entès en la matèria,

Bust de la Mare de Déu, retaule de la Misericòrdia de les Penelles

Santa Quitèria o santa Magdalena de l'antiga creu de terme

Santa Bàrbara, detall d'un retaule procedent de l'església de Támara, Palència, cap a 1530, MNAC

que va donar valor a la pedra, i llavors fou reclamada pel rector. El particular la va retornar, i va demostrar així la seva estima a l'art i a Linyola. El capitell fou col·locat damunt una inscripció recent que resa: 1860 PEDRA DE L'ANTIC VIACRUCIS. Al mateix indret de l'església trobem dos fragments de pedra pensats per anar encastats en una paret, en les quals s'aprecia una pilastra acanalada. Aquestes restes de pilastra havien format part d'un viacrucis que havia existit a Linyola. Segons el folklorista Valeri Serra, que va passar la infància a la població, el Divendres Sant es visitaven “les creus tot seguint el viacrucis de pedra ben revinguda que volta mig poble”.¹²⁶ El 1864 el rector Josep Puig comunicava al bisbat la seva tasca d'evangelització a Linyola, i com la vila havia respost, fins al punt de construir “a les seves costes un calvari”.¹²⁷ Segons el diccionari Alcover-Moll, una accepció de calvari és “el camí que segueixen els qui fan la devoció del viacrucis, en les quals hi ha estacions o capelletes commemoratives dels passos de Jesucrist en la seva pujada al lloc de la crucifixió”. Per tant, s'ha produït una clara confusió entre un misteri del viacrucis i la creu de terme. Una confusió que també es barreja amb que el capitell fos originari d'una altra creu (segons Civit es tracta de la del cementiri primitiu). Indicis que provoquen dubtes. Fou traslladat el capitell al cementiri l'any 1885? Fou aprofitat el capitell en un misteri del viacrucis? Si va romandre al cementiri, fou malmesa el 1936? Esperem que noves investigacions aportin més llum en aquests assumptes.

El capitell que actualment hi ha a l'església amida 75 x 41 x 35 cm, i té un format quadrangular, amb quadre angles ben marcats. Tot i aquest esperit cúbic, allotja vuit figures de sants que donen sentit al fust octogonal i a la base. Els sants estan molt desgastats, en alguns no es pot definir el rostre, altres tenen parts mutilades. Les figures són, d'esquerra a dreta: sant Jaume el Major, vestit amb túnica i mantell, cobert per un barret, porta barba i bastó; sant Bartomeu, amb un llibre de les Escriptures i un ganivet que l'identifica com instrument del seu martiri, ja que fou espellat; sant Joan evangelista, sense barba, amb una copa d'on surt un drac o una serp alada, símbol del verí que va beure per demostrar la veritat de la seva predicació; sant Andreu, amb la típica creu en aspa que s'associa amb el seu martiri; sant Antoni abat, pel seu hàbit monacal, la crossa i un rosari; una santa, sembla una dona per la vestimenta i per l'absència de barba, si l'atribut que porta a les mans fos un cap hauria de ser santa Quitèria (que a la vila tenia dedicada una ermita), si fos un recipient de perfums seria

---

126 Esteve MESTRE i ROIGÉ, *Costumari de Linyola del segle XX*, Bellpuig, 2002, pàgs. 56-57.

127 E. MESTRE ROIGÉ (coord.), *Història de Linyola...* (Op. Cit.), pàg. 177.

santa Magdalena; sant Pere, amb barba curta, el llibre de les Escriptures sagrades, i les claus, símbol del poder terrenal i celestial de l'Església; i, finalment, un sant indeterminat, que no hem pogut observar, donat que queda arronsat a la paret. El capitell està trencat i s'observa un buit interior, el qual seria per encaixar la columna o fust.

El capitell mostra unes formes pròpies d'un estil amb esperit gòtic. Fet comprovable pel tipus de columnes de secció quadrangular que emmarquen les figures dels vuit sants, que només es veu alterat pel caràcter també prismàtic d'una base, un motiu a mig fust i un capitell sense cap mena de decoració. Curiosament, la part superior d'aquest espai on s'allotgen les figures, a mena de fornícula, es cobreix per una conquilla de regust clàssic, però que es desenvolupa en un dosser amb un desenvolupament decoratiu extraordinari. El cobriment o dosser es transforma en una cresteria gegantina amb pinacles prismàtics, florons, motius florals i fustos de columnes torxades (o d'estries elicoïdals). Per sobre d'aquest nivell, trobem el coronament amb els quatre extrems marcats per uns elements mutilats, que podrien haver estat àngels, ja que un porta un estri molt similar a una columna, un dels instruments de la Passió de Crist; entre els peus dels àngels hi ha un espai amb lloc per al paisatge, doncs, hi trobem sis arbres a cadascun.

La primera impressió que ofereixen les figures del capitell, fruit de la baixa qualitat de l'artífex anònim, segurament obra d'un picapedrer, és que són un producte derivat de l'escultura de l'Escola de Lleida de la segona meitat del segle XIV. Sovint, es tendeix a generalitzar la producció naïf, senzilla o esquemàtica, ja sigui d'època medieval o moderna, com a obres més antigues d'allò que realment són. Aquest capitell de Linyola és, en realitat, una peça retardatària i maldestre. Tot el regust gòtic que hem comentat, no cal oblidar que en les arts plàstiques, i més en zones de perifèria, arriba fins quasi l'any 1550. A més de l'esmentada forma de conquilla que cobreixen els sants, trobem altres indicis que ens porten a datar l'obra a l'entorn del primer terç del segle XVI (1500-1530). D'una banda, al marge que les mans o els rostres estiguin mal realitzats, cal observar la caiguda dels plecs de la roba, i es noten aires naturalistes de finals del segle XV. D'altra banda, i per acabar, cal analitzar amb detall el vestit de santa Quitèria/Magdalena: es tracta d'una túnica o saia amb escot en quadre, i per tapar l'escot, a sota, es posaven una gorgera (tipus de camisa que cobria el pit i arribava fins a l'arrencada del coll); segons Bernis, aquesta tipologia de

vestit es troba des de 1490 fins a 1530.¹²⁸ Podem buscar un exemple en una pintura atribuïda a l'anomenat “mestre de Támara”, identificat amb Andrés de Melgar o el seu col·laborador Alonso Gallego, realitzada cap el 1530.

12. 1.- Retaule de la Misericòrdia de les Penelles. Obra del Mestre de Linyola

L'artista que va fer la creu de terme de Linyola es podria anomenar “Mestre de Linyola”, personalitat anònima a qui podem adjudicar una altra obra que es troba en una localitat veïna, les Penelles. En concret, pensem en un relleu de pedra que el 1932 es esmentat per primera vegada, per Duran i Sanpere, i llavors es trobava “enclavat a la paret” de l'antiga església parroquial, avui sense culte.¹²⁹ Degut al seu estat de conservació, el 1967, l'obra va ingressar al Museu Episcopal de la Seu d'Urgell, i tenia el número d'inventari 214.¹³⁰ El 1984, el díptic encara estava a la capital del bisbat.¹³¹ Posteriorment, no sabem quan, l'obra ha retornat a les Penelles, i la podem observar a la capella del Baptisme de l'església nova. Es tracta d'un bloc que amida 91'5 x 109 x 17 cm, i el seu format és el d'un petit retaule gòtic realitzat a la segona meitat del segle XV que, com en el cas dels retaules pintats, té un compartiment sobirà que corona la composició, on s'hi va col·locar l'escena de la Crucifixió, creant un format mix-

Mestre de Linyola, retaule de la Misericòrdia,
església de les Penelles

---

128 Carmen BERNIS, *Indumentaria española en tiempos de Carlos V*, Madrid, 1962, pàgs. 44-45 i 92. Vegeu també: Carmen BERNIS, *Trajes y modas en la España de los Reyes Católicos. I. Las mujeres*, Madrid, 1979.

129 Agustí DURAN i SANPERE, *Els retaules de pedra*, Barcelona, 1932-1934, vol. 1, p. 101 i 132.

130 Albert VIVES i MIR, “Les peces escultòriques del Museu Diocesà d'Urgell”, *Urgellia*, La Seu d'Urgell, II, 1979, p. 464-465 i 473-474.

131 Francesc AMORÓS i GONELL, *Història de les Penelles 1084-1984*, Lleida, 1984, p. 69.

tilini i que imita una creu; a més, tot el guardapols està molt ben definit.

A la part alta hi ha, tal com hem indicat, l'escena del Calvari de Jesucrist clavat a la creu (es veuen els claus), acompanyat al peu per la Mare de Déu (a la dreta de l'espectador) i a sant Joan (a l'esquerra). A la part inferior s'hi representa una altra escena amb un personatge sant, el qual porta un gran mantell que sostenen dos àngels, mentre, a sota del mantell, hi ha dos homes que agafen dit mantell i a sobre el cap tenen la mà de la divinitat (ja sigui recolzant-se o fent una imposició de mans). Segons Duran Sanpere, es tractava d'una "Transfiguració de Jesús" o un "Sant Salvador"; en canvi, segons Vives Mir i Amorós Gonell, es tractava d'una Assumpció de la Mare de Déu.¹³² La presència de personatges sense nimbe, sembla descartar la Transfiguració. El fet que els àngels agafin el mantell des de la part superior, no sembla indicar que elevin el cos de la Mare de Déu. Els àngels aixequen el mantell, sota el qual es refugien dos fidels; això dit, més la imposició de mans i la recerca de la protecció del mantell, indiquen que es tracta de la Mare de Déu de la Misericòrdia.

A la iconografia de la Mare de Déu de la Misericòrdia, ella apareix dempeus i de front. La Mare de Déu desplega el seu mantell protector, sota el qual s'acullen els orants o suplicants, personatges que representen un col·lectiu (una família, una confraria, una orde religiosa, o tota la humanitat). Per Perdrizet, el tema iconogràfic neix cap al 1230 a partir d'una visió d'un monjo cistercenc, la qual fou relatada per Cesari

Cap de personatge, retaule de la Misericòrdia de Les Penelles

Sant Antoni Abat, detall de l'antiga creu de terme de Linyola

132 A. DURAN SANPERE, *Els retaules de pedra...* (Op. Cit.), vol. 1, p. 132; A. VIVES MIR, "Les peces escultòriques del Museu Diocesà d'Urgell..." (Op. Cit.), p. 464-465 i 473-474; F. AMORÓS i GONELL, *Història de les Penelles...* (Op. Cit.), p. 68-69.

Heisterbach al seu *Dialogus miraculorum*.¹³³ En canvi, Réau és d'un altre parer, ja que el mantell protector té un simbolisme a totes les èpoques i civilitzacions, el que passa és que al segle XIII els cistercencs s'apropien d'un símbol universal i el popularitzen a l'Església d'Occident.¹³⁴

Tal com passa amb la creu de terme de Linyola, es tracta d'una obra d'estil gòtic d'inicis del segle XVI. En el cas de Penelles tenim dos punts de referiment: la vestimenta de la Mare de Déu i unes columnes torxades que hi ha als dos extrems del relleu. La Mare de Déu de la Misericòrdia vesteix una faldilla a la part baixa, i a dalt una saia de cos (el que en castellà s'anomena un "gonete"). La saia de cos es tanca per davant, però mostra un escot de tendència a ser en quadre, amb les puntes centrals d'una llargada superior (segurament eren un escot més púdic o prudent). Per tapar l'escot hi ha la gorgera o camisa, en aquest cas arrufada (el que en castellà s'anomena "fruncida"). Finalment, a sobre de la camisa hi hauria un lleuger coll escarolat (el que en castellà s'anomena "lechuguilla"). La saia de cos amb escot en quadre i la gorgera arrufada es pot trobar a partir de 1500, però el coll escarolat s'usa a partir de 1530.¹³⁵

Estilísticament, no ofereix cap dubte que l'artífex que va fer aquest retaulet a les Penelles és el mateix que el de la creu de terme de Linyola, que també havia datat a inicis del segle XVI. També, en la mateixa dita línia, es tracta d'una obra treballada de forma naïf i senzilla, és a dir, que es tracta d'una producció de baixa qualitat de l'obra i que és retardatària. Un esquematisme que s'observa en la vestimenta i en l'anatomia humana. La vestimenta es resol amb plecs geomètrics. I l'anatomia és molt primària: nul·la definició de les mans (són massa grosses), els personatges tendeixen a la calvície (un cap esfèric és més fàcil que un amb cabells), i la barba és descrita de manera bàsica (cada floc de cabell es resumeix en una línia). Fixeu-vos en la semblança entre els bigotis del sant Antoni abat de la creu de terme i els del personatges agenollats del retaulet, uns bigotis tant sumaris que semblen els d'un gat.

---

133 Paul PERDRIZET, *La Vierge de Miséricorde*, París, 1908.

134 Louis RÉAU, *Iconografía del arte cristiano*, 1955-1959, (edició consultada: ediciones del Serbal, Barcelona, 1996), tom 1 (Iconografía de la Bíblia), vol. 2, p. 121-127.

135 C. BERNIS, *Indumentaria española en tiempos de Carlos V...* (Op. Cit.), p. 44-45.

13.- Una custòdia a la sagristia de Linyola (1690-1740)

L'obra més destacada que actualment hi ha a la sagristia de l'església parroquial de Linyola és una espectacular custòdia barroca.¹³⁶ La custòdia o ostensori és un objecte d'orfebreria on es col·loca l'hòstia, després de consagrar-la, per a l'adoració dels fidels. La seva mida és de 60 x 26 x 16'5, està feta amb plata sobredaurada. La custòdia de Linyola té la forma de sol radiant al voltant del vericle, la part central de vidre, forma habitual dels ostensoris a partir de finals del segle XVI i inicis del XVII. Al voltant del vericle trobem una faixa circular amb pedreria de color roig (rubins?), envoltada dels raigs lluminosos, de tres mides alternades: un de llarg; un de curt, a l'extrem del qual hi ha un estel; i entre el llarg i el curt en trobem un tercer, més prim, en zigzag. Part superior que descansa sobre una tija formada per dos nusos, i aquesta sobre un peu amb dos pisos i de format el·líptic. Tant la tija com el peu estan decorats amb caps d'àngel alats i abundants fulles d'acant, que recorden els ramejats o brutescos de la policromia barroca. D'un nus de la tija sorgeixen dues branques, en forma de voluta, que suporten dos àngels que flanquegen la part central de l'ostensori. Aquests àngels estan agenollats i descalços, vesteixen túnica amb ramejats incisos, tenen les ales aixecades i ben visibles, i cadascun subjecta una espiga de blat i un gotim de raïm. El blat i el raïm són dos clars símbols de l'eucaristia, que fan referència al pa i al vi del Sant Sopar.

Custòdia, 1690-1740

No trobem cap punxó, ni signatura d'orfebre, però sí un nom al peu de la custòdia: FRANCECH (sic) COBERAS; segurament, el nom del comitent. Però l'estil d'aquest ostensori és una obra barroca de la darrera dècada del segle XVII o el primer terç del segle XVIII (1690-1740), fet que quadra amb el nom del promotor,

¹³⁶ Vegeu: Joan YEGUAS, "Fragments d'art: vària linyolenca..." (Op. Cit.), p. 74-76; Joan YEGUAS, "Una custòdia a la sagristia de Linyola (1690-1740)", *Barret Picat*, Linyola, 180, 2010, p. 36-37.

doncs, els anys 1695, 1697 i 1698, segons el llibre de combregants, a Linyola hi havia tres personatges que s'anomenaven Francesc Cuberes: un vivia a la plaça de l'església; i els altres dos a la plaça Portal de Lleida. Al fogatge de 1716 encara n'hi restaven dos: un era el de la plaça de l'església, i l'altre el de la plaça Portal de Lleida. Un d'aquests Francesc Cuberes fou paer tercer de Linyola el 1688, paer segon el 1699, paer primer el 1716, i, finalment, és elegit batlle de la vila els anys 1720, 1721, 1722, 1723 (quan el tanquen a la presó de Tàrrrega pels deutes del poble), i 1726.¹³⁷ De tota manera, tal com ja ha indicat Esteve Mestre a l'apartat 3.5, el 1728 hi hagué un incendi a la sagristia de Linyola, segons relata en una carta Domènec Fabregat. Per tant, tot i que podria ser una obra realitzada amb anterioritat al foc que es va declarar el 1728, també caldria considerar que la custòdia fos sufragada després de l'incendi, pel mateix Francesc Cuberes (ja sigui en vida o per via testamentària) o algun descendent homònim. En tot cas, es tracta d'un objecte que estilísticament s'hauria de datar abans de 1740.

Àngel, detall de la custòdia
amb cereals i raïm

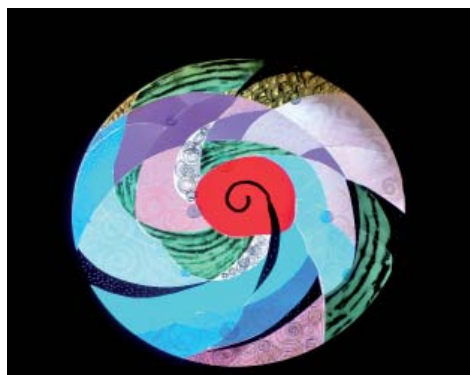
Peu, detall de la custòdia amb inscripció del
comitent

14.- El vitrall de la Creació. Yukiko Murata – Gerard Balcells (1996)

A la façana principal de l'església parroquial hi ha una rosassa per on entra llum al temple a través d'un vitrall. Aquesta vidriera té colors, està emplomada i construïda formant un dibuix d'estil abstracte. Segons Mayoral, l'obra en qüestió formava part d'un projecte més ampli que pretenia dotar de vitralls nous a totes

¹³⁷ Dades facilitades per l'amic i col·lega, Esteve Mestre i Roigé.

les obertures de l'església, en concret, es volien fer set vidrieres d'art contemporani amb el cicle de la Creació. Finalment, però, només se'n va realitzar un, el de la rosassa. Una obra plena de simbolisme, i que representa el setè dia de la Creació, el punt final, el descans, que dóna lloc a un remolí que es va tancant. La voluntat de l'artista era plasmar, en el darrer vitrall, un resum dels altres sis dies de la Creació, una força “que permet a la Creació el seu dinamisme en la història de la humanitat”.¹³⁸ El centre és de color vermell, mentre que diferents punts en negre envolten la composició, mentre hi ha escampats altres remolins més petits en diferents espais de la pròpia vidriera.

Yukiko Murata i Gerard Balcells, vitrall de la Creació, 1996

El vitrall fou dissenyat per Yukiko Murata (Ishikawa, 1961), una artista japonesa resident habitualment a Barcelona, especialitzada en vidre i ceràmica. La realització material va anar a càrrec de Gerard Balcells i Huguet l'any 1996, llavors un jove estudiant de Belles Arts que col·laborava al taller vitraller que Carles de Ahumada tenia a Vallbona de les Monges; des del 1997, Ahumada i Balcells són socis, tenen l'empresa “A/B Vitrallers S.C.P.” a Vallbona mateix, i són membres de l'Associació Catalana de les Arts del Vidre.¹³⁹ Un darrer aspecte important, no tractat per Mayoral, segurament de forma voluntària, és saber qui fou el comitent o responsable econòmic de l'obra. La vidriera fou pagada per Francesc Nart i Corberó (1909-1999), que fou durant quaranta anys metge de Linyola, i també fou president de la Comunitat de Regants del Canal d'Urgell; va sufragar el vitrall en memòria de la seva esposa, Paquita Mestres i Brufau.

138 Jaume MAYORAL, “El vitrall de la Creació”, *Taüll. Butlletí de les comissions per al patrimoni cultural dels bisbats catalans*, Tarragona, 14, 2005, p. 21-22.

139 Vegeu: <http://www.vitrallers.com/>; i <http://vitrall.blogspot.com/>.

